

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Myrell Kalda

**ETTEVAATAMATUSE JA TAHTLUSE PIIRITLEMINE EESTI JA SAKSA
KARISTUSÕIGUSES**

Magistritöö

Juhendaja
Mag iur Mario Truu

Tartu
2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KAUDSE TAHTLUSE JA KERGEMEELSUSE PIIRITLEMINE EESTI KARISTUSÕIGUSES	7
1.1. Kaudse tahtluse ja kergemeelsuse mõiste, eristamise alus	7
1.2. Kaudse tahtluse ja kergemeelsuse piiritlemine Riigikohtu praktikas	8
1.2.1. Teo väline pilt	8
1.2.2. Toimepanija isik ja psüühiline seisund	13
1.2.3. Eneseohustamine	15
1.2.4. Kannatanu teojärgne seisund ja käitumine	16
1.2.5. Toimepanija teoelne ja -järgne käitumine	17
1.2.6. Toimepanija mõtteavaldused	19
2. KAUDSE TAHTLUSE JA TEADLIKU ETTEVAATAMATUSE PIIRITLEMINE SAKSA KARISTUSÕIGUSES	20
2.1. Kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse mõiste, eristamise alus	20
2.2. Kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse piiritlemine Saksamaa Liitvabariigi Ülemkohtu praktikas	21
2.2.1. Psühholoogiliste tõkendite teooria	21
2.2.2. Teo objektiivne ohtlikkus	22
2.2.3. Sihitud või juhuslik tabamus	25
2.2.4. Teo spontaansus	27
2.2.5. Toimepanija psüühiline seisund	28
2.2.6. Toimepanija isikuomadused, eriteadmised- ja oskused	31
2.2.7. Toimepanija motiiv	34
2.2.8. Eneseohustamine	37
2.2.9. Toimepanija mõtteavaldused	40
2.2.10. Toimepanija teojärgne emotsionaalne seisund	41
2.2.11. Kannatanule abi osutamine	43
2.2.12. Püüid rünnet jätkata või sellest hoiduda	44
3. TAHTLUSE JA ETTEVAATAMATUSE PIIRITLEMISE VÕRDLEVÕIGUSLIK KÄSITLUS EESTI JA SAKSA KARISTUSÕIGUSE VAATEST	46
KOKKUVÕTE	54
DISTINGUISHING BETWEEN INTENT AND NEGLIGENCE IN ESTONIAN AND GERMAN CRIMINAL LAW	58
KASUTATUD KIRJANDUS	64
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	66
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	67
KASUTATUD LÜHENDID	72

SISSEJUHATUS

Eesti karistusseadustiku¹ (edaspidi: KarS) § 15 lg 1 sätestab, et kuriteo toimepanemise eest on isikut võimalik karistada üksnes siis, kui see on toime pandud tahtlikult. Ettevaatamatusest toimepandud kuriteo eest saab isikut karistada juhul, kui see on KarS-s ette nähtud. Eeltoodust järeldub, et üldreeglina tuleb subjektiivse koosseisu hindamisel tuvastada isiku tahtlus toimepandud teo suhtes. Selline seisukoht johtub arusaamast, et kuritegude, s.t kõige raskemat liiki süütegude eest on isiku karistamine õigustatud üksnes siis, kui ta peab koosseisupärase teo toimepanemist vähemalt võimalikuks ning teeb sellegipoolest otsuse sellisel viisil käituda.²

KarS § 12 lg 3 kohaselt kuuluvad tahtlus ja ettevaatamatus Eesti karistusõiguses süüteo koosseisu subjektiivsete tunnuste hulka. KarS § 16 lg 1 sätestab tahtluse liigid vastavalt intensiivsusele, kusjuures kõige nõrgemaks tahtluse vormiks loetakse kaudset tahtlust. Ettevaatamatus liigitub KarS § 18 lg 1 kohaselt kergemeelsuseks ja hooletuseks. Kergemeelsust ja kaudset tahtlust iseloomustab kokkulangev intellektuaalne element. Seetõttu on nende subjektiivse suhtumise vormide eristamine võimalik ainult voluntatiivse külje alusel, eeldades hinnangu andmist sellele, millise intensiivsusega suhtus toimepanija süüteo koosseisu realiseerimisse.³

Vaatamata ettevaatamatuse ja tahtluse piiritlemisküsimuse tähelepanuväärsusele on nende subjektiivse külje vormide piiritlemine tänaseni üks keerulisemaid küsimusi kriminaalõiguse dogmaatikas.⁴ Definitsioonide võimaliku ebamäärasuse ning lõputul hulgal ettevaatamatuse ja tahtluse eristamist käsitlevate doktriinide taustal võib seda karistusõiguse üldosa probleemi pidada igavesti kestvaks.⁵ Ettevaatamatuse ja tahtluse eristamine eeldab praktikas igakülgset kuriteo subjektiivsete ja objektiivsete asjaolude hindamist kindlate kriteeriumite alusel ja selle pinnalt konkreetsete järelduste tegemist.⁶ Järelduste tegemine on vähem seotud tõendite hindamisega selle harilikus tähenduses ning eeldab sageli isiklikust seisukohast lähtuvate hinnangute andmist. Seetõttu võib teo sisemise külje hindamist paljudel juhtudel defineerida toimepanija välise käitumise tagantjärele analüüsimisena, mitte minevikus aset leidnud

¹ Karistusseadustik. – RT I, 06.01.2023, 4.

² Sootak, J. (koost). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura, 2018, lk 232.

³ Pikamäe, P., § 16, vnr 15, 16.1. – Sootak, J. Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2021.

⁴ Sternberg-Lieben, D., Schuster, F., § 15, vnr 72. Esser, A. (koost). Schönke/Schröder. Strafgesetzbuch. Kommentar. 30. Aufl. München: C. H. Beck 2019.

⁵ Jahn, M. Strafrecht – Allgemeiner Teil. Abgrenzung bedingter Tötungsvorsatz und bewusste Fahrlässigkeit. – Huber, M. jt (koost). Juristische Schulung 2009/10, lk 957.

⁶ BGH, 5 StR 517/18 = HRRS 2019 Nr. 133, p-d 6–8.

tegelikkuse tuvastamisena.⁷ Meelevaldse karistusõiguse rakendamise vältimiseks on selgete piiritlemiskriteeriumite olemasolu hädavajalik.⁸

Kaudse tahtluse ja ettevaatamatuse piiritlemisega seotud murekohtadest ei ole puutumata jäänud ka Eesti kohtupraktika. Kuigi seadusandja on kaudse tahtluse ja kergemeelsuse legaaldefiniitsioonid sõnastanud, on õiguse rakendajale tunnuste sisu mõistmisel jäetud ulatuslik tõlgendusruum.⁹ Maa- ja ringkonnakohtute praktikast nähtub, et enim raskusi tekib küsimustes, milliste kriteeriumitega peab kaudse tahtluse ja kergemeelsuse piiritlemisel arvestama ning kuidas tuleb neid lähtuvalt üksikjuhtumi asjaoludele sisustada. Lisaks on keerukaks osutunud selle üle otsustamine, milline kaal tuleks anda igale konkreetsele järeldusele subjektiivse koosseisu üldhinnangu raames.¹⁰ Riigikohus on kohtupraktikas tõusetunud probleemide lahendamiseks teinud arvukalt lahendeid, kuid on sellegipoolest pidanud kaudse tahtluse ja kergemeelsuse piiritlemise põhimõtteid veel hiljutigi mitmel korral käsitlema.¹¹

Eesti karistusõiguse kujundamisel on üheks peamiseks eeskujuks olnud Saksa karistusõigus – Saksa kohtupraktikat ja õigusdogmaatikat iseloomustab pikaajalisus ja mitmekesisus. Seetõttu võidakse ka praegusel ajal meie õiguskorras seni lahendamata õiguslike küsimuste analüüsimise lihtsustamiseks uurida, kuidas on probleemile lähenetud Saksa õiguskirjanduses ja kohtupraktikas.¹² Saksamaa Liitvabariigi karistusseadustiku¹³ (sks *Strafgesetzbuch*, edaspidi: StGB) § 15 näeb ette, et isikut saab karistada üksnes tahtliku teo eest, kui seaduses ei ole selgesõnaliselt ette nähtud karistust ettevaatamatusest toime pandud teo eest. Eeltoodust tulenevalt eristatakse ka Saksa karistusõiguses sarnaselt Eesti õigusele subjektiivse koosseisu hindamisel tahtlust ettevaatamatusest. Vastupidiselt KarS-le ei ole StGB-s nimetatud teosse suhtumise vormide legaaldefiniitsioone ega liigitust sätestatud.¹⁴

Saksamaa Liitvabariigi Ülemkohus (sks *Bundesgerichtshof*, edaspidi: BGH), mis on tsiviil- ja kriminaalasjadega tegelev Saksamaa kõrgeim kohus,¹⁵ on oma praktikas subjektiivse koosseisu

⁷ BGH: Bedingter Tötungsvorsatz. Praxiskommentar von VRLG Rainer Drees, Düsseldorf. – Arloth, F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2016/11, lk 673.

⁸ BGH: Bedingter Tötungsvorsatz bei äußert gefährlichen Gewalthandlungen. Praxiskommentar von Rechtsanwältin Privatdozentin Dr. Anja Schiemann, Düsseldorf. – Dahs, H. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2014/1, lk 36.

⁹ Sootak, J. jt. Karistusõigus. Üldosa, lk 257.

¹⁰ Vt nt RKKKo 3-1-1-142-05; RKKKo 3-1-1-50-13; RKKKo 3-1-1-102-16.

¹¹ Vt nt RKKKo 1-20-3306; RKKKo 1-20-6495.

¹² Truu, M. Vägistamiskoosseis Eesti ja Saksa karistusseadustikus – võrdlevõiguslik käsitus. Magistritöö. Juhendaja Andres Parmas. Tartu: Tartu Ülikool 2016.

¹³ Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 15. Mai 1871. Stand: 1.01.1975. – <https://lexetius.com/leges/StGB/Inhalt?9> (11.02.24).

¹⁴ Kudlich, H., § 15, vnr 1. – Heintschel-Heinegg, B. (koost). Strafgesetzbuch. Kommentar. 58. Aufl. München: C. H. Beck 2023.

¹⁵ Saksamaa Liitvabariigi Ülemkohtu ametlik koduleht. – https://www.bundesgerichtshof.de/DE/Home/home_node.html?jsessionid=33B7C2F13C873FC2F213CF7827F1E370.internet971 (22.02.24).

hindamisel selgelt eristanud kaudset tahtlust (sks *bedingter Vorsatz* või *Eventualvorsatz*) kui tahtluse kõige madalama intensiivsusega vormi sellega külgnevast teadlikust ettevaatamatusest (sks *bewusste Fahrlässigkeit*). Eesmärgiga kujundada ettevaatamatuse ja tahtluse piiritlemisest ühtne arusaam, on BGH mitmekesise kohtupraktikaga süstematiseerinud kindlad põhimõtted, millest analüüsimisel lähtuda. Nii on BGH selgitanud kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse elementide sisu ning sõnastanud kriteeriumid, mis aitavad nimetatud teosse suhtumise vorme praktikas eristada.¹⁶ Eeltoodust tulenevalt on põhjendatud pöörduda Saksa karistusõiguse poole ja uurida, kuidas on Saksa õigusruumis ettevaatamatust ja tahtlust piiritletud ning milliste lahendustega saaks täiendada Eesti karistusõigust.

Käesolev magistritöö jaguneb kolmeks peatükiks. Esimeses peatükis vaadeldakse, kuidas on tahtluse ja ettevaatamatuse eristamise problemaatikale lähenetud Eesti karistusõiguses. Esmalt antakse põgus ülevaade selle kohta, millise eristamisteooria rakendamist on Riigikohus praktikas tunnustanud ja kuidas defineeritakse Eesti karistusõiguses kaudset tahtlust ja kergemeelsust. Seejärel uuritakse Riigikohtu praktikale tuginedes põhjalikumalt, milliste kriteeriumite alusel on Riigikohus kaudset tahtlust ja kergemeelsust eristanud ning kuidas on kriminaalkolleegium vastavalt üksikjuhtumi asjaoludele neid sisustanud. Magistritöö teises peatükis heidetakse pilk Saksa karistusõiguse arusaamadele tahtluse ja ettevaatamatuse piiritlemisel. Sissejuhatavalt antakse kokkuvõtlik ülevaade BGH praktikas rakendatavatest piiritlemisteoriatest ning kaudset tahtlust ja teadlikku ettevaatamatust defineerivate mõistete sisust. Seejärel uuritakse süvendatult, kuidas on BGH praktilistes kaasustes lähenenud kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse piiritlemise problemaatikale. Magistritöö kolmandas peatükis võrreldakse, millisel määral erineb ettevaatamatuse ja tahtluse eristamine Eesti ja Saksa õigusruumis. Täiendavalt analüüsitakse, milliseid õiguslikke lahendusi saaks Saksa karistusõigusest võtta üle Eesti karistusõigusesse.

Magistritöö eesmärkideks on tuvastada:

1. milliste kriteeriumite alusel hinnatakse Eesti ja Saksa karistusõiguses, kas isik on süüteo toime pannud ettevaatamatuse või tahtluse vormis;
2. millisel määral erineb ettevaatamatuse ja tahtluse piiritlemine Eesti karistusõiguses Saksa karistusõigust kujundanud praktikast;
3. milliseid õiguslikke lahendusi on võimalik Saksa karistusõigusest võtta üle Eesti karistusõigusesse, et hõlbustada tahtluse ja ettevaatamatuse selget eristamist.

¹⁶ Vt nt BGH, 4 StR 211/22 = HRRS 2016 Nr. 256, p 12; BGH, 2 StR 304/19 = HRRS 2020 Nr. 283, p-d 10–22.

Magistritöös on Eesti karistusõiguse analüüsimisel primaarse allikana kasutatud Eesti karistusseadustikku, milles sätestatud elementide sisustamiseks on uuritud karistusseadustiku kommenteeritud väljaannet ja muud asjakohast õiguskirjandust. Samuti on tuginetud Riigikohtu lahenditele, et saada ülevaade, kuidas on Riigikohus praktikas kaudse tahtluse ja kergemeelsuse piiritlemisele lähenenud. Selleks et näitlikustada Riigikohtus arutlusel olnud kriminaalrajade näitel Saksa karistusõigusest võrsunud täiendavate õiguslike lahenduste rakendamise võimalust, on asjaolude täpsustamiseks tuginetud ka maakohtu lahenditele. Saksa karistusõiguse analüüsimisel on peamiselt lähtutud BGH lahendites, aga ka kommenteeritud väljaannetest ja muust Saksa õiguskirjandusest.

Magistritöös on kasutatud analüütilist ja võrdlevat uurimismeetodit, andes ülevaate sellest, milliste kriteeriumite alusel piiritletakse Eesti ja Saksa karistusõiguses tahtlust ettevaatamatusest ning millisel määral erineb nimetatud riikide praktika selles küsimuses. Selleks on magistritöös püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas piiritletakse Eesti karistusõiguses tahtlust ja ettevaatamatust?
2. Milliste kriteeriumite järgi eristatakse Saksa karistusõiguses, kas isik on kuriteo toime pannud tahtluse või ettevaatamatuse vormis?
3. Kuivõrd erinev on ettevaatamatuse ja tahtluse piiritlemise praktika Eesti ja Saksa karistusõiguses ning milliste Saksa karistusõigusest tulenevate õiguslike lahendustega saab täiendada Eesti karistusõigust?

Märksõnad: tahtlus, ettevaatamatus, kriminaalvastutus

1. KAUDSE TAHTLUSE JA KERGEMEELSUSE PIIRITLEMINE EESTI KARISTUSÕIGUSES

1.1. Kaudse tahtluse ja kergemeelsuse mõiste, eristamise alus

Kaudne tahtlus on KarS § 16 lg-s 4 kohaselt kõige madalama intensiivsusega tahtluse vorm, tähistades tahtluse alumist piiri. Kergemeelsus külgneb ettevaatamatuse tugevaima vormina kaudse tahtluse ja hooletusega ning selle mõiste on sätestatud KarS § 18 lg-s 2.¹⁷ Riigikohtu praktika langeb kaudse tahtluse ja kergemeelsuse eristamisel enim kokku nõustumis- ehk heakskiiduteooria seisukohtadega.¹⁸ Nii kaudset tahtlust kui ka kergemeelsust sisustatakse intellektuaalse ja voluntatiivse elemendi alusel. Kergemeelsuse ja kaudse tahtluse intellektuaalse elemendi määratlused on kokkulangevad, s.o teo toimepanija ei ole täielikult kindel, et ta realiseerib oma käitumisega süüteo koosseisu, kuid peab seda siiski võimalikuks.¹⁹ Seejuures ei piisa toimepanija üldise ohutunnetuse olemasolust, vaid tuleb tuvastada, et toimepanija teadvustab endale konkreetseid koosseisuasjaolusid ja tunneb ära oma käitumise ohtlikkuse.²⁰

Karistusõigusdogmaatikast ja kohtupraktikast tulenevalt eristatakse kaudset tahtlust kergemeelsusest voluntatiivse elemendi alusel.²¹ Kaudse tahtluse voluntatiivne külg eeldab, et toimepanija mõonab süüteo koosseisule vastava asjaolu saabumise võimalust. See tähendab, et toimepanija ei püüdle otseselt süüteo koosseisu realiseerimise poole, kuid seatud eesmärgi saavutamise nimel kiidab ta koosseisupärase asjaolu saabumise sellegipoolest sisimas heaks. Nõustumise olemasolu hinnates tuleb analüüsida, kuidas oleks toimepanija kindel teadmine süüteo koosseisule vastavate asjaolude saabumise kohta tema edaspidist käitumist mõjutanud. Kui teo toimepanija ei võta midagi ette, et süüteo koosseisu realiseerumist ära hoida ja jätab süüteo koosseisule vastava asjaolu saabumise pigem mittekontrollitava juhuslikkuse hooleks, on ta tegutsenud kaudse tahtluse vormis.²² Sellisel juhul peegeldab isiku sisemist suhtumist väljend „olgu nii või teisiti, mina tegutsen igal juhul“.²³

Seevastu kergemeelsuse voluntatiivse element on täidetud juhul, kui toimepanija lükkab sisimas süüteo koosseisule vastava asjaolu tagasi, s.t loodab kohusetundetusest või tähelepanematuses, et mingil põhjusel süüteo koosseis tegelikkuses siiski ei realiseeru.

¹⁷ Pikamäe, P., § 16, vnr 15–16.

¹⁸ *Ibid.*, vnr 16.5.

¹⁹ RKKKo 3-1-1-142-05, p-d 18, 23.

²⁰ Pikamäe, P., § 16, vnr 16.1; RKKKo 3-1-1-142-05, p 18.

²¹ Sootak, J. (koost). Karistusõigus, lk 256.

²² Pikamäe, P., § 16, vnr 16.1., 16.3., 16.5.

²³ Heger, M., § 15, vnr 24. – Lackner K., Kühl, K., Heger, M. (koost). Strafgesetzbuch: StGB. Kommentar. 30. Aufl. München: C. H. Beck 2023.

Toimepanija suhtumist iseloomustab keelend „kõik läheb hästi“. Toimepanija lootus, et süüteo koosseisule vastav asjaolu ei realiseeru, peab olema kooskõlas isiku elukogemuse ja teo eripäradega. See tähendab, et õiguslikult adekvaatne lootus peab põhinema toimepanija poolt tuntud asjaoludel, mis annavad põhjendatult alust uskuda, et tema käitumisest tekkinud oht ei realiseeru. Lootus peab olema tõsiseltvõetav, s.t tuginema kindlatele üksikjuhtumi asjaoludele, millest toimepanija oli teadlik, ja ei või sõltuda toimepanija poolt mittekontrollitavast juhuslikkusest.²⁴

1.2. Kaudse tahtluse ja kergemeelsuse piiritlemine Riigikohtu praktikas

1.2.1. Teo väline pilt

Riigikohtu kriminaalkolleegium on kaudse tahtluse ja kergemeelsuse eristamisel seadnud põhiliseks aluseks konkreetse teo objektiivsed asjaolud,²⁵ kusjuures toimepanija tahtlust on tuvastatud ka üksnes välisele teopildile tuginedes. Seetõttu annab objektiivsete asjaolude hindamine kogumis olulist teavet teo subjektiivse külje kohta.²⁶ Objektiivselt ohtlike tegude puhul saab toimepanija üldisele elukogemusele tuginedes pidada üldjuhul võimalikuks, et tema käitumisega alguse saanud põhjuslikkuse ahel võib lõppeda raske tagajärjega.²⁷ Olukordades, kus toimepanija ei suuda, oska ega taha kontrollida enda teoga loodud kausaalahela käiku, lahendatakse tahtluse küsimus peamiselt teo välise ohtlikkuse astmest lähtuvalt.²⁸ Seejuures on oluline silmas pidada, et teotahtluse kindlakstegemisel tuleb lähtuda ainult teo toimepanemise hetke seisust. Seega tuleb hinnangu andmisel tugineda üksnes nendele objektiivsetele asjaoludele, mis olid toimepanijale süüteo koosseisu realiseerimise hetkel teada.²⁹

Riigikohus on vägivalda ohtlikkuse määratlemisel hinnanud, millises kehapiirkonnas paiknevad kannatanu vigastused, eristades seejuures selgelt elutähtsaid kehapiirkondi. Riigikohtu senise praktika kohaselt on saanud raske tagajärg enamasti kaetud vähemalt kaudses tahtlusega juhtudel, kus toimepanija on kannatanut vigastanud südame-, pea-, kõhu- ja rindkere piirkonda.³⁰ Samas on kriminaalkolleegium juhtinud tähelepanu sellele, et igasugune tervist kahjustav käitumine võib luua ohu raskeimate tagajärgede saabumiseks, kuid sellest ei saa veel iseeneslikult järeldada toimepanija tapmistahtlust. Nii on Riigikohus leidnud, et isegi noahoobi tegemine rindkere piirkonda ei pruugi veel iseenesest kinnitada kaudse tapmistahtluse

²⁴ Pikamäe, P., § 16, vnr 16.1, 16.3, 16.5.

²⁵ RKKKo 3-1-1-142-05, p 20.

²⁶ RKKKo 3-1-1-102-16, p 17.

²⁷ RKKKo 3-1-1-111-16, p 13.

²⁸ RKKKo 3-1-1-76-16, p 17.

²⁹ RKKKo 1-20-3306, p 9.

³⁰ RKKKo 3-1-1-126-04, p 11; täpsemalt vt nt RKKKo 3-1-1-128-06, p 11; RKKKo 3-1-1-40-13, p 11; RKKKo 3-1-1-46-11, p 10; RKKKo 3-1-1-68-12, p 3.1; RKKKo 1-17-105, p 15.

olemasolu.³¹ Ka igasugusest hoobist peapiirkonda ei saa järeldada seda, et saabunud raske tervisekahjustus on kaetud toimepanija kaudse tahtlusega.³²

Elutähtsate kehapiirkondade määratlemisel ei saa lähtuda üksnes saabunud raskest tagajärjest. Teisisõnu, isegi kui isik ründe tagajärjel sureb, ei saa sellest teha iseeneslikku järeldust, et toimepanija vigastas kannatanut tundlikkuse kehapiirkonda. Nii leidis Riigikohus kriminaalasjas 3-1-1-126-04, kus süüdistatav S. A. pussitas kannatanut J. S.-i surmavalt reiepiirkonda, et jalga ei saa ilma veenvate põhjendusteta pidada elutähtsaks piirkonnaks, mille noaga tabamine võiks viidata kaudsele tapmistahtlusele. Nimetatud seisukoha nentimine kohtuotsuses ei ole piisav, vaid seda peavad toetama vastavad argumendid, mis näitavad, et toimepanija tahtlus kannatanu vigastamisel ulatus konkreetselt kannatanu jalaarteri tabamiseni.³³

Teo ohtlikkust võib kirjeldada ka see, kas teo toimepanemiseks on kasutatud mõnda ründevahendit ning kuivõrd ohtlikult seda kannatanu suhtes rakendatud on.³⁴ Selliselt on Riigikohus leidnud, et 19 cm pikkuse noaga elutähtsate organite piirkonda löömine kujutab endast objektiivselt äärmiselt ohtlikku tegu, vähemalt kaudsele tapmistahtlusele viitava asjaoluna on korduvalt arvestatud ka noaga kannatanu kõhtu löömist.³⁵ Eluohtliku tervisekahjustuse tekitamise tahtluse hindamisel on kolleegium pidanud oluliseks pöörata tähelepanu sellele, et kannatanu kõripiirkonna vigastamisel kasutati võrdlemisi suurt nuga.³⁶ Kannatanu elu ohtu seadmise tahtlusele viitab selgelt ka tabureti ja klaaspudeli, s.t suurte ja kõvade esemetega pähelöömine.³⁷ Samas ei pea toimepanija tingimata olema kasutanud ründevahendit, et vähemalt kaudset tahtlust süüteo koosseisu realiseerimise osas jaatada – lähtuvalt juhtumi asjaoludest võivad piisavaks osutuda ka näiteks jõulised rusika- ja jalalöögid.³⁸

Riigikohus ei ole välistanud, et kaudse tahtluse olemasolu võib kinnitada juba ühekordne käitumisakt, kui see kujutab enda väliselt intensiivsusest sedavõrd ohtlikku käitumist.³⁹ Toimepanija tegu võib koosneda ka rohkem kui ühest käitumisaktist, tõstes seeläbi teo intensiivsust. Nii saab Riigikohtu praktikast tulenevalt tapmistahtlus veelgi enam kinnitust, kui elutähtsatesse kehapiirkondadesse on tehtud rohkem kui üks noahoop.⁴⁰ Riigikohus on

³¹ RKKKo 3-1-1-128-06, p 8.

³² RKKKo 1-17-105, p-d 1.1, 15.

³³ RKKKo 3-1-1-126-04, p-d 2, 11.

³⁴ RKKKo 1-17-5883, p 17.

³⁵ RKKKo 3-1-1-79-15, p 7; RKKKo 3-1-1-40-13, p 11.

³⁶ RKKKo 3-1-1-111-16, p 13.

³⁷ RKKKo 3-1-1-68-12, p 11.

³⁸ Vt nt RKKKo 3-1-1-46-15, p 9.

³⁹ RKKKo 1-20-6495, p 20.

⁴⁰ RKKKo 3-1-1-40-13, p 11.

vägivalla intensiivsust hinnates andnud erineva kaalu ka üksikutele jala- ja rusikalöökidetele ning peksmisele. Üldjuhul on peksmise korral raske tagajärje saabumise suhtes kaudse tahtluse olemasolu tõenäolisem kui mõne üksiku löögi puhul. Sellisele järeldusele jõudis kriminaalkolleegium kriminaalasjas 3-1-1-46-15, kus süüdistatav L. S. lükkas kannatanu O. B. pikali ning lõi teda mitmel korral jalaga kõhtu, tekitades talle eluohtliku tervisekahjustuse. Kuivõrd tegemist ei olnud tegemist mõne hoobi andmise, vaid tugeva peksmisega, viitas see asjaolu Riigikohtu hinnangul süüdistatava kaudsele tahtlusele raske tervisekahjustuse tekitamise suhtes. Vägivalla kõrget intensiivsust kinnitab seegi, kui kannatanu rasked kehavigastused on vahetu vägivalla tagajärg, mitte selle rakendamise mõjul maha või millegi vastu kukkumise järelm.⁴¹

Teo objektiivset ohtlikkust võib aidata kirjeldada ka kannatanu tervislik seisund, sealhulgas kehavigastuste raskus, mis võib olla tuvastatud ekspertiisiaktiga. Kriminaalasjas 3-1-1-102-16 sedastas kriminaalkolleegium, et kannatanu S. V. kehal hüppamine ning tema peksmine käte ja jalgadega kujutas ohtu kannatanu tervisele. Kuivõrd kannatanu vigastused ei olnud hoolimata hilisem saabunud surmast ekspertiisiakti kohaselt nende tekitamise hetkel eluohtlikud, ei olnud Riigikohtu hinnangul tegemist sedavõrd intensiivse ja ulatusliku ründega, mis kinnitaks vähemalt kaudset tapmistahtlust.⁴²

Lähtudes tõendite vaba hindamise põhimõttest on Riigikohus leidnud, et ekspertiisiakt kannatanute vigastuste kohta ei pruugi olla ainus tõend teo ohtlikkuse määratlemisel. Abistavate kriteeriumitena on käsitletud ka sündmuskohal avalduvat vaatepilti ja kannatanu seisundile vahetult pärast teo toimepanemist antud hinnangut, mille pinnalt võivad kannatanu vigastused tunduda tegelikkusest raskemad. Kriminaalasjas 3-1-1-111-16 tekitas süüdistatav L. L. kannatanu A. L.-i kaelale 10 cm pikkuse noahaava, mis oli kohati sügavam. Ekspertiisiaktiga tuvastati, et kannatanu vigastus ei olnud eluohtlik, mistõttu ei ulatunud toimepanija tahtlus ringkonnakohtu hinnangul kannatanu elu ohustamiseni. Riigikohus rõhutas, et ekspert ei olnud hinnanud A. L.-i seisundit kiirabi saabumise ja haiglasse viimise hetke seisuga. Kriminaalkolleegiumi seisukohast nähtuvalt oleks ringkonnakohus pidanud ekspertiisiakti kõrval arvestama ka asjaoludega, et kannatanu vigastus põhjustas tugeva verejooksu ning nii tunnistaja ütlustest kui ka meditsiinidokumentidest nähtuvalt oli tema teojärgne seisund raske.⁴³ Sarnasele seisukohale on kriminaalkolleegium jõudnud ka kriminaalasjas 1-20-6495, mille asjaolude kohaselt tundus vanglaametnike ütluste kohaselt kannatanu tervise seisund pärast tema peksmist väga halb ning sündmuskohas leiti verd kambri põrandalt, ukselt ja seintel.

⁴¹ RKKKo 3-1-1-46-15, p-d 1, 2.2, 9.

⁴² RKKKo 3-1-1-102-16, p 17.

⁴³ RKKKo 3-1-1-111-16, p 9, 13.

Eksperti arvamusest ja haigusloost selgus, et kannatanule tekitatud vigastused ei olnud eluohtliku iseloomuga. Ringkonnakohus leidis, et süüdistatavad ei tegutsenud vähemalt kaudse tapmistahtlusega, tuginedes argumentides muuhulgas asjaolule, et kannatanu vigastused tundusid esmapilgul raskemad kui need reaalselt olid. Riigikohus selgitas, et lähtuda ei tule niivõrd vigastuste tegelikust ohtlikkusest, vaid suuremat tähelepanu tuleb pöörata eelkõige sellele, millisel kujutasid toimepanijad vägivalla kasutamise käigus endale ette kannatanule tekitatud vigastuste raskust ja eluohtlikkust. Sellest seisukohast ajendatuna leidis kriminaalkolleegium, et kui kannatanule tekitatud vigastused tundusid ka süüdistatavatele olevat väliselt raskemad, kui need tegelikkuses olid, võib see asjaolu peegeldada toimepanijate kaudset tapmistahtlust.⁴⁴

Teo intensiivsuse hindamisel võib vägivallakuritegude puhul lähtuda ka vägivalla ajalisest kestusest. Kriminaalasjas 3-1-1-68-12 tuvastatud esimese peksmiseepisoodi asjaolude kohaselt löid süüdistatavad V. H., M. P. ja M. K. kannatanut S. P.-d korduvalt jalgade ja kätega näkku, rindkeresse ja vastu jalgu. Kuivõrd peksmise madalat intensiivsust kinnitas ka selle lühiajalisus, leidis Riigikohus, et süüdistatavate tahtlus ei ulatunud elule ohtliku tervisekahjustuse tekitamiseni.⁴⁵ Seevastu ligikaudu nelja minuti kestel toimunud jõuline peksmine üle kogu kannatanu keha, mis on peamiselt suunatud peapiirkonda, võib viidata vähemalt kaudsele tapmistahtlusele.⁴⁶ Vägivalla ajalisest kestusest on lähtutud ka oluliselt madalama vägivallaastmega kriminaalasjas 3-1-1-50-13, kus süüdistatav H. V. hoidis kannatanu L. P. käest kinni, kuid lasi selle kannatanu nõudmisel lahti. Kolleegiumi seisukohast järelduvalt oleks maakohus pidanud süüdistatava H. V. tahtluse hindamisel kannatanu L. P.-le valu tekitamise suhtes arvestama asjaoluga, et kannatanu käest kinnihoidmine oli lühiajaline, s.o madala intensiivsusega käitumine.⁴⁷

Teatud juhtudel saab teo ohtlikkuse hindamisel arvestada ka kannatanu võimega ennast rünnaku eest kaitsta ja teo toimepanijale vastu hakata. Sellisel on Riigikohus kriminaalasjas 3-1-1-46-15 elule ohtliku tervisekahjustuse tahtluse hindamisel sellega, et kannatanu O. B ei olnud intensiivse peksmise ajal maas lamades alkoholijoobe mõjul võimeline osutama enda kaitsmiseks vastupanu. Tegemist oli kolleegiumi hinnangul asjaoluga, mis viitas vähemalt kaudse tahtluse esinemisele raske tervisekahjustuse tekitamise suhtes.⁴⁸ Kriminaalasjas 3-1-1-76-16 väljendas kannatanu vastupanuvõimetust tema vanus. Süüdistatav V. H. tegi oma elukaaslase 10-kuuse lapsega intensiivseid võimlemisharjutusi, kahjustades selle käigus lapse

⁴⁴ RKKKo 1-20-6295, p-d 23–24, 27.

⁴⁵ RKKKo 3-1-1-68-12, p 11.

⁴⁶ RKKKo 1-20-6495, p-d 21, 28.

⁴⁷ RKKKo 3-1-1-50-13, p 13.4.

⁴⁸ RKKKo 3-1-1-46-15, p 9.

tervist ja tekitades talle valu. Riigikohus arvestas sellega, et verbaalse väljendusoskusega laps sai enda kaitsmiseks üksnes tugevalt nutta, mida V. H. ignoreeris, ja osutada instinktiivset vastupanu, mille V. H. selgelt maha surus.⁴⁹

Riigikohus on välise teopildi hindamisel pööranud tähelepanu ka sellele, kas toimepanija rünne oli sihitud või toimus kannatanu vigastamine juhuslikult. Kriminaalasjas 3-1-1-124-03 tabas A. S.-i visatud pudelikild kannatanu A. F.-i nägu, põhjustades talle üliirasked kehavigastused. Süüdistuse kohaselt suhtus süüdistatav A. S. oma teo tagajärgedesse ükskõikselt. Ringkonnakohus leidis, et kuivõrd süüdistatav viskas pudelikillu kannatanu suunas, kiitis ta võimalikuks peetud tagajärjed sisimas heaks. Riigikohtu seisukohast järeldub, et teotahtluse kindlaks tegemiseks tuleb veenduda, et A. S.-i vise oli suunatud selliselt, et klaasikild tabaks A. F.-i nägu. Seejuures viitas kolleegium A. S.-i ütlustele, mille kohaselt soovis ta pudelikillu visata kannatanu taga olevasse põõsasse. Kuivõrd puudusid muud tõendid, mis kinnitaksid, et vise oli sihitud nii, et klaasikild tabaks kannatanu nägu, leidis Riigikohus, et A. S. ei kiitnud saabunud tagajärgi heaks.⁵⁰

Riigikohus on korduvalt rõhutanud, et kergemeelsuse ja kaudse tahtluse piiritlemisel tuleb teo objektiivsete tehiooludega arvestamisel lähtuda individualiseerituse printsiibist.⁵¹ Lähtuvalt teo spetsiifikast võivad teo subjektiivse külje osas järelduse tegemisel osutada tähtsateks ka muud teo objektiivset ohtlikkust kirjeldavad tehioolud. Riigikohtu praktikast nõuavad mõnevõrra teistsugust lähenemist juhtumid, kus toimepanija ei ole kannatanu suhtes vahetult vägivalda rakendanud, vaid loob oma käitumisega ohu tema õigushüvede kahjustumisele. Sellise näitena saab tuua kriminaalasja 1-20-6745, milles tuvastatud asjaolude kohaselt süütas süüdistatav I. M. eramaja, kus viibisid samal ajal H. M. ja K. L. Maakohus leidis, et I. M. tegutses kaudse tapmistahtlusega. Riigikohus nõustus maakohu sisuliste argumentide ja nende pinnalt tehtud järeldusega. Esiteks arvestas maakohus süütamise ajaga. Süüdistatav süütas maja öösel, s.t ajal, mil inimesed kodus magavad, mis tõstab tõenäosust, et tulekahju avastatakse liiga hilja. Lisaks lähtus maakohus süütamise viisist. Nimelt valas I. M. bensiini ümber kogu maja, aga ka maja seintele ja ustele, püüdes välistada majas olevate inimeste pääsemisvõimalust ukse või akende kaudu.⁵² Kriminaalasjades, mis puudutavad liiklussüütegusid, võivad Riigikohtu hinnangul liiklusohutlikku käitumist kirjeldada näiteks liiklemise aeg, joobeseisund, manöövrivõime ohtlikkus ja lubatud sõidukiiruse ületamine.⁵³

⁴⁹ RKKKo 3-1-1-76-16, p 1, 19.

⁵⁰ RKKKo 3-1-1-124-03, p 8.2.

⁵¹ RKKKo 3-1-1-142-05, p 20.

⁵² RKKKo 1-20-6745, p-d 4, 8, 28.

⁵³ RKKKo 1-20-3306, p-d 2.2, 23–24.

1.2.2. Toimepanija isik ja psüühiline seisund

Riigikohtu praktikast järeldub, et toimepanija arusaamisvõime, võimalike tagajärgede äratundmise ja nendega nõustumise hindamisel tuleb teo objektiivsete asjaolude kõrval keskenduda ka toimepanija isikule. Nii võib toimepanija üldiste teadmiste ja kogemuste tase mõjutada tema arusaama kannatanule tekitatud vigastustest ja nende võimalikust raskusest. Näiteks on Riigikohus pidanud kaheldavaks, kas keskharidusega inimene suudab oma teadmiste pinnalt järeldada, et põlveliiges on elutähtis piirkond, mille noaga vigastamisel võidakse tabada arterit, mis päädib kannatanu surmaga.⁵⁴

Tavalise elukogemuse määratlemiseks on kriminaalkolleegium võtnud lähtealuseks nn keskmise mõistliku kõrvalseisja vaatepunkti.⁵⁵ Kriminaalasjas 3-1-1-80-12 lõi süüdistatav J. S. kannatanu M. T.-d rusikaga näkku, mille tagajärjel kannatanu kukkus. Kui M. T. uuesti püsti tõusis, lõi J. S. kannatanu põlvega alalõua piirkonda, mille tulemusel kukkus kannatanu peaga vastu asfaldi ja suri. Riigikohus leidis, et kuivõrd kannatanu surma ei põhjustanud vahetult süüdistatava löögid, vaid kannatanu kukkumine peaga vastu asfaldi, võib selline sündmuste jada ettekujutamine jääda tavalisest elukogemusest väljapoole.⁵⁶ Ka juhtudel, kus kannatanule tekitatakse kehavigastused, millega kaasnevate tüsistuste tagajärjel ta hiljem sureb, ei pruugi sellisel tasandil põhjuslikkuse ahela ettekujutamine olla üldise elukogemuse alusel võimalik. Kriminaalasjas 3-1-1-102-16 oli kannatanu S. V. pärast tema peksmist teadvusel ja lahkus sündmuskohalt iseseisvalt. Eeltoodud analüüsides leidis Riigikohus, et kannatanule tekitatud vigastuste pinnalt ei olnud süüdistataval võimalik reaalselt eeldada, et kannatanu võib alles mitu päeva pärast peksmist surra.⁵⁷ Seevastu on Riigikohus leidnud, et tervisekahjustuse tekkimise võimalikkuse mõistmine olukorras, kus toimepanija väänab oskamatumult ja liigset jõudu rakendades kannatanu keha ebaloomulikesse asenditesse, jääb mõistliku elukogemuse ja teospetsiifika raamidesse.⁵⁸

Riigikohtu praktikas on tõusetunud ka küsimus, kuivõrd saavad toimepanija isiklikud tõekspidamised mõjutada tema suhtumist süüteokoosseisu realiseerimisse. Kriminaalasja 1-19-5641 asjaolude kohaselt suri süüdistatava S. M.-i tütar M, kes põdes kaasasündinud HIV-tõbe, sest S. M. jättis M-i ilma vajalikust ravist, mis oleks aidanud ära hoida M-i haigestumist kaasuvatesse infektsioonidesse. Süüdistatav püüdis kannatanut alternatiivsete ravimeetmetega ise ravida. Võttes kriminaalasjas kirjeldatud olukorras enda kätte lapse raviotsuste tegemine,

⁵⁴ RKKKo 3-1-1-16-05, p 10.

⁵⁵ RKKKo 3-1-1-76-16, p 19.

⁵⁶ RKKKo 3-1-1-80-12, p-d 1, 6.3.

⁵⁷ RKKKo 3-1-1-102-16, p 18.

⁵⁸ RKKKo 3-1-1-76-16, p 19.

leidis Riigikohus, et sel viisil kannatanu organismi mõjutamine sarnaneb spetsiifilisi oskusi ja teadmisi eeldava tervisehoiuteenusena, mis nõuab teatud tasemel kvaliteeti. Lapse terviseprobleemide ignoreerimine ja lähtumine põhimõttest, et lootus sureb viimasena, ei saa olla aluseks põhjendatud lootusele raske tagajärje saabumata jäämise suhtes. Riigikohus sedastas, et süüdistatava tõsimeelse lootuse tagajärje saabumata jäämisel välistas täielikult viroloogi visiidil väljendatud selge hoiatus, et kannatanu seisund on selgelt halvenenud ning muutub professionaalse abita eluohtlikuks. Isegi kui süüdistatav uskus oma ravimeetmesse, sai talle pärast viroloogi visiiti ühemõtteliselt selgeks, et need ei ole lapse ravimiseks piisavad. Kriminaalkolleegium ei andnud ühest vastust küsimusele, kas teatud juhtudel võiks põhjendatud lootust tagajärje saabumata jäämisel järeldada toimepanija usulistest tõekspidamistest. Riigikohtu hinnangul ei saa selline lootus igal juhul põhineda kannatanu ristimise faktil.⁵⁹

Toimepanija võimet saada aru oma käitumise objektiivsest ohtlikkusest, sellega kaasnevatest võimalikest tagajärgedest, aga ka tagajärgede heaks kiitmist võib mõjutada toimepanija füüsiline või psüühiline eriseisund. Sellise iseloomuga eriolukorras võib Riigikohtu hinnangul pidada näiteks spontaanset, kaalutlemata ja afektiivsele ärritusele sarnanevat seisundit. Isegi kui toimepanija saab aru, et tema tegu on objektiivselt ohtlik, ei saa sellest teha tõsikindlat järeldust, et toimepanija peab saabuvat rasket tagajärge võimalikuks ning ühtlasi kiidab selle saabumise heaks. Sellisele seisukohale on kriminaalkolleegium jõudnud kriminaalasjas 3-1-1-142-05, milles tuvastatud asjaolude kohaselt põhjustas süüdistatav L. H. oma lapsele rasked tervisekahjustused, mis on iseloomulikud lapse raputamisele (nn „raputatud lapse sündroom“). Riigikohus rõhutas Linnakohtu otsuses väljendatud neuroloogi ütluseid, mille kohaselt tegutseb nutvat last raputav vanem väsimusest ja kannatuse katkemisest tingitud hetkelise intensiivse emotsiooni ajal. Kannatanu vaimset seisundit mõjutas ka sünnitusjärgne depressioon ja magamatus. Kriminaalkolleegiumi hinnangul vastab selline kirjeldus emotsionaalse pinge seisundis toimepandud teole, millega tuleb teotahtluse analüüsimisel arvestada. Samas kriminaalasjas pidas Riigikohus tahtluse hindamisel vajalikuks arvestada ka toimepanija spetsiifiliste isikuomadustega, milleks võib olla näiteks sotsiaalne ebaküpsus.⁶⁰ Toimepanija isikuga arvestamine teo subjektiivse külje avamisel peegeldub ka Riigikohtu hilisemast praktikast. Kriminaalasjas 3-1-1-76-07 süütasid N. V. ja R. M. koos J. P ja J. O.-ga maja, mille tagajärjel surid F. K. ja V. P ning raskelt sai vigastada M. T. Ringkonnakohus leidis, et teo ohtlikkusest arusaamist võis potentsiaalselt mõjutada süüdistatavate alaealisus ja areng. Ringkonnakohus asus lähtuvalt kohtupsühhiaatria eksperdi arvamusest ja J. P. ütlustest siiski

⁵⁹ RKKKo 1-19-5641, p-d 1.1, 19–20, 22.

⁶⁰ RKKKo 3-1-1-142-05, p 23–24.

seisukohale, et käesoleval juhul olid süüdistatavad hoolimata oma alaealisusest piisavalt elukogenud ning täielikult suutelised mõistma põhjuslikku seost maja süütamise ja võimaliku tagajärje vahel. Riigikohus nõustus ringkonnakohtu argumentidega.⁶¹

Riigikohus on põgusalt arutlenud ka selle üle, kuidas mõjutab toimepanija alkoholijoove tema psüühilist suhtumist teosse ja sellega kaasnenud tagajärge. Väärteoasjas 3-1-1-20-09, kus alkoholijoobes A. T. lõhkus reklaamsildi, leidis maakohus, et kui isik on joobeseisundis, siis möönab ta mistahes tagajärgede saabumist. Riigikohus ei jaganud maakohtu seisukohta. Kriminaalkolleegium toonitas, et kaudse tahtluse esinemisel peab voluntatiivse elemendi kõrval olema täidetud ka intellektuaalne element. Olenemata joobeseisundist ei saa toimepanija kiita heaks tagajärge, mille esinemise võimalikkust ta ei ole endale teadvustanud. Riigikohus rõhutas, et puudub erialus, millest lähtuvalt saaks asuda seisukohale, et joobeseisundis toime pandud tegu on automaatselt hõlmatud vähemalt kaudse tahtlusega.⁶²

1.2.3. Eneseohustamine

Juhtudel, kus toimepanija riskib teo toimepanemisel muuhulgas ka enda elu ja tervisega, tuleb toimepanija subjektiivse suhtumise hindamisel võtta arvesse ka potentsiaalse eneseohustamise fakti. Selliste juhtumite lahendamisel ei saa üheselt lähtuda kohtupraktikast, kus toimepanija loodud oht on suunatud temast eemale, s.o teiste isikute vastu, vaid kaudse tahtluse ja kergemeelsuse piiritlemine eeldab mõnevõrra erinevat lähenemist.⁶³ Eneseohustamise kriteeriumi analüüsimine võib olla eriti aktuaalne liiklussüütegusid puudutavates kriminaalasjades. Eneseohustamise vältimine rajaneb ideel, et inimese instinktiivseks eesmärgiks on elus püsida ning kõike, mis selle eesmärgi täitmist võib ohustada, püütakse igal juhul ära hoida.⁶⁴ Eeltoodust tulenevalt võib toimepanija, kes seab ohtliku käitumisega ohtu iseennast, loota ka äärmiselt riskantses situatsioonides, et võimalikuks peetud tagajärjed ei saabu.⁶⁵

Kriminaalasjas 1-20-3306 sõitis raskes alkoholijoobes süüdistatav A. R. sõidukiirusega kuni 179 km/h vastassuunavööndis külje pealt sisse vasakpöördel olnud sõidukile, põhjustades ühele inimesele eluohtlikud tervisekahjustused ja kolme inimese surma. Pidades A. R.-i tegu äärmiselt ohtlikuks, selgitas Riigikohus, et kuivõrd süüdistatav seadis sellise liikluskäitumisega ohtu ka iseenda, võis A. R. loota, et rasked tagajärjed jäävad saabumata. Kriminaalkolleegium lisas, et eneseohustamise kriteeriumi raames tuleb arvestada ka teiste toimepanijat

⁶¹ RKKKo 3-1-1-76-07, p-d 4.1, 10.

⁶² RKKKo 3-1-1-20-09, p 1, 9.2.

⁶³ RKKKo 1-20-3306, p 24.

⁶⁴ Aiaots, L., Soo, A. Manöövrid liikluses ja karistusseadustikus. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 18. oktoobri 2022. a otsus asjas 1-20-7409 ja 3. märtsi 2022. a otsus asjas 1-20-3306. – Juridica 2023/4–5, lk 383.

⁶⁵ RKKKo 1-20-3306, p-d 24–25.

iseloolestavate asjaoludega, nagu näiteks tema emotsionaalsed seisundid teo toimepanemise hetkel, sealhulgas kalduvust teadlikule enesekahjustamisele. Enesekahjustamise soovi hindamisel saab muuhulgas arvestada kriminaalasjas tuvastatud objektiivsete asjaoludega. Käesolevas kriminaalasjas oli A. R. sõitmise ajaks oma turvavöö kinnitanud ja tegi enne liiklusõnnetuse toimumist edukalt ka teistest sõidukitest möödasõite. Kuivõrd kriminaalasjas tuvastatud asjaolud ei viidanud A. R.-i ükskõiksusele enda elu ja tervise suhtes ja soovile liiklusõnnetuses põhjustada ka enda surm, siis ei olnud Riigikohtu hinnangul võimalik ka järeldada, et A. R. nõustus enda kahjustamisega.⁶⁶

1.2.4. Kannatanu teojärgne seisund ja käitumine

Riigikohtu hinnangul saab ettevaatamatuse ja tahtluse piiritlemisel arvestada kannatanu teojärgse seisundiga. Kui toimepanija kutsub kannatanule abi ja kannatanu on vahetult pärast teo toimepanemist stabiilses seisundis, võib toimepanija põhjendatult loota, et (raske) tagajärg jääb saabumata. Kriminaalasja 3-1-1-79-15 asjaolude kohaselt pussitas A. S. kannatanut N. S.-i kõhtu. Riigikohtu seisukohast järelduvalt võis fakt, et kannatanu oli pärast teo toimepanemist ja abi saamisel teadvusel, toetada süüdistatava tõsimeelset lootust, et kannatanu jääb ellu, isegi kui tema surm saabus tüsistuste tagajärjel nädal aega hiljem. Seega ei kiitnud süüdistatav kannatanu surma saabumist heaks, vaid tema lootus viitas kriminaalkolleegiumi hinnangul kannatanu surma põhjustamisele kergemeelsusest.⁶⁷

Toimepanija teotahtluse kohta võib teavet anda ka kannatanu teojärgne käitumine. Kriminaalasjas 3-1-1-68-12 lähtus Riigikohus raske tervisekahjustuse tekitamise tahtluse vastu rääkiva asjaoluna sellest, et kannatanu S. P. oli pärast tema esimese peksmise episoodi kontakti- ja tegutsemisvõimeline ning jätkas koos süüdistatavatega alkoholi tarvitamist. Kannatanu väline käitumine viitas Riigikohtu hinnangul sellele, et süüdistatavad ei tegutsenud elule ohtliku tervisekahjustuse tekitamise tahtlusega. Eeltoodust tulenevalt kvalifitseeris Riigikohus süüdistatavate käitumise kehalise väärkohtlemisena KarS § 121 alusel.⁶⁸ Sarnasele argumentatsioonile on Riigikohus tuginenud ka hiljem. Kriminaalasjas 3-1-1-102-16, kus arvestas kriminaalkolleegium kaudsele tapmistahtlusele mitteosutava asjaoluna, et kannatanu oli nõus pärast tema esimest peksmise episoodi uuesti süüdistatavaga kokku saama ning jätkas temaga aja koosveetmist ja alkoholi tarbimist.⁶⁹

⁶⁶ RKKKo 1-20-3306, p-d 1.1, 24–25.

⁶⁷ RKKKo 3-1-1-79-15, p 8.

⁶⁸ RKKKo 3-1-1-68-12, p 11.

⁶⁹ RKKKo 3-1-1-102-16, p-d 1.3, 18.

1.2.5. Toimepanija teoelne ja -järgne käitumine

Riigikohtu kriminaalkolleegium on leidnud, et kindlatel juhtudel võib teo subjektiivse külje avamisel arvestada nii toimepanija teoelse kui ka -järgse käitumisega. Nii isiku teoelne kui ka -järgne käitumine võivad kahtlemata anda adekvaatset teavet selle kohta, kuidas suhtus isik toimepandud teosse ja sellega kaasnenud tagajärke vahetult teo toimepanemise hetkel.⁷⁰ Eeltoodust lähtuvalt ei lähe nimetatud kriteeriumid vastuollu kriminaalkolleegiumi korduvalt toonitatud seisukohaga, et teo subjektiivset külge tuleb rangelt hinnata teo toimepanemise aja seisuga.⁷¹ Siiski tuleb arvestada, et toimepanija teoelne ja -järgne käitumine on teotahtluse hindamisel eelkõige üksnes abistava iseloomuga kriteeriumid.⁷²

Teatud juhtudel võivad teoelse käitumise aspektist anda toimepanija sisemise suhtumise kohta olulist teavet toimepanija ja kannatanu vahelised suhted. Kriminaalasjas 3-1-1-142-05 tekitas süüdistatav oma lapsele tema raputamiseiga raske tervisekahjustuse. Kriminaalkolleegium nentis, et süüteo koosseisu subjektiivse külje analüüsimisel saab arvestada vanema ja lapse vaheliste suhetega. Täpsemalt peeti võimalikuks lähtuda sellest, milline on konkreetsel juhul vanema üldine suhtumine oma lapsesse ning kuidas on vanem oma lapsega varasemalt käitunud, võttes seejuures arvesse võimalikke väärkohtlemise episoode.⁷³

Varasemalt toimepanija ja kannatanu vahel toimunud tülide arvestamise võimalikkust teo subjektiivse külje avamisel on Riigikohus hiljem täpsemalt käsitlenud kriminaalasjas 3-1-1-40-13, kus süüdistatav U. M. tappis kannatanu kahe noalöögiga. Asjaolude kohaselt oli toimepanija ja kannatanu vahel ka varasemalt toimunud vägivaldseid konflikte. Seetõttu viitas ringkonnakohus tapmistahtlust välistava asjaoluna sellele, et perekonnas oli juba mitmeid aastaid tekkinud vägivaldseid tülisid, mille käigus kasutati nuge ja tekitati väidetavalt kehavigastusi. Seetõttu oli ringkonnakohtu hinnangul süüdistataval V. L.-l adekvaatne lootus, et vägivaldne käitumine ei lõppe kannatanu U. M.-i surmaga. Riigikohus ei nõustunud ringkonnakohtu argumendiga. Kriminaalkolleegiumi seisukoha järgi ei saa kannatanu ja süüdistatava ning nende perekonnaliikmete varasemad suhted konkreetsel juhul täielikult kõrvaldada kahtlust süüdistatava tapmistahtluse olemasolu suhtes. Seda eelkõige põhjusel, et varasemad juhtumid, mis võisid aset leida, ei olnud käesoleva kriminaalasja raames kohtuliku arutamise esemeks. Kuivõrd puudus võimalus teha kindlaks, millele oli varasemates

⁷⁰ Vt nt RKKKo 1-20-6745, p 28; RKKKo 3-1-1-76-07, p 10; RKKKo 3-1-1-79-15, p 8.

⁷¹ Vt nt RKKKo 1-20-3306, p 9; RKKKo 1-17-5883, p 17.

⁷² RKKKo 3-1-1-142-05, p 20.

⁷³ RKKKo 3-1-1-142-05, p-d 1, 20.

vägivallaepisoodides konkreetselt süüdistatava tahtlus suunatud, ei saanud varasemaid juhtumeid subjektiivse koosseisu hindamisel arvesse võtta.⁷⁴

Teojärgse käitumise hindamisel on Riigikohus arutlenud selle üle, kas ja kuivõrd võib toimepanija sisemist suhtumist süüteo koosseisu realiseerimisse peegeldada juba vigastatud kannatanu edasisest ründamisest hoidumine. Kriminaalasjas 3-1-1-111-16, kus süüdistatav L. L. tõmbas noaga üle kannatanu kõri, leidis ringkonnakohus, et süüdistatav ei tegutsenud kannatanu A. L.-i elu ohustamise suhtes vähemalt kaudse tahtlusega. Selline ringkonnakohtu seisukoht rajanes valdavalt asjaoludel, et pärast teo toimepanemist ei püüdnud süüdistatav kannatanut uuesti vigastada ega veenduda tema elu ohustamises, vaid otsustas ründevahendi koheselt peita. Riigikohus ei öelnud, et eeltoodud teojärgset käitumist kirjeldavate asjaoludega ei oleks iseenesest võimalik teo subjektiivset külge hinnates võimalik arvestada. Kriminaalkolleegiumi kriitika oli suunatud sellele, et ringkonnakohus oli L. L.-i teojärgsele käitumisele andnud põhjendamatult suure kaalu, pidades teo välist pilti sisuliselt teisejärguliseks.⁷⁵ Lisanduvalt võib teotahtluse kohta teavet anda see, kui toimepanija ründab kannatanut ka pärast tema vigastamist edasi ning rünnak lõpeb üksnes kolmandate isikute sekkumisel. Kriminaalasjas 1-20-6495 peksid süüdistatavad D. K. ja J. P. kannatanut jõuliselt üle kogu keha. Maakohus leidis, et süüdistatavad tegutsesid kannatanu surma tekitamise suhtes vähemalt kaudse tahtlusega, millele viitas ühe asjaoluna see, et süüdistatavad peksid kannatanut seni, kuni olukorda sekkusid vanglaametnikud. Riigikohtul ei olnud maakohtu seisukoha suhtes vastuväiteid.⁷⁶

Riigikohus on leidnud, et ka kannatanule pärast teo toimepanemist abi kutsumine või talle abi osutamine võivad olla asjaolud, mis viitavad sellele, et toimepanija ei kiitnud süüteo koosseisu realiseerimist heaks. Kriminaalasjas 3-1-1-40-13 tuvastatud asjaolude kohaselt lõi V. L. noaga kaks surmavat lööki kannatanu kõhu ja rindkere piirkonda. Riigikohus selgitas, et kuigi süüdistatava tegu oli objektiivselt äärmiselt ohtlik, oleks võinud kannatanu viivitamatu abistamine rääkida tagajärje, s.o V. L. surma heakskiitmise vastu. Kuna süüdistatav jäi passiivseks, lasi ta põhjuslikkuse ahelal katkematult kulgeda, mis päädis kannatanu surmaga.⁷⁷ Kriminaalasjas 3-1-1-79-15 helistas süüdistatav A. S. kohe pärast kannatanu N. S.-i noaga kõhtu torkamist hädaabinumbrile ja kutsus talle abi. Kolleegium leidis, et kohene kiirabi kutsumine osutas süüdistatava soovile hoida ära kannatanu surma, mistõttu oli tegemist kergemeelsuse kasuks rääkiva asjaoluga.⁷⁸ Olukorda, kus kiirabi kutsus südamesse noatorke

⁷⁴ RKKKo 3-1-1-40-12, p-d 1, 5, 4, 13.

⁷⁵ RKKKo 3-1-1-111-16 p-d 1, 11.

⁷⁶ RKKKo 1-20-6495, p-d 4, 16, 28.

⁷⁷ RKKKo 3-1-1-40-13, p-d 1, 7, 10, 11.

⁷⁸ RKKKo 3-1-1-79-15, p-d 5-6, 8.

saanud kannatanu palvel möödud kolmas isik,⁷⁹ mistõttu suudeti kannatanu päästa, nimetas Riigikohus õnnelikuks juhuseks, millele ei saanud süüdistatav rajada tõsimeelset lootust surma saabumata jäämisse.⁸⁰

1.2.6. Toimepanija mõtteavaldused

Riigikohus on sedastanud, et teo subjektiivse külje analüüsimisel saab arvesse võtta ka toimepanija arvamuseavaldusi, mis on väljendatud nii teo toimepanemise ajal kui ka enne ja pärast seda.⁸¹ Kriminaalkolleegium ei ole oma senises praktikas konkreetseid toimepanija toetavaid mõtteavaldusi kergemeelsuse ja kaudse tahtluse eristamise kontekstis veel hinnanud. Kriminaalasjas 3-1-1-126-04 tuvastati, et süüdistatav S. A. lausus kannatanu noaga ründamisel „sa tahad surra“, kuid Riigikohus ei analüüsinud, kas ja kuidas võis öeldu peegeldada S. A. võimalikku tapmistahtlust.⁸²

Siiski on Riigikohus toimepanija kaudsele tahtlusele hinnangut andes analüüsinud vahetult pärast teo toimepanemist väljendatud mõtteavaldust. Kriminaalasja 1-20-6495 tuvastatud asjaolude kohaselt peksid süüdistatavad D. K. ja J. P. kannatanut erinevatesse kehapiirkondadesse. Pärast valvurite sekkumist ja peksmise lõppemist ütles J. P. lause „vähe said, oleks pidanud maha lööma!“. Ringkonnakohus leidis, et J. P. öeldu viitas tapmistahtluse puudumisele teo toimepanemise hetkel, kuivõrd sellest väljendus üksnes süüdistatava soov kannatanut karistada. Riigikohus ei jaganud ringkonnakohtu seisukohta ning leidis, et lausung ei pruugi tingimata näidata kaudse tapmistahtluse puudumist. Nimetatud arvamuseavaldus võis kriminaalkolleegiumi hinnangul viidata eelnenud sündmuste ja J. P. jätkuva agressiivse käitumise koosmõjus ka J. P. ükskõiksusele nii toimepandud teo kui ka saabunud tagajärje suhtes.⁸³

⁷⁹ TMKo 1-04-178, 03.04.2006, lk 2.

⁸⁰ RKKKo 3-1-1-128-06, p 11.

⁸¹ RKKKo 3-1-1-142-05, p 20.

⁸² RKKKo 3-1-1-126-04, p 10.

⁸³ RKKKo 1-20-6495, p-d 4, 10, 30.

2. KAUDSE TAHTLUSE JA TEADLIKU ETTEVAATAMATUSE PIIRITLEMINE SAKSA KARISTUSÕIGUSES

2.1. Kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse mõiste, eristamise alus

Saksa karistusõiguses ei ole tahtluse ega ettevaatamatuse definitsiooni ja struktuuri seaduse tasandil reguleeritud. Seetõttu on tahtluse ja ettevaatamatuse sisuline määratlemine ning struktureerimine jäänud täielikult kohtupraktika ja õigusdogmaatika ülesandeks.⁸⁴ Kaudne tahtlus on kõigist tahtluse vormidest kõige madalama intensiivsusega, tähistades viimast piiri, mil isiku käitumist saab pidada tahtlikuks.⁸⁵ Kaudse tahtlusega külgneb teadlik ettevaatamatus, mida peetakse ettevaatamatuse intensiivseimaks vormiks.⁸⁶ BGH teoreetiline lähenemine ettevaatamatuse ja tahtluse eristamise küsimusele ei ole õigusdogmaatikas sõnastatud eristamisteooriatest täiesti eraldiseisev, vaid kujutab endast nõustumis- ehk heakskiiduteooria, tõsiseltvõetavuse teooria ja ükskõiksusteooria vaadete kombinatsiooni, millele lisanduvad muud asjakohased aspektid.⁸⁷

Saksa kohtupraktikas on kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse sisustamisel tunnustatud intellektuaalsest (teadmise) ja voluntatiivsest (tahtmise) elemendist lähtumist.⁸⁸ Intellektuaalse elemendi hindamisel antakse hinnang sellele, kas teo toimepanija pidas koosseisupärase tagajärje saabumist võimalikuks. See tähendab, et teo toimepanija peab olema teo võimalike tagajärgede üle mõelnud ja mõistma, et tagajärg võib teo toimepanemise tulemusel saabuda. Intellektuaalne element ei ole täidetud juhul, kui algselt võimalikuks peetud tagajärg jääb teo toimepanemise hetkel isiku subjektiivse arusaama kohaselt siiski saabumata.⁸⁹

Kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse eristamine baseerub Saksa karistusõiguses voluntatiivsel, s.o tahtmise elemendil, mis nõuab hinnangu andmist sellele, kuidas isik suhtus teo toimepanemise hetkel koosseisupärase tagajärje saabumisse. Saksa õigusteoorias pole jõutud ühesele seisukohale, kuidas tuleks kaudse tahtluse voluntatiivset elementi objektiivselt kirjeldada ja keeleliselt väljendada. Siinkohal on keskseks probleemiks teadmine, et isiku sisemise hoiaku tegelik läbinägemine võib osutuda äärmiselt keeruliseks.⁹⁰ BGH on asunud kindlale seisukohale, et kaudse tahtluse voluntatiivne element on täidetud, kui toimepanija kiidab kuriteokoosseisu realiseerimise heaks või vähemalt lepib sellega endale seatud eesmärgi

⁸⁴ Heger, M., § 15, vnr 2.

⁸⁵ Sternberg-Lieben, D., Schuster, F., § 15, vnr 72.

⁸⁶ BGH, 2 StR 109/20 = HRRS 2021 Nr. 843, p-d 12–13.

⁸⁷ Nicolai, F. Die Abgrenzung von bedingtem Vorsatz und bewusster Fahrlässigkeit in der Strafrechtsklausur, lk 33–34.

⁸⁸ Frister, H. Strafrecht. Allgemeiner Teil. Juristische Kurz-Lehrbücher. 10. Aufl. München: C. H. Beck 2023, lk 149.

⁸⁹ Sternberg-Lieben, D., Schuster, F., § 15, vnr 73.

⁹⁰ *Ibid.*, vnr 80.

saavutamise nimel, kusjuures tagajärje saabumine võib tema jaoks iseenesest olla soovimatu.⁹¹ Kui toimepanija loodab heale õnnele tuginedes, et tagajärg ei saabu, ja sisimas seatud eesmärgi saavutamine on tema jaoks väärt karistusõiguse rikkumist, on toimepanija süüteo koosseisu realiseerimise heaks kiitnud, olenemata sellest, kuivõrd vastumeelne oli tema jaoks süüteo toimepanemine.⁹² Voluntatiivne element on loetud täidetuks ka juhtudel, kus toimepanija on koosseisu realiseerumise suhtes ükskõikne ning tema sisemist suhtumist iseloomustab väljend „mis siis ikka“.⁹³

Teadliku ettevaatamatuse voluntatiivne element on täidetud juhul, kui toimepanija ei nõustu sisimas koosseisupärase tagajärje saabumisega, vaid usub, et positiivsesse tulemusse.⁹⁴ Isiku usk, et koosseisupärane tagajärg ei saabu, peab olema tõsimeelne, põhinedes kindlatel asjaoludel, mitte pelgal juhuslikul lootusel. BGH on usaldust tagajärje saabumata jäämise suhtes eitanud juhtudel, kus tagajärje saabumist saab ära hoida vaid toimepanija poolt mittekontrollitav õnnelik juhus.⁹⁵

2.2. Kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse piiritlemine Saksamaa Liitvabariigi Ülemkohtu praktikas

2.2.1. Psühholoogiliste tõkendite teooria

BGH käsitles psühholoogiliste tõkendite teooriat esimest korda 1984. aasta põhjapanevas otsuses.⁹⁶ Kohtuasjas süüdistati toimepanijat mõrvakatses. Asjaolude kohaselt sõitis süüdistatav teed blokeeritud politseiniku suunas, kes pääses kokkupõrkest süüdistatava sõidukiga üksnes teelt eemale hüppamisega. BGH hinnangul oli süüdistatava käitumine küll äärmiselt ohtlik, kuid rõhutas, et süüdistatav võis uskuda raskeima tagajärje saabumata jäämisse. Nimelt on politseinikud ametialasest väljaõppest tulenevalt harjunud sellistest ohtudest aegselt eemalduma ning seda võis eeldada ka toimepanija. Kokkuvõttes leidis BGH, et isegi äärmiselt ohtlikule käitumisaktile tuginedes ei saa jõuda automaatse järelduseni, et süüdistatav nõustatu surmaga. Kuigi äärmiselt ohtliku olukorra tekitamine on oluline viide kannatanu surmaga nõustumisele, on lõplikule seisukohale asumiseks vaja täiendavaid tõendeid.⁹⁷ BGH arutluskäik andis kohtutele selge viite, et teise inimese tapmine

⁹¹ BGH, 2 StR 323/21 = HRRS 2022 Nr 429, p 9.

⁹² Nicolai, F. Die Abgrenzung von bedingtem Vorsatz und bewusster Fahrlässigkeit in der Strafrechtsklausur, lk 33–34.

⁹³ Sternberg-Lieben, D., Schuster, F., § 15, vnr 83.

⁹⁴ BGH, 2 StR 52/03 = NStZ 2003, 603, p 2.

⁹⁵ Vt nt BGH, 2 StR 304/19 = HRRS 2020 Nr. 283, p 17.

⁹⁶ BGH: Irrelevanz der Hemmschwellentheorie bei bedingtem Tötungsvorsatz. Praxiskommentaar von Dr. Fabian Stam, Universität Potsdam. – Arloth, F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2018/4, lk 208.

⁹⁷ BGH: Bedingter Tötungsvorsatz. Praxiskommentar von RiLG Sebastian Beining, Düsseldorf. – Arloth F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2019/4, lk 210.

nõuab toimepanijalt kõrgete psühholoogiliste tõkendite (sks *Hemmschwelle*) ületamist. Nimetatud põhimõttega kaasnes Saksa kohtupraktikas kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse eristamise kaasustes mitmeid probleeme. BGH seisukohta hakati sageli ekslikult kasutama just tapmistahtlust välistava argumendina, mille tulemusel eitati kaudse tapmistahtluse olemasolu isegi äärmiselt ohtlike kuritegude puhul, kui puudusid muud tõendid, mis viitaksid selgelt teotahtlusele.⁹⁸

BGH on püüdnud aastaid 1984. aasta kohtuasjast võrsunud eksiarusaama kummutada, kuid on selles saavutanud üksnes mõõduka edu. 2012. aasta otsuses märkis BGH ühemõtteliselt, et 1984. aasta kriminaalasjas väljendatud põhimõtet ei saa mõista eraldi kriteeriumina, mis omab teotahtluse hindamisel argumentatiivset kaalu. Seisukoha tegelik eesmärk oli rõhutada, et tõendite hindamine peab olema vaba ning samal ajal ka põhjalik – kohus peab arvestama nii toimepanija kasuks kui ka kahjuks rääkivate tõenditega. Teisisõnu suunatakse kohtunikke kaaluma kõiki tõendeid, mis võivad anda teavet toimepanija psüühilise suhtumise kohta süüteokoosseisu realiseerimisse, et hoiduda teotahtluse uurimisel kergekäeliste järelduste tegemisest.⁹⁹ Ühest küljest juhib see kohtunike tähelepanu põhimõttele, et ka objektiivselt ohtlikkest käitumisaktidest ei tohi teha automaatseid järeldusi kaudse tapmistahtluse kohta. Teisalt ei saa kaudse tapmistahtluse esinemist eitada juhtudel, kus sellele viitavad (üle)kaalukad tõendid, tuginedes pelgalt kõrgele psühholoogilisele tõkendile teise isiku tapmise suhtes – sellisel juhul on tapmistahtluse lävend seatud liiga kõrgele.¹⁰⁰

2.2.2. Teo objektiivne ohtlikkus

BGH on rõhutanud, et kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse eristamisel on üks kõige olulisematest kriteeriumitest teo objektiivne ohtlikkus, millele tuleb iga juhtumi eripäradest lähtuvalt hinnang anda. BGH on praktikas lähtunud üldisest põhimõttest, et objektiivselt äärmiselt ohtlike vägivallategude puhul arvestab toimepanija reeglina võimalusega, et tema käitumine võib päädida raskeimate tagajärgedega ning kui ta otsustab teo toimepanemisega sellegipoolest jätkata, kiidab ta tagajärje sisimas heaks.¹⁰¹ BGH on rõhutanud, et teo objektiivsele ohtlikkusele hinnangut andes tuleb lähtuda üksnes toimepanijale teadaolevatest asjaoludest. Kriminaalasjas 4 StR 608/11 lõi süüdistatav kannatanut jalaga pähe, kandes löögi tegemisel kõvast materjalist spordijalatseid, mis tõstsid löögi ohtlikkust. Ekspertiis tuvastas, et kannatanu koljuluu ei saanud löögi tagajärjel vigastada. Sellest tulenevalt järeldas LG, et süüdistatava jalalõök ei olnud sedavõrd tugev, et jaatada kaudse tapmistahtluse olemasolu.

⁹⁸ Praxiskommentaar von Dr. Fabian Stam, Universität Potsdam, lk 208.

⁹⁹ Praxiskommentar von RiLG Sebastian Beining, Düsseldorf, lk 210.

¹⁰⁰ Praxiskommentaar von Dr. Fabian Stam, Universität Potsdam, lk 208.

¹⁰¹ BGH, 5 StR 509/20 = HRRS 2021 Nr. 325, p 7.

BGH leidis, et eeltoodud seisukoht lähtub *ex post* hinnangust ning jätab kõrvale kõnealuse jalalöögi üldise ohtlikkuse kannatanu elule ja tervisele.¹⁰²

BGH praktikas moodustavad kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse eristamise küsimuses põhilise osa kriminaalasjad, kus toimepanija on kannatanut vahetult rünnanud.¹⁰³ Teo objektiivset ohtlikkust võib kirjeldada kehapiirkond, kus vigastused asetsevad. BGH on seejuures eristanud tundlikke/haavatavaid kehapiirkondi, mis on vastuvõtlikud kõige raskemate, sealhulgas surmaga lõppevate vigastuste suhtes. Kannatanu raske vigastamine tundlikesse kehapiirkondadesse algatab üldjuhul sellise sündmuste ahela, mille edasine kontrolli all hoidmine on toimepanija jaoks äärmiselt keerukas.¹⁰⁴ Sellisteks kehapiirkondadeks loetakse reeglina rindkere, pea- ja kaelapiirkonda.¹⁰⁵ BGH on sedastanud, et löökidega inimese alakeha piirkonda ei kaasne reeglina vigastusi, mis oleksid sedavõrd ohtlikud, et need päädiksid suure tõenäosusega kannatanu surmaga.¹⁰⁶ Vägivallategu võib olla ohtlikum juhtudel, kus ründaja ei ole kannatanu vigastamisel piirdunud enda füüsilise jõu kasutamisega, vaid on rakendanud selleks abivahendit. Ründevahendi ohtlikkuse määratlemisel on BGH arvestanud selle omadustega, milleks võivad olla ründerelva pikkus, laius, materjal ja kaal.¹⁰⁷ Toimepanija käitumist võib ohtlikumaks muuta ka muude abivahendite, nagu näiteks tule levikut soodustava aine kasutamine.¹⁰⁸

Vigastatud kehapiirkonna ja rakendatud ründevahendi kõrval tuleb paralleelselt pöörata tähelepanu teistele ründe intensiivsust kirjeldavatele asjaoludele, milleks võivad olla löökide arv ja rakendatud jõud. Valdav osa BGH praktikast teadliku ettevaatamatuse ja kaudse tahtluse eristamisel on seotud juhtudega, kus toimepanija on kannatanut löönud kas rusikate, jalgade või mõne ründevahendiga. BGH on leidnud, et korduvalt löödud jõulised noahoobid kõhtu ja rindkeresse ning tugevad jala-, kurika- või haamrihoobid peapiirkonda kujutavad endast sedavõrd ohtlikku jõukasutust, mis viitavad selgelt vähemalt kaudsele tapmistahtlusele.¹⁰⁹ BGH on äärmiselt ohtlikeks vägivallategudeks pidanud ka mitmel korral jõuga kannatanu pea löömist vastu kõva põrandat¹¹⁰ ning korduvat noaga pussitamist kõripiirkonda, mille käigus lõigati läbi

¹⁰² BGH, 4 StR 608/11 = HRRS 2012 Nr. 400, p 16.

¹⁰³ Eisele, J. Strafrecht AT: Abgrenzung von Vorsatz und Fahrlässigkeit. "Bremer Raserfall". – Huber, M. jt (koost). Juristische Schulung 2018/5, lk 495.

¹⁰⁴ BGH, 5 StR 344/05 = HRRS 2006 Nr. 127, p 24.

¹⁰⁵ BGH, 2 StR 574/19 = HRRS 2021 Nr. 496, p-d 12–13, 19; BGH, 3 StR 237/12 = HRRS 2012 Nr. 893, p 9; BGH, 3 StR 321/00 = BeckRS 2000, 9545; BGH, 5 StR 500/20 = HRRS 2021, Nr. 616, p 9.

¹⁰⁶ BGH, 3 StR 142/08 = HRRS 2008 Nr. 710, p 4.

¹⁰⁷ *Ibid.*, BGH, 4 StR 369/08 = HRRS 2008 Nr. 949, p 8.

¹⁰⁸ BGH, 5 StR 517/18 = HRRS 2019 Nr. 133, p 13–14.

¹⁰⁹ Vt nt BGH, 2 StR 304/19 = HRRS 2020 Nr. 283, p 21; BGH, 2 StR 139/13 = HRRS 2013 Nr. 935, p 12; BGH, 2 StR 148/13 = HRRS 2013 Nr. 1076, p 11; 3 StR 321/00 = BeckRS 2000, 9545; BGH, 4 StR 610/16 = HRRS 2017 Nr. 406, p 5.

¹¹⁰ BGH, 2 StR 54/14 = HRRS 2015 Nr. 97, p 20.

kannatanu unearter.¹¹¹ Samuti on BGH rõhutanud, et kannatanu peksmine kehapiirkonda, kus asetsesid juba algselt silmnähtavad vigastatud, kujutab endast märkimisväärselt suuremat ohtu kui vigastamata inimese ründamine.¹¹²

Lähtuvalt üksikjuhtumi asjaoludest võib saanud raske tagajärje suhtes vähemalt kaudse tahtluse olemasolule viidata juba üks löök. Kõrge eluohtlikkuse tasemega tegudeks on BGH praktikas loetud näiteks noaga otsmikult alalõuani ulatuva kahe kuni kolme sentimeetri sügavuse löike tegemist,¹¹³ klaasikilluga kaela kümne sentimeetri sügavusele torkamist,¹¹⁴ matšetega üheksa sentimeetri sügavuse peahaava tekitamist¹¹⁵ ning reeglina noahaava põhjustamist rindkere piirkonda.¹¹⁶ Äärmist välist ohtlikkust on BGH hinnangul peegeldanud ka muud vägivaldteod, mille käigus kannatanu elu selgelt ohtu seatakse, nagu näiteks telliskivi viskamine vastu pead,¹¹⁷ kannatanu põlema süütamine,¹¹⁸ lask tulirelvast mistahes kehapiirkonda¹¹⁹ ja hingamisteede täielik sulgemine.¹²⁰ Samuti võib teo ohtlikkust kirjeldada sündmuskoha väline pilt. BGH on vägivalda intensiivsust pidanud kõrgeks näiteks juhul, kus kannatanu kõrvast ja peast pritsis tema peksmisel seinale verd ning pärast viimast vägivaldaepisoodi oli sündmuskoht laeni verine.¹²¹

Järeldus teo kõrge ohtlikkuse kohta ei või olla liialt kergekäeline. BGH praktikast tulenevalt peab tähelepanu pöörama asjaolule, et igasugune kannatanu vigastamine ka tundlikku kehapiirkonda ei pruugi veel tingimata kinnitada toimepanija kaudset tahtlust kuriteokoosseisu realiseerimise suhtes. Näiteks juhtudel, kus kannatanutele noaga põhjustatud torkehaav ei ole sügav, on BGH seadnud kahtluse alla, kas löök on olnud vähemalt kaudsele tapmistahtlusele vastava ohtlikkuse tasemega. Nii leidis BGH kriminaalasjas 3 StR 311/90, kus süüdistatav põhjustas noalöögi kannatanu kaelale ca ühe millimeetri sügavuse ja laiuse ning kaheksa sentimeetri pikkuse haava. BGH mõõnis, et noalöögi tegemine kaelapiirkonda on sageli ohtlik käitumine, kuid selle ohtlikkuse aste sõltub konkreetse teo asjaoludest. Senat arvestas nimetatud kriminaalasjas kaudse tapmistahtluse analüüsimisel asjaoluga, et löikehaav ei olnud eluohtlik ning kannatanu suutis pärast torke saamist sündmuskohalt põgeneda.¹²² BGH on sarnasest argumentatsioonist lähtunud ka hiljem. Kriminaalasjas 2 StR 364/18 tekitas

¹¹¹ BGH, 5 StR 500/20 = HRRS 2021 Nr. 616, p-d 9–10.

¹¹² BGH, 5 StR 80/23 = HRRS 2023 Nr. 998, p 27.

¹¹³ BGH, 1 StR 194/16 = HRRS 2017 Nr. 54, p 14.

¹¹⁴ BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p 10.

¹¹⁵ BGH, 2 StR 531/10 = HRRS 2011 Nr. 251, p-d 4, 9.

¹¹⁶ Vt nt BGH, 2 StR 52/03 = NStZ 2003, 603, p-d 6–7; BGH, 4 StR 489/06 = HRRS 2007 Nr.208, p 6.

¹¹⁷ BGH, 4 StR 610/16 = HRRS 2017 Nr. 406, p 5.

¹¹⁸ BGH, 4 StR 162/00 = NStZ 2000, 583, p-d 2, 10.

¹¹⁹ BGH, 2 StR 312/15 = HRRS 2016 Nr. 156, p 11.

¹²⁰ BGH, 5 StR 498/15 = HRRS 2016 Nr. 555, p 17.

¹²¹ BGH, 5 StR 80/23 = HRRS 2023 Nr. 998, p-d 7–10, 27.

¹²² BGH, 3 StR 311/90 = BeckRS 1990, 116162, p-d 2, 4.

toimepanija kannatanule noaga abaluupiirkonda vaid 1,5 sentimeetri sügavuse haava. Senati hinnangul tuli kaudse tapmistahtluse raames analüüsida, kas kannatanule tekitatud vigastuse kergemapoolsem iseloom võis viidata süüdistatav poolt kontrollitud ulatuses jõu rakendamisele. Kui toimepanija on teadlikult hoidunud liigse intensiivsusega löögi tegemisest, võib see vähendada ka teo ohtlikkust.¹²³ Ka kriminaalasjas 2 StR 323/21 asus BGH seisukohale, et kuna süüdistatav ei vigastanud kannatanut noaga kaelapiirkonda lüües sügavalt pehmeid kudesid, oli löödud noahoop sedavõrd nõrk, et see ei pruugi oma intensiivsusest viidata selgelt kaudsele tapmistahtlusele.¹²⁴

Samas ei pruugi ka tugevate löökide tegemine alati kannatanu jaoks tuua kaasa kõige raskemaid tagajärgi. Kriminaalasjas 3 StR 142/08 lõi süüdistatav kannatanut täiest jõust kuus korda raudkangiga alakehasse, mille käigus tekkisid kannatanule verevalumid ning luumurrud roiete, ülakeha ja käte piirkonda. Liidumaakohus (sks *Landgericht*, edaspidi: LG) sedastas, et igaüks, kes paneb toime kirjeldatud vägivallaakti, on kahtlemata juba esimese löögi tegemise hetkel käitunud eluohtlikul moel, pidades kannatanu surma saabumist võimalikuks ning kiites selle saabumise heaks. BGH tõstatas kahtluse, et LG on toimepanija teo ohtlikkust hinnates eksinud, kuivõrd üldhinnangu raames ei ole piisavalt tähelepanu pööratud löökide konkreetsetele tagajärgedele. Nimelt oli kannatanu pärast vägivallaakti mitu tundi teadvusel ja kontaktivõimeline, ta suri alles kolm nädalat hiljem kopsupõletikku.¹²⁵ Seevastu kriminaalasjas 5 StR 80/23, kus süüdistatavad peksid kannatanut korduvalt üle kogu keha, pidas BGH kaudse tapmistahtluse hindamisel vajalikuks arvestada asjaoluga, et kannatanu vigastused olid pärast tema peksmist sedavõrd rasked, et ta ei olnud enam reageerimisvõimeline.¹²⁶

2.2.3. Sihitud või juhuslik tabamus

BGH praktikast nähtuvalt võib kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse eristamisel vajalikuks osutada põhjalikum analüüs, kas ründe käigus kannatanu tabamine oli sihilik või juhuslik. Sihitud ja juhusliku tabamuse eristamisel annavad asjakohast teavet kannatanu ja süüdistatava täpne kehahoiak, konflikti kulgemise täpsemad asjaolud, võimaliku ründevahendi hoidmise asend teo toimepanemise hetkel, ründeliigutust kirjeldav teave ja vigastuste raskus.¹²⁷ BGH hinnangul on sihitud tabamusega tegemist näiteks juhul, kus kaugemalt kannatanu poole jooksev toimepanija torkab kannatanut välja sirutatud käega otse südame piirkonda.¹²⁸ Juhul kui toimepanija rünnak võib potentsiaalselt olla äärmiselt ohtlik, kuid see on teadlikult suunatud

¹²³ BGH, 2 StR 364/18, HRRS 2019 Nr. 1009, p-d 5, 11.

¹²⁴ BGH, 2 StR 323/21 = HRRS 2022 Nr. 429, p-d 6, 11.

¹²⁵ BGH, 3 StR 142/08 = HRRS 2008 Nr. 710, p 4.

¹²⁶ BGH, 5 StR 80/23 = HRRS 2023 Nr. 998, p 3–12, 27.

¹²⁷ BGH, 4 StR 357/12 = HRRS 2013 Nr. 351, p-d 7, 18.

¹²⁸ BGH, 3 StR 237/12 = HRRS 2012 Nr. 893, p 9.

kannatanust eemale nii, et ta ei saaks vigastada, võib see asjaolu rääkida kaudse tapmistahtluse puudumise kasuks. Sellisele seisukohale asus BGH kriminaalasjas 2 StR 312/15, kus laskmises kogenud süüdistatav tulistas mõne meetri kauguselt talle selja keeranud kannatanu suunas kaks lasku, millest üks riivas kannatanu rannet ja teine tema püksisäärt.¹²⁹

Mõnevõrra keerulisemaks osutus hinnangu andmine kriminaalasjas 4 StR 610/16. Asjaolude kohaselt otsustas süüdistatav eemale kõndiva kannatanu suunas visata telliskivi, mis tabas kannatanut kuklasse. Kui kannatanu maha kukkus, võttis süüdistatav uue tellise ja viskas selle uuesti kannatanu suunas. Telliskivi veeres vastu kannatanu jalga. LG leidis, et süüdistatav tahtis mõlema viskega tabada kannatanu peapiirkonda ning tegutses kaudse tapmistahtlusega. BGH pidas LG arutluskäiku ebapiisavaks. Senati hinnangul ei saa asjaolu, et süüdistatav viskas telliskivid kannatanu suunas, viia lihtsakäelise järelduseni, et süüdistatav sihtis visetega kannatanu pead, vaid sellist seisukohta peavad toetama veenvad argumendid. Hinnates, kas süüdistatava eesmärk oli teise viskega tabada kannatanu peapiirkonda, pidas senat vajalikuks arvestada asjaoluga, et kannatanu lebas viske tegemise hetkel liikumatult maas, mis potentsiaalselt lihtsustas toimepanija jaoks kannatanu tabamist. Sellegipoolest kukkus teine telliskivi, mille kohtualune oli rahulikult pärast esimest viset välja valinud, kannatanu jala juurde. BGH hinnangul võis selline käitumine näidata, et süüdistatav ei sihtinud teise viskega kannatanu pead.¹³⁰

Hinnangu andmine võib olla keerukam ka olukordades, kus kuriteosündmused on olnud dünaamilised ja kiiresti eskaleerunud. Kriminaalasjas 4 StR 357/12 tekkis baaris nelja inimese vahel konflikt, mis eskaleerus sõimamisest ja tõukamisest rusikatega löömiseni. Rüseluse käigus võttis süüdistatav noa ja lõi kannatanut surmava löögiga südamepiirkonda. Arutletavas kriminaalasjas seadis LG BGH hinnangul õigustatult kahtluse alla, kas löök kannatanu rindkeresse oli sihitud, kuivõrd mitme isiku vahel toimunud füüsiline konflikt oli segane, kiiresti arenev ja dünaamiline. Kuivõrd ka torkehaava sügavus ei viidanud ründe käigus märkimisväärselt suure jõu kasutamisele, asus LG objektiivseid asjaolusid kogumis vaadates seisukohale, et löök ei olnud sihitud.¹³¹ Ka kriminaalasjas 2 StR 574/19 pidas BGH oluliseks pidepunktiks sündmuste dünaamilist kulgemist – süüdistatav pussitas liikuvat kannatanut kiiresti, kindlalt sihtimata ja kogu jõudu kasutamata. BGH nõustus LG hinnanguga, et pelgalt ühest sügavamast noalöögist ei saa järeldada vähemalt kaudse tapmistahtluse olemasolu, kuivõrd torke suunda ja sügavust võis olulisel määral mõjutada ka kannatanu enda liikumine

¹²⁹ BGH, 2 StR 312/15 = HRRS 2016 Nr. 156, p-d 4–6, 16.

¹³⁰ BGH, 4 StR 610/16 = HRRS 2017 Nr. 406, p-d 3, 5.

¹³¹ BGH, 4 StR 357/12 = HRRS 2013 Nr. 351, p-d 3–4, 7, 18.

noatabamuse saamise hetkel.¹³² Samas on BGH juhtinud tähelepanu sellele, et isegi kui toimepanija on ründevahendiga kannatanu suunas vehkinud ja teda juhuslikult tabanud, ei pruugi see välistada vähemalt kaudse tahtluse esinemist.¹³³

2.2.4. Teo spontaansus

Kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse eristamisel on BGH üldhinnangu raames analüüsinud ka seda, kuivõrd spontaanse iseloomuga võis tegu olla. Selleks on süüteo asjaoludest lähtuvalt vajalik analüüsida, kas tegu pandi toime eelneva planeerimiseta või oli see pikemaajaliselt valminud plaani realiseerimise tulemus. Mida pikem ajavahemik lahutab teoplaani kujunemist ja selle realiseerimist, seda suurema tõenäosusega võib toimepanija käitumine olla kaetud vähemalt kaudse tahtlusega.¹³⁴

BGH on reeglina jaatanud teo spontaansust juhtudel, kus süüdistatav on kannatanut rünnanud vahetult pärast vastastikust situatsioonipõhist konflikti.¹³⁵ Muudel juhtudel on BGH analüüsinud, millisel hetkel võis toimepanija otsustada teo toimepanemise kasuks ning kui pikk ajaline vahe lahutas teootsust ja toimepandud tegu. Kriminaalasjas 3 StR 172/17 andis tunnistaja kuriteopäeval süüdistatavale võlgade katteks komplekti, mis koosnes kahest mõõgast ja kahest viskerelvast. Õhtul läksid süüdistatav ja tunnistaja varjupaigataotlejate majja, avasid seal ründerelvade komplekti, hakkasid hüüdma tapmisähvardusi ning süüdistatav püüdis kannatanut korduvalt pussitada. LG leidis BGH hinnangul korrektselt, et süüdistatav tegi otsuse teo toimepanemiseks varjupaigataotlejate majas sellel hetkel, kui ründerelvad pakendist välja võeti. Kuivõrd teotsus realiseeriti koheselt pärast seda, pidasid kohtud teo toimepanemist spontaanse otsuse tagajärjeks.¹³⁶

Kui toimepanija on astunud enne teo toimepanemist kannatanu ründamiseks olulisi samme ja püüdnud rahumeelse kannatanuga teadlikult konflikti sattuda, võib see viidata pikemaajaliselt kujunenud teoplaanile. Nii leidis BGH kriminaalasjas 3 StR 321/00, kus süüdistatav lõi ööklubi turvatöötajast kannatanut pesapallikurikaga pähe, mille tagajärjel sai kannatanu raskelt vigastatud. Sündmuste käik sai alguse sellest, et süüdistatav lõi kannatanut, mille tagajärjel lõi kannatanu jõuliselt süüdistatavat näkku ja viskas ta ööklubist välja. BGH asus seisukohale, et süüdistatav asus kannatanu ründamist ette planeerima hetkel, kui ta klubist välja visati. Teoplaani

¹³² BGH, 2 StR 574/19 = HRRS 2021 Nr. 496, p-d 3–7, 13, 15.

¹³³ BGH, 4 StR 347/13 = HRRS 2014 Nr. 110, p-d 30.

¹³⁴ Praxiskommentar von RichterIn auf Probe Dr. Anna Francesca Steins, Berlin, lk 545–546.

¹³⁵ Vt nt BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724; BGH, 2 StR 148/13 = HRRS 2013 Nr. 1076; BGH, 2 StR 577/09 = HRRS 2010 Nr. 432.

¹³⁶ BGH, 3 StR 172/17 = HRRS 2017 Nr. 995, p-d 2–3, 17.

elluviimiseks otsis ta sobiva ründerelva ja ründas kannatanut koheselt, kui viimane oli rahumeelselt klubist lahkumas.¹³⁷

Kriminaalasjas 1 StR 194/16 tekkis kannatanu ja süüdistatava vahel liikluses arusaamatus. Süüdistatav sõitis kannatanule järgi seni, kuni kannatanu oma sõiduki peatas. Enne autost väljumist sai süüdistatav aru, et ta jääks füüsilises konfliktis kannatanuga alla ning võttis kaasa taskunoa. Esmalt tekkis süüdistatava ja kannatanu vahel vaidlus ning kui kannatanu puudutas süüdistatava särgikrae piirkonda, lõi süüdistatav kannatanut noaga rindkeresse. LG leidis, et süüdistatava tegu oli spontaanne, kuid BGH hinnangul ei olnud kohus sellist järeltõust piisavalt põhjendanud. BGH sedastas, et teo spontaansusele räägivad vastu vahetult teole eelnenud sündmused, millega LG ei arvestanud. Nimelt otsustas süüdistatav kannatanut ca ühe kilomeetri vältel jälitada ning andis kannatanule korduvalt käežestidega peatumismärguandeid, otsides seeläbi teadlikult konflikti. Olenemata süüdistatava arusaamast tema füüsilise allajäämise kohta, otsustas ta sellegipoolest kannatanuga vastamisi minna, võttes selleks vahetult enne autost väljumist kaasa ründerelva. Samuti tegi süüdistatav paremasse kätte peidetud taskunoa lahti juba enne, kui kannatanu tema särgikraed puutus.¹³⁸

2.2.5. Toimepanija psüühiline seisund

Kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse eristamisel on BGH pidanud vajalikuks tuvastada, milline oli toimepanija psüühiline seisund teo toimepanemise ajal ning kuidas see mõjutas tema suhtumist süüteo teostamise realiseerimisse. Nii võivad olukorra õigesti hindamist takistada näiteks toimepanija vaimse tervise haigusseisundid. Kriminaalasjas 4 StR 255/19 pödes süüdistatav rasket psühholoogilist haigust, soodustades paranoilisuse ja luulude teket. Asjaolude kohaselt sõitis süüdistatav vastassuunavööndis, kuigi samas vööndis sõitev sõiduk liikus tema poole. Kokkupõrge jäi toimumata üksnes põhjusel, et vastutuleva sõiduki juht keeras teepervele. Ekspertiisi kohaselt tundis süüdistatav ennast teo toimepanemise hetkel teistest liiklejatest tugevalt häirituna ning uskus, et teda tahetakse rünnata. Hinnates, kas süüdistatav võis teo toimepanemise hetkel tegutseda vähemalt kaudse tapmistahetlusega, pidas BGH seejuures vajalikuks arvestada süüdistatava haigusseisundiga.¹³⁹

Olulist mõju toimepanija sisemisele suhtumisele võib avaldada ka püsiv meeleolu langus. Kriminaalasjas 3 StR 569/97 ei toitnud süüdistatav piisavalt oma kaheksa kuu vanust last, mistõttu kannatanu suri alatoitumisest tingitud komplikatsioonide tagajärjel. Asjaolude kohaselt oli süüdistatav „sügavas kriisis“, mis võis BGH hinnangul mõjutada ka tema võimet

¹³⁷ BGH, 3 StR 321/00 = BeckRS 2000, 9545, p-d 2–3, 11.

¹³⁸ BGH, 1 StR 194/16 = HRRS 2017 Nr. 54, p-d 3–7, 10–11, 17.

¹³⁹ BGH, 4 StR 255/19 = HRRS 2019 Nr. 1023, p-d 4–5, 9, 16.

oma käitumist juhtida.¹⁴⁰ Ka kriminaalasjas 3 StR 277/22 tuvastatud asjaolude kohaselt oli süüdistataval raskekujuline depressioon. Süüdistatav jättis peaaegu kaheks päevaks oma lapse magamistoas olevasse voodisse. Kuna soojapuhur tõstis süüdistatava teadmata toatemperatuuri 30–35 kraadini, suri kannatanu vedelikupuudusesse. Kriminaalasjas tõusetus küsimus, kas süüdistatav võis oma vaimsest seisundist tulenevalt suhtuda kannatanu surma saabumisse vähemalt ükskõikselt. LG arvestas eksperdi hinnanguga, mille kohaselt tuvastati süüdistatava ükskõiksus oma elutingimuste ja heaolu, kuid mitte konkreetselt oma poja saatuse suhtes. BGH nõustus, et tegemist on kaudse tapmistahtluse esinemise vastu rääkiva asjaoluga.¹⁴¹

Kannatanu suhtumist süüteo koosseisu realiseerimisse võib mõjutada ka äkilisest ärritusest, vihast või paanikast tingitud afektiivne seisund. BGH on toonitanud, et eriti emotsionaalse erutuse mõjul toime pandud spontaansete ja mõtlematute kuritegude puhul ei saa teadmisesest võimaliku tagajärje suhtes automaatselt järeldada, et ta kiitis tagajärje ka heaks.¹⁴² Toimepanija afektiivne seisund võib tekkida näiteks konfliktiolukordades. Kriminaalasjas 2 StR 140/20 läksid M, K ja R kannatanu Ko juurde narkoõruga seonduvaid probleeme lahendama. Verbaalne konflikt eskaleerus füüsiliseks ning Ko lõi R-i ja K-d messingust sõrmenukkidega pähe, mille tagajärjel kukkusid mõlemad pikali. Kui K märkas, et Ko tahab R-i uuesti lüüa, pussitas ta kannatanut surmava löögiga ülakehasse. BGH hinnangul tegutses K emotsionaalses erutusseisundis, mille põhjustas kuriteole eelnenud sündmuste käik, sealhulgas süüdistatava K pikali löömine ja Ko kavatsus R-i uuesti rünnata. Kuivõrd LG ei olnud sellele asjaolule tähelepanu pööranud, oli kaudse tapmistahtluse voluntatiivse elemendi analüüsimine BGH hinnangul puudulik.¹⁴³ Kriminaalasjas 1 StR 191/09, kus süüdistatav torkas kannatanut surmava klaasikillulöögiga kaela, tuvastas ekspertiis, et süüdistatav oli teo toimepanemise hetkel vihast ja agressiivsusest tingitud erutusseisundis. Kannatanu ja süüdistatava vahel toimus vahetult enne teo toimepanemist käsivõitlus, mille käigus lükkas kannatanu süüdistatava sedavõrd tugevalt vastu lauda, et see purunes. LG hinnangul tundis süüdistatav, et teda on alandatud, mistõttu võttis ta äkilises vihaseisundis koheselt maast klaasikillu ja lõi pikema kaalumiseteta kannatanut sellega kaela. LG käsitles eeltoodut kaudse tapmistahtluse vastu rääkiva argumendina. BGH ei pidanud LG seisukohta vääraks, kuid möönis, et süüdistatava vaimse seisundi mõju tema suhtumisele teosse ja saabunud tagajärge võib selles kriminaalasjas olla mitmeti tõlgendatav.¹⁴⁴

¹⁴⁰ BGH, 3 StR 569/97 = NsTZ-RR 1998, lk-d 101–102.

¹⁴¹ BGH, 3 StR 277/22 = HRRS 2023 Nr. 648, p-d 4–8, 27.

¹⁴² BGH, 3 StR 385/19 = HRRS 2020 Nr. 479, p 9.

¹⁴³ BGH, 2 StR 140/20 = HRRS 2021 Nr. 331, p-d 3–6, 14.

¹⁴⁴ BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p-d 4, 6, 12.

Afektive seisundi tekkimist võivad soodustada ka kannatanu provokatsioonid. Nii võib näiteks kannatanu kuritegelik käitumine ja süüdistatava või tema lähedaste solvamine tekitada süüdistatavas tugeva emotsionaalse reaktsiooni. Kriminaalasjas 1 StR 128/16 ründas kannatanu mitmel korral süüdistatavat rusikalöökidega ning solvas süüdistatavat ja tema naissoost sugulasi. Seejärel lõi süüdistatav kannatanut mitu korda rusikaga näkku. Kuna kannatanu ei lõpetanud solvamist, suunas ta kannatanu näkku veel vähemalt kolm jalahoopi. LG asus seisukohale, et raskest alkoholijoobest tingitud impulsiivsus koosmõjus kannatanu solvanguatega tekitasid süüdistatavas afektive seisundi, mis viis spontaanse teo toimepanemiseni. Lähtudes teo eripäradest ei suutnud kohus jõuda järeldusele, et kaudse tapmistahtluse voluntatiivne element on täidetud, BGH pidas LG põhjendusi ammendavaks.¹⁴⁵

BGH on pidanud võimalikuks, et ka toimepanija pikaajaliselt kestnud erutuseseisund võib mõjutada tema psüühilist suhtumist toimepandud teosse ja selle tagajärgedesse. Kriminaalasja 2 StR 139/13 asjaolude kohaselt ründas süüdistatav terarelvaga oma endise abikaasa uut elukaaslast. Süüdistatav ei olnud jätkuvalt suhte lõppemisest üle saanud ning väljendas ka kohtuistungil pisarates oma tingimusteta armastust endise abikaasa vastu. BGH leidis, et tervikliku üldhinnangu andmiseks tuleb uurida, milline oli süüdistatava emotsionaalse erutatuse aste ning kuidas mõjutas see süüdistatava suhtumist teosse selle toimepanemise hetkel.¹⁴⁶

Toimepanija vaimset võimekust võivad mõjutada ka ajutised psühholoogilised häired, mis on tingitud alkoholijoobest. Et vältida skemaatiliste lahendusteni jõudmist, on BGH hoiatanud, et alkoholijoobe mõju isikute käitumisele võib olla erinev, mistõttu tuleb järelduste tegemisel lähtuda konkreetse üksikjuhtumi asjaoludest. Alkoholijoove võib vastavalt selle raskusele vähendada süüdistatava kriitika- ja hindamisvõimet, aga ka tema suutlikkust oma käitumist juhtida ja kontrollida. Nii ei pruugi toimepanija, kes käitub alkoholi mõjust tingituna mõtlematult ja spontaanselt, oma käitumise võimalikke tagajärgi ette näha ja neid heaks kiita.¹⁴⁷ See kehib eriti juhtudel, kus isiku joove on märkimisväärse raskusega. Kriminaalasjas 1 StR 191/09 oli süüdistatav 2,97 promillises alkoholijoobes ning selleks, et hinnata, millist mõju avaldas joove süüdistatava enesekontrollivõimele, analüüsiti tema teoelset käitumist. Tuvastatud asjaolude kohaselt käitus süüdistatav ebatavaliselt ja pidurdamatult, olles korduvalt ilma põhjuseta verbaalset agressiivselt ning kakeldes põrandal teiste peokülalistega. LG jõudis järeldusele, et süüdistatava tugev alkoholijoove vähendas märkimisväärselt tema võimet enda

¹⁴⁵ BGH, 1 StR 128/16 = HRRS 2016 Nr. 1071, p-d 4–8, 26, 28.

¹⁴⁶ BGH, 2 StR 139/13 = HRRS 2013 Nr. 935, p-d 5, 14.

¹⁴⁷ BGH, 4 StR 448/19 = HRRS 2019 Nr. 1331, p-d 5, 7.

käitumist kontrollida ning tõlgendas seda kaudse tapmistahtluse puudumisele viitava asjaoluna. BGH ei esitanud LG seisukohale vastuväiteid.¹⁴⁸

Samas on BGH rõhutanud, et alkoholist põhjustatud kognitiivsete võimete langus võib toimepanijal hoopis lihtsustada sisemiste psühholoogiliste tõkendite ületamist ka eriti raskete vägivallakuritegude toimepanemiseks.¹⁴⁹ Sellisele järeldusele jõudis BGH kriminaalasjas 2 StR 577/09, milles tuvastatud asjaolude kohaselt torkas süüdistatav kannatanut noaga kõhtu, põhjustades kümne sentimeetri sügavuse haava. BGH leidis, et kuigi süüdistatav oli alkoholihoobes, puuduvad ilmselged viited, mis viitaksid erandlikult tugevale kognitiivsete võimete häiritusele ja teotahtluse puudumisele, vaid joobeseisund võis teotahtluse kujunemist hoopis soodustada.¹⁵⁰ BGH on rõhutanud, et lähtuvalt tõendite vaba hindamise põhimõttest saab kohus toimepanija joobeseisundist teha õiguslikult korrektse järelduse nii süüdistava kasuks kui ka kahjuks.¹⁵¹

Niisamuti nõuavad erilist tähelepanu juhtumid, kus süüdistatav võib vaimse võimekuse langemise ajendil ka kõige ohtlikumate tegude toimepanemisel uskuda, et raske tagajärg jääb saabumata. Kriminaalasjas 5 StR 514/11 kallasid joobes süüdistatavad kannatanu tuleohtliku ainega üle ning süütasid tema riided ja keha, et kannatanule põletushaavu tekitada. Kannatanu süttis üleni leekidesse ning suri. Hinnates süüdistatavate suhtumist kannatanu surma saabumisse, nõustus BGH, et hoolimata teo äärmisest ohtlikkusest võisid süüdistatavad joobeseisundist tingituna tõsimeelselt uskuda, et nad suudavad leeki enda kontrolli all hoida. Selle tulemusel võisid süüdistatavad loota, et kannatanu ei sure, vaid pääseb üksnes kehavigastustega.¹⁵²

2.2.6. Toimepanija isikuomadused, eriteadmised- ja oskused

BGH on kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse kaasustes lähemalt uurinud ka süüdistatava isikut. Seejuures võivad olulist teavet anda toimepanija varasemad kogemused füüsilise vägivalla kasutamisel.¹⁵³ Kriminaalasjas 4 StR 608/11 toimus tunnistajate A ja C vahel kaklus, mida asusid lahutama kannatanu V ja süüdistatav. Kuna V sai pihta A rusikalöögiga, kukkus ta pikali ning süüdistatav lõi kannatanut ilma selge põhjuseta jalaga näkku. BGH nõustus LG hinnanguga, mille kohaselt peegeldas süüdistatava järeleandlikkus oma emotsionaalsetele hetkeimpulssidele tema märkimisväärset tasakaalutust ja ettenägelikkuse puudumist. Samuti kinnitas kohtute hinnangul süüdistatava puudulikku impulsikontrolli tema kriminaalne taust.

¹⁴⁸ BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p-d 4, 12, 14.

¹⁴⁹ Vt nt BGH, 2 StR 577/09 = HRRS 2010 Nr. 432, p 7; BGH, 4 StR 558/11 = HRRS 2012 Nr. 435, p 45.

¹⁵⁰ BGH, 2 StR 577/09 = HRRS 2010 Nr. 432, p-d 4, 8.

¹⁵¹ BGH, 3 StR 172/17 = HRRS 2017 Nr. 995, p 18.

¹⁵² BGH, 5 StR 514/11 = HRRS 2012 Nr. 780, p-d 3-4, 7, 13, 15.

¹⁵³ BGH, 3 StR 321/00 = BeckRS 2000, 9545, p 12.

Nimelt oli süüdistatavat varasemalt kahel korral kriminaalkorras karistatud kehavigastuste tekitamise eest, kusjuures mõlemal juhul paiknesid vigastused kannatanute peapiirkonnas. LG leidis, et puudulik impulsikontroll viib sageli situatsioonideni, kus isegi kõige tähtsusetumad põhjused võivad anda aluse raskete vägivaldallakuritegude toimepanemiseks, mille tagajärgedesse suhtub toimepanija ükskõikselt.¹⁵⁴ Kriminaalasjas 3 StR 237/12, kus süüdistatav torkas noaga südamesse tema poole jooksvat kannatanut, arvestas LG kaudse tapmistahtluse vastu rääkiva asjaoluna süüdistatava üldise agressioonivaba isiksusega. Kuivõrd toimepanija isiksusega tuleb teo subjektiivse külje hindamisel arvestada, pidas BGH LG seisukohta õiguslikult korrektseks. Seejuures möönis senat, et hinnates teo toimepanemise hetkel süüdistatavas valitsenud sisemist hoiakut, on asjaolul, et toimepanijal ei ole kalduvust vägivaldsusele, üldhinnangu raames siiski piiratud tõendusväärtus.¹⁵⁵

BGH on arutlenud ka küsimuse üle, kuidas mõjutab süüdistatava ebaküpsus ning sellele lisanduv puudulik impulsikontroll ja vähene sotsialiseeritus tema suhtumist süüteo teostamise realiseerimisse. Kriminaalasja 2 StR 95/08 kontekstis, kus 16-aastane süüdistatav ründas kannatanut noaga, leidis LG, et eelnimetatud omadused võivad tõendada, et süüdistatav kasutas eluohtlikku vahendit kannatanu vastu mõtlematult, s.o hetkelise intensiivse emotsiooni ajendil. LG tõlgendas seda kaudse tapmistahtluse vastu rääkiva asjaoluna. BGH lähenes küsimusele rangemalt, asudes seisukohale, et süüdistatava ebaküpsus koos puuduliku impulsikontrolli ja vähese sotsialiseeritusega võib kinnitada, et ta on vahetult kogetud emotsioonidest mõjutatuna suuteline kasutama eluohtlikku ründevahendit pahaaimamatu kannatanu suhtes. Teisisõnu on toimepanija teatud hetkeolukorrast ajendatuna võimeline ilma erilise põhjusega kannatanut ründama, hoolimata sellega kaasnevatest tagajärgedest.¹⁵⁶

Süüdistatavat võivad iseloomustada ka muud erijooned, mis võivad lähtuvalt kuriteo iseloomust tema sisemisele suhtumisele hinnangut andes tähtsust omada. Kriminaalasjas 4 StR 482/19 korraldasid süüdistatavad N ja H korraldasid Berliinis võidusõidu, mis päädis raske avariiga. LG asus liikluspühholoogilise eksperdi hinnangule tuginedes seisukohale, et süüdistatav H hindas oma sõiduoskusi ebamõistlikult kõrgelt. H uskus, et ta suudab pimedas alati mitmeid kilomeetreid ette näha ning vajadusel ohutult peatuda või takistustest mööduda, et hoiduda teiste ohtu seadmisest. Selline suhtumine peegeldas kohtu hinnangul H nartsissistlikku enese ülehindamist ja suutmatust võtta isiklikku vastutust. Sellegipoolest sedastas LG, et tegemist ei ole raskekujulise psühholoogilise häirega, mistõttu jäeti see aspekt kaudse tapmistahtluse voluntatiivset elementi hinnates kõrvale. BGH hinnangul oli selline

¹⁵⁴ BGH, 4 StR 608/11 = HRRS 2012 Nr. 400, p-d 2, 21.

¹⁵⁵ BGH, 3 StR 237/12 = HRRS 2012 Nr. 893, p-d 2, 3, 9.

¹⁵⁶ BGH, 2 StR 95/08 = HRRS 2008 Nr. 633, p-d 2, 3, 9.

lahendus õiguslikult küsitav. Tervikliku ülevaate saamiseks tuleb teiste asjaolude kõrval arvestada igasuguste toimepanija psüühiliste eripäradega, sealhulgas kalduvusega enda oskusi üle hinnata.¹⁵⁷

Mõnel juhul on võimalik arvestada ka toimepanija oskuste või võimetega, mis põhinevad näiteks tema varasematel kogemustel vägivaldsetes olukordades. Nii võivad toimepanija erioskused ja -võimed talle anda talle eelise ründe käigus rakendatava jõu hindamisel ja kontrollimisel, et vältida kannatanu liigset vigastamist. Kriminaalasjas 2 StR 54/14 lõi süüdistatav röövimise käigus kannatanu pead neli korda vastu betoonpõrandat, kuid raskeid vigastusi sellega kannatanule ei kaasnenud. LG leidis, et süüdistatav tegutses vähemalt kaudse tapmistahtlusega, kuivõrd toimepandud tegu oli äärmiselt ohtlik ning süüdistatav, olles kunagi poksimisega tegelenud, oli teadlik, millised tagajärjed võivad sellise käitumisega kaasneda. Asjaolu, et kannatanu ei saanud raskelt vigastada, oli LG seisukohast nähtuvalt pelgalt õnnelik juhus. BGH hinnangul ei olnud LG piisavalt veenvalt põhjendanud, et toimepandud tegu oli iseloomult äärmiselt ohtlik. Nimelt väitis süüdistatav, et ta suudab endise poksijana oma lööke, sealhulgas nendesse rakendatud jõudu reguleerida. LG polnud raskete vigastuste saabumata jäämise kõrval pööranud tähelepanu poksiga tegelemisest saadud võimalikele oskustele ning ei analüüsinud nende kahe asjaolu omavahelist seost vägivallaakti ohtlikkuse kontekstis.¹⁵⁸

Kriminaalasjas 3 StR 45/13 löid süüdistatavad kannatanut korduvalt jõuliste jalalöökidega peapiirkonda, mis olid potentsiaalselt eluohtlikud, kuid konkreetset ohtu kannatanu elule siiski ei tekkinud. LG hinnangul olid kannatanu pähe suunatud jalalöögid küll tugevad, kuid ei välistanud, et jalgpallis vilunud süüdistatavad oleksid suutnud kannatanut lüüa oluliselt tugevamate löökidega. Kuivõrd süüdistatavad seda ei teinud, ei olnud nende jalahoobid löödud täie jõuga, ning hoidsid seeläbi sündmuste edasist kulgemist enda kontrolli all. BGH 3. senat pidas sellist argumentatsiooni põhjendatuks.¹⁵⁹ BGH 5. senat kaldus 3. senati seisukohast siiski hiljem kõrvale.¹⁶⁰ Kriminaalasjas 5 StR 435/14 tuvastatud asjaolude peksid süüdistatavad kannatanut, kusjuures ühel süüdistatavatest oli mitmeaastane kickpoksi kogemus ja teine oli jalgpallifännina osalenud varasemalt erinevates kaklustes. 5. senati arvates antakse võitluskunstide oskusele äärmiselt ebarealistlik hinnang, kui oletatakse, et kickpoksi harrastaja on suuteline oma lööke reguleerima nii, et need põhjustaksid kannatanule üksnes raskeid, kuid mitte surmavaid vigastusi.¹⁶¹ Teisisõnu ei pruugi varasem kogemus võitluskunstides või

¹⁵⁷ BGH, 4 StR 482/19 = HRRS 2020 Nr. 1008, p-d 1, 6, 45

¹⁵⁸ BGH, 2 StR 54/14 = HRRS 2015 Nr. 97, p-d 10, 13, 20.

¹⁵⁹ BGH, 3 StR 45/13 = HRRS 2013 Nr. 636, p-d 3, 12.

¹⁶⁰ BGH: Beweiswürdigung bei bedingtem Tötungsvorsatz. Praxiskommentar von Dr. Elisa Hoven, Köln. – Dahs, H. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2015/4, lk 217–218.

¹⁶¹ BGH, 5 StR 435/14 = HRRS 2015 Nr. 209, p-d 5, 11.

jalgpallikaklustes osalemises tähendada, et toimepanija vähendas teadlikult oma tegevuse intensiivsust tasemele, mis välistaks kannatanu elu ohustamise. Kui tegu on potentsiaalselt eluohtlik, on kannatanu surma saabumine jäetud reeglina saatuse hooleks.¹⁶²

2.2.7. Toimepanija motiiv

Kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse eristamisel on BGH pidanud vajalikuks pöörata tähelepanu ka toimepanija motiivile ja selle olemusele. Kaudse tahtluse vormis toimepandud tegude puhul ei ole süüdistatava motiiv reeglina otseselt seotud konkreetse koosseisupärase tagajärje realiseerimisega, vaid tema käitumine on ajendatud mõnest muust õigusvastasest motiivist.¹⁶³ Motiivi olemus annab teavet selle kohta, kas süüdistatav, lähtudes teda kuriteo toimepanemisele ajendanud sisemise stiimuli intensiivsusest, võis olla valmis saabuvate tagajärgedega leppima.¹⁶⁴ Kuriteo motiiv võib olla olemas juba enne teo toimepanemist või kujuneda selle toimepanemise hetkel näiteks sündmuste eskaleerumisel.¹⁶⁵

BGH on motiivi hindamisel arvestanud sellega, millised on varasemalt olnud täideviija ja kannatanu vahelised kokkupuuted ja suhted. Nii on BGH koondhinnangu raames pidanud võimalikuks arvestada sellega, kas kannatanu ja toimepanija teadsid üksteist või mitte.¹⁶⁶ Kui kannatanu oli toimepanija jaoks võõras, võib see asjaolu eriti raskete kuritegude toimepanemisel seada kahtluse alla, kas toimepanijal oli kannatanu ründamiseks sedavõrd selge motiiv, et see kinnitaks omakorda kaudse tahtluse olemasolu.¹⁶⁷ Samas on BGH hoiatanud, et hinnang subjektiivsele koosseisule võib osutuda puudulikuks, kui motiiv kuriteo toimepanemiseks välistatakse pelgalt seetõttu, et toimepanija ja kannatanu polnud enne teo toimepanemist omavahel kunagi kokku puutunud.¹⁶⁸ Kui kannatanu ja toimepanija on tuttavad, siis võib omavaheline hea läbisaamine ja vastastikused sõprussuhted anda aluse eelduseks, et süüdistataval puudus veenev motiiv, mis kinnitaks kaudse tapmistahtluse voluntatiivse elemendi täidetust.¹⁶⁹ Niisamuti on BGH võtnud arvesse kannatanust lapse ja süüdistatavast vanema vaheliste suhete iseloomu.¹⁷⁰

Toimepanija motiivide kohta võivad teavet anda vahetult teo toimepanemisele eelnenud vastasseisude puudumine ja toimepanija teoeelne meeleolu. Kriminaalasjas 3 StR 233/07, kus

¹⁶² Praxiskommentar von Dr. Elisa Hoven, Köln, lk 218.

¹⁶³ BGH, 4 StR 482/19 = HRRS 2020 Nr. 1008, p 41.

¹⁶⁴ BGH, 3 StR 311/90 = BeckRS 1990, 116162, p 5; BGH, 4 StR 442/18 = HRRS 2019 Nr. 706, p 20.

¹⁶⁵ BGH, 4 StR 442/18 = HRRS 2019 Nr. 706, p 20.

¹⁶⁶ Vt nt BGH, 3 StR 233/07 = HRRS 2007 Nr. 815, p 3; BGH, 4 StR 442/18 = HRRS 2019 Nr. 706, p 20.

¹⁶⁷ BGH, 3 StR 233/07 = HRRS 2007 Nr. 815, p 3.

¹⁶⁸ BGH: Bedingter Tötungsvorsatz. Praxiskommentar von Akad. Mit. Dr. Fabian Stam, Potsdam. – Arloth F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2019/10, lk 611.

¹⁶⁹ Vt nt BGH, 2 StR 383/13 = HRRS 2014 Nr. 599, p 11; BGH, 3 StR 385/19 = HRRS 2020 Nr. 479, p-d 7–8; BGH, 1 StR 416/17 = HRRS 2018 Nr. 179, p 32.

¹⁷⁰ Vt nt BGH, 5 StR 28/22 = HRRS 2022 Nr. 708, p 8.

süüdistatav pussitas kannatanut, polnud BGH hinnangul süüdistataval kannatanu tapmiseks veenvat motiivi, kuivõrd spontaanse teo toimepanemisele ei eelnenud ühtegi konflikti.¹⁷¹ Kriminaalasjas 2 StR 122/19 torkas süüdistatav kannatanut kõhtu, püüdes ära hoida kannatanu sekkumist kaassüüdistatava ja -kannatanu vahelisse konflikti. BGH arvestas süüdistatava motiivi hindamisel vähemalt tema esialgset positiivset meelestatust ning püüdi kaassüüdistava ja -kannatanu vahel tekkinud probleeme rahulikult lahendada.¹⁷²

Kannatanuga seonduvad negatiivsed tunded ja varasemad omavahelised konfliktid võivad tekitada täideviijas kättemaksuhimu, mis on omakorda impulsiks kannatanu õigushüvede kahjustamisele. Kriminaalasjas 2 StR 531/10 tekitas süüdistatav kannatanule matšetelöögiga sügava peahaava. BGH hinnangul kujunes süüdistatavat ajendanud motiiv kannatanu ründamiseks välja juba oluliselt enne teo toimepanemist. Nimelt kuulusid süüdistatav ja kannatanu omavahel narkootikumide müümises konkureerivatesse grupeeringutesse ning piirkondade jagamisest tekkinud tüli käigus löid kannatanu grupeeringu liikmed süüdistatavat. Süüdistatav tundis alandatust ning leidis, et tema au on rikutud, mistõttu kavatses ta selle eest hiljem kätte maksta. Sedavõrd tugev kättemaksuhimu, mille rahuldamiseks otsitakse igal võimalusel konflikti, võib intensiivsusest kinnitada kannatanu surma suhtes vähemalt ükskõikseks jäämist.¹⁷³ Kriminaalasjas 2 StR 139/13 lõi süüdistatav oma endise abikaasa uut elukaaslast võtmehoidja külge kinnitatud teraga kõhtu, rindkeresse ja näkku. BGH ei pidanud ekslikuks LG järelust, et kuivõrd süüdistatav ei olnud üle saanud suhte purunemisest oma abikaasaga, otsustas ta kannatanut kättemaksuks rünnata. Samas ei olnud LG andnud hinnangut sellele, kas süüdistatava kättemaksuhimu võis olla sedavõrd tugev, et see viitas vähemalt kaudsele tapmistahtlusele.¹⁷⁴

Toimepanija motiiv kannatanu ründamiseks võib tugineda ka kannatanu karistamise soovil. Kriminaalasjas 4 StR 558/15 arvati kannatanu välja motoklubist, kus ta oli pikka aega olnud president. Kannatanu soovis klubisse naasta ning hakkas selle nimel vaeva nägema. Süüdistatavad tahtsid kannatanut tema püüdluste eest karistada ning takistada tema taasliitumist motoklubiga. Selleks otsustasid nad esmalt kannatanut peksta ning löid teda seejärel noaga mitmel korral pähe, kättesse ja jalgadesse. LG leidis, et tegemist on mootorratturite klubides rakendatava tavapärase karistusvahendiga, mida kasutati ka käesolevas kriminaalasjas kannatanu heidutamiseks. BGH sedastas, et eeltoodud põhjendus ei ole sedavõrd ammendav,

¹⁷¹ BGH, 3 StR 233/07 = HRRS 2007 Nr. 815, p 3.

¹⁷² BGH, 2 StR 122/19 = HRRS 2020 Nr. 15, p-d 9–10, 24.

¹⁷³ BGH, 2 StR 531/10 = HRRS 2011 Nr. 251, p-d 3–4, 12.

¹⁷⁴ BGH, 2 StR 139/13 = HRRS 2013 Nr. 935, p-d 5, 7, 14–15.

et seada kahtluse alla vähemalt kaudse tapmistahtluse esinemine. Kannatanu karistamise soov ei pruugi olenevalt selle intensiivsusest välistada ka raskeimate tagajärgedega leppimist.¹⁷⁵

Toimepanija käitumine võib olla ajendatud ka kannatanu hoiatamise eesmärgist. Kriminaalasjas 2 StR 312/15 ähvardas kannatanu süüdistatavat tapmisega, kui süüdistatav annab tema ja ta venna kohta teises kriminaalasjas ütlusi ning ei võta kuriteoteadet tagasi. Kui kannatanu hiljem süüdistatavast juhuslikult mööduks, otsustas ta süüdistatavale näidata, et ta ei kavatsenud enam ähvardusi taluda, vaid suudab ennast kaitsta. Süüdistatav tulistas kannatanu suunas kaks lasku, millest üks riivas kannatanu rannet ja teine püksisäärt. BGH leidis, et süüdistatava käitumine oli motiveeritud soovist anda kannatanule õppetund varasemalt väljendatud tapmisähvarduse kohta ning demonstreerida enda kaitsevõimet. BGH lisas, et õppetunni andmise eesmärk võib viidata süüdistatava käitumises kaudse tapmistahtluse voluntatiivse elemendi puudumisele, kuivõrd eesmärgi täitmine eeldab, et kannatanu jääb ellu.¹⁷⁶ Samas tuleb arvestada sellega, et toimepanija soov „panna kannatanu paika“ ei pruugi alati tähendada, et toimepanija ei nõustu võimalikuks peetud tagajärgedega või ei jää nende suhtes vähemalt ükskõikseks. Õppetunni andmise kui teo toimepanemise eesmärgi tõlgendamisel ei või liigselt keskenduda selle formaalsele definitsioonile, vaid tuleb välja selgitada selle konkreetne tähendus kriminaalasja kontekstis.¹⁷⁷

Teo toimepanemise motiiv võib lähtuda süüdistatava enda või teiste õigushüvede kaitsmise eesmärgist. Kriminaalasjas 2 StR 574/19, kus süüdistatav torkas kannatanut kolmel korral noaga, lähtus LG BGH hinnangul õigustatult kaudse tapmistahtluse hindamisel süüdistatava motiivist ennast kaitsta. Nimelt sattus süüdistatav baarist väljunud seltskonnaga füüsilisse konflikti. Kui süüdistatav asus seltskonda noaga ähvardama, liikus tema poole esialgu eemal seisnud kannatanu, et süüdistatavalt nuga ära võtta. Süüdistatavale jäi mulje, et kannatanu eesmärk oli teda rünnata ning enda kaitsmiseks pidas ta vajalikuks kannatanut pussitada. Eeltoodust tulenevalt leidis LG, et süüdistatava enesekaitsemotiiv ei viidanud kannatanu surma heakskiitmisele, vaid pigem lootusele, et surm ei saabu.¹⁷⁸

Kuriteo motiivi kohta võivad teavet anda ka süüdistatava isiklikud tõekspidamised ja üldine maailmavaade. Kriminaalasjas 5 StR 435/14 möödusid süüdistatavad mustanahalisest kannatanust ning süüdistatav K kutsus kannatanut neegriks. Kui kannatanu küsis, mida ta teinud oli, hakkasid süüdistatavad teda peksma, mille tulemusel sai kannatanu raskelt vigastada. K

¹⁷⁵ BGH, 4 StR 558/15 = HRRS 2016 Nr. 1107, p-d 3–5, 17.

¹⁷⁶ BGH, 2 StR 312/15 = HRRS 2016 Nr. 156, p-d 3–5, 15.

¹⁷⁷ BGH, 2 StR 95/08 = HRRS 2008 Nr. 635, p 5.

¹⁷⁸ BGH, 2 StR 574/19 = HRRS 2021 Nr. 496, p-d 2–9, 14–15, 21; vt ka BGH, 4 StR 84/15 = HRRS 2016 Nr. 256, p-d 19, 20.

hiljem antud ütlustest nähtuvalt „ei salli ta neegreid“. Kohtuasjas tõusetus küsimus, kas süüdistatavate ksenofoobne suhtumine kannatanusse oli sedavõrd intensiivne, et see viitab kannatanu ründamisel vähemalt kaudse tapmistahtluse esinemisele. LG ei jõudnud kindlale veendumusele, et ksenofoobia ulatus sedavõrd kaugele, et süüdistatavad oleksid kiitnud heaks ka kannatanu surma saabumise. BGH hinnangul jättis kohus motiivi hindamisel arvestamata süüdistatavate käitumisega kohtuistungil. Süüdistatavad suhtusid kohtuistungil kestel pilkavalt fotodesse, millelt nähtusid kannatanu rasked näopiirkonna vigastused, teesklesid haigutamist, lösutasid ja muigasid. BGH leidis, et süüdistatavate antisotsiaalne käitumine võis peegeldada kannatanu ja tema raskete vigastuste alavääristamist, sealhulgas surma saabumisega nõustumist.¹⁷⁹ Dr Elisa Hoven lisab kriminaalasja kommentaaris, et rassistlikust motiivist tingitud kuritegude moraalne taunitavus ei saa siiski automaatselt langetada kaudse tahtluse alumist piiri. Kui aga toimepanija näitab kannatanu suhtes üles tugevat vihkamist ja hoolimatust, võib see kahtlemata peegeldada toimepanija motiivi põhjustada kannatanule võimalikult suures ulatuses kahju.¹⁸⁰

Kuriteo motiiv võib olla kantud ka eneseületamise ja enesehinnangu tõstmise eesmärgist. Selline toimepanija sisemine ajend on arutluse alla tulnud kriminaalasjas, kus süüdistatavad korraldasid Berliinis võidusõidu, mille käigus küündisid kiirused 170 kilomeetrini tunnis ning ristmikuid ületati keelava fooritulega. Võidusõit lõppes, kui süüdistatava H sõiduk pörkas kokku kannatanu sõidukiga, kes lubava tulega ristmikku ületas, süüdistatav N paiskas vastu teepiiret ja valgusfoori. Analüüsis H kaudset tapmistahtlust, oli LG hinnangul H tahe võidusõitu N-i ees võita sedavõrd tugev, et ta oli valmis selle eesmärgi saavutamiseks leppima äärmuslike riskidega, mis ohustasid muuhulgas ka teda ennast. Seetõttu jäi H raske avariiga kaasnevate võimalikuks peetud tagajärgede suhtes ükskõikseks. BGH nõustus LG arutluskäiguga.¹⁸¹

2.2.8. Eneseohustamine

Olukordades, kus toimepanija seab oma käitumisega ohtu muuhulgas enda elu ja tervise, tuleb kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse eristamisel arvestada eneseohustamise aspektiga. BGH praktikas on see eriti asjakohaseks osutunud liiklussüütegusid puudutavates kriminaalajades, kus toimepanija äärmiselt ohtlik liikluskäitumine ei ole reeglina algusest peale suunatud liiklusõnnetuse tekitamisele ega teiste inimeste vigastamisele.¹⁸²

¹⁷⁹ BGH, 5 StR 435/14 = HRRS 2015 Nr. 209, p-d 3, 5, 10.

¹⁸⁰ Praxiskommentar von Dr. Elisa Hoven, Köln, lk 218.

¹⁸¹ BGH, 4 StR 482/19 = HRRS 2020 Nr. 1008, p-d 3–7, 41–43.

¹⁸² Eisele, J. Strafrecht AT: Abgrenzung von Vorsatz und Fahrlässigkeit. “Bremer Raserfall”. – Huber, M. jt (koost). Juristische Schulung 2018/5, lk 495.

Eneseohustamise kriteeriumi raames tuleb esmalt kindlaks teha, milliseid õnnetusstsenaariume kujutas toimepanija endale ette ning kas ta kiitis nendega kaasnevad tagajärjed sisimas heaks.¹⁸³ Kui toimepanija ettekujutatud õnnetusstsenaarium tegelikkuses aset leiab, tuleb eneseohustamise kriteeriumi analüüsimisel lähtuda üksnes selle konkreetse juhtumi sündmustikust. Teised stsenaariumid, mis oleksid potentsiaalselt võinud toimepanija käitumisega realiseeruda, kuid mida toimepanija ette ei näinud, ei saa mõjutada ka tema hinnangut isiklikule ohule.¹⁸⁴

Lisaks peab igal üksikjuhtumil kaaluma, milline oli toimepanija subjektiivne ettekujutus liiklusohutliku käitumisega kaasneva ohu tõsidusest tema enda elule ja tervisele.¹⁸⁵ Mida tõsisem on toimepanija ettekujutuses võimaliku liiklusõnnetuse stsenaarium ning mida vähem ta on selles olukorras ise kaitstud, seda suurem on tõenäosus, et toimepanija lootis raskete tagajärgede saabumata jäämisel.¹⁸⁶ Nii võib süüdistatav riskantse liikluskäitumise ohtlikkust tema enda elule ja tervisele mõista erinevalt sõltuvalt sellest, kas ta juhib sõiduautot või mootorrattast ning kas ta tabab õnnetussituatsioonis jalakäijat, jalgratturit, teist sõiduautot või veoautot. Toimepanija võib heaks kiita tema jaoks madalama riskiga juhtumid, kuid samal ajal enda heaolu nimel loota, et mõni ohtlikum sündmus jääb toimumata.¹⁸⁷ BGH on leidnud, et mootorrattur, kes sõidab 97 km/h kiirusega linnapiirkonnas, kus lubatud maksimaalne kiirus on 50 km/h, ja tabab jalakäijat, on võtnud eneseohustamise aspektist suuri riske, mis annab omakorda olulist teavet voluntatiivse elemendi kohta.¹⁸⁸ Samas on oluline tähelepanu pöörata sellele, et isegi kui isik saab aru teo toimepanemisega kaasnevatest ohtudest iseendale, ei saa sellest automaatselt järeldada tahtluse puudumist.¹⁸⁹ Eeltoodu kehtib eriti olukordades, kus liiklusohutliku käitumise eesmärk tuleneb enesekahjustamise soovist.¹⁹⁰

Illegaalsed mootorsõidukite võidusõidud, mille käigus rikutakse raskelt liiklusreegleid, vallandavad alati äärmiselt ohtliku sündmuste kulgemise, millega kaasnevad ka toimepanijat ennast ohustavad riskid.¹⁹¹ Kriminaalasja 4 StR 399/17 asjaolude kohaselt korraldasid N ja H Berliinis omavahelise võidusõidu, mille käigus ületati ristmikke keelava fooritulega minimaalselt 130 kilomeetrini tunnis küündiva kiirusega. Lähenedes õnnetuspaigale, tõstis H

¹⁸³ Eisele, J. Strafrecht AT: Abgrenzung von Vorsatz und Fahrlässigkeit. – Huber, M. jt (koost). Juristische Schulung 2020/9, lk 893.

¹⁸⁴ BGH, 4 StR 482/19 = HRRS 2020 Nr. 1008, p 33.

¹⁸⁵ BGH, 4 StR 311/17 = HRRS 2018 Nr. 393, p 22.

¹⁸⁶ Eisele, J. Strafrecht AT: Abgrenzung von Vorsatz und Fahrlässigkeit, lk 893.

¹⁸⁷ BGH, 4 StR 482/19 = HRRS 2020 Nr. 1008, p-d 35, 37.

¹⁸⁸ BGH, 4 StR 311/17 = HRRS 2018 Nr. 393, p-d 4–6, 24.

¹⁸⁹ BGH, 4 StR 158/17 = HRRS 2018 Nr. 392, p 17.

¹⁹⁰ Vt nt BGH, 4 StR 403/20 = HRRS 2021 Nr. 351, p-d 18–20.

¹⁹¹ Bedingter Tötungsvorsatz bei verbotenem Kraftfahrzeugrennen mit Querverkehr. Praxiskommentar von RichterIn auf Probe Dr. Anna Francesca Steins, Berlin. – Arloth, F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2023/9, lk-d 548–549.

sõiduki kiirust võistluse võitmiseks 160–170 kilomeetrit tunnis ning pörkas kokku kannatanu sõidukiga, mis ületas ristmikku rohelise tulega. Kannatanu suri sündmuskohal. Hinnates eneseohustamise kriteeriumit H kaudse tapmistahtluse tuvastamise raames, leidis LG, et süüdistatav ei tunnetanud võimalikuks peetud õnnetusjuhtumise ohtu iseenda elule ja tervisele. Kuivõrd H sportauto omas kaasaegset turvavarustust ja oli kiire, tegi LG üldistuse, et selliseid sõidukeid juhtivad isikud tunnevad ennast roolis alati äärmiselt turvaliselt ja kindlalt. BGH hinnangul ei olnud LG järelalus iseenesestmõistetav, sest puudub üldtuntud teadmine selle kohta, et kindlat tüüpi juhid välistaksid muuhulgas ka äärmiselt ohtlikes liiklussituatsioonides igasuguste ohtude esinemise oma tervisele.¹⁹² Hiljem tehtud otsuses põhjendas LG süüdistatava tajutud madalat ohtu enesele asjaoluga, et hoolimata varasematest õnnetustest ja teadlikult valitud ohtlikust sõidustiilist otsustas süüdistatav sellegipoolest jätta turvavöö jätta kinnitamata, pidades oma autot piisavalt turvaliseks. BGH-l ei olnud LG seisukohale vastuväiteid.¹⁹³

BGH on rõhutanud, et liiklusohutliku käitumise tagajärjel toimunud õnnetuses teiste isikute surma saabumise heakskiitmist ei pea tingimata sõltuvusse seadma asjaolust, kas toimepanija kiitis heaks ka oma surma saabumise. Kriminaalasjas 4 StR 158/17 sõitis süüdistatav, kes ei kasutanud turvavööd, ligikaudu 142 kilomeetrise tunniikiirusega alas, kus lubatud piirkiirus oli 70 kilomeetrit tunnis. Süüdistatav jõudis ristmikuni ja asus hoolimata seitse sekundit põlenud keelavast fooritulest seda ületama. Süüdistatav pörkas kokku lubava fooritulega eesõigust kasutanud sõidukiga, mille juht suri. Hinnates, millisel viisil hindas süüdistatav oma liikluskäitumisest tulenevat ohtu enda healole, leidis LG, et kuna süüdistatav ei olnud kinnitanud turvavööd, viitas see asjaolu lootusele, et raske tagajärg ei saabu. Kannatanu surma heakskiitmine eeldab sellises olukorras, et süüdistatav oleks sunnitud ka enda surma saabumisega nõustuma, kuivõrd turvavöö kinnitamata jätmisest tulenevalt oli oht tema elule veelgi suurem. BGH rõhutas, et sellise järelaluseni ei saa jõuda ilma, et tehakse kindlaks, milliseid õnnetuse stsenaariume kujutas süüdistatav endale ette. Lisaks pole olemas seaduspära, milles tulenevalt on liiklusõnnetuses osalevate isikute vahel riskid võrdselt jaotunud, s.t teiste isikute surma heakskiitmine tähendaks ka samaväärse isikliku riskiga nõustumist. Riskide ebavõrdset jaotumist kinnitasid ka selle kriminaalasja asjaolud – kui süüdistatav pääses kergemate vigastustega, siis kannatanu suri sündmuskohal.¹⁹⁴

¹⁹² BGH, 4 StR 399/17 = HRRS 2018 Nr. 289, p-d 1–10, 25.

¹⁹³ BGH, 4 StR 482/19 = HRRS 2020 Nr. 1008, p 40.

¹⁹⁴ BGH, 4 StR 158/17 = HRRS 2018 Nr. 392, p-d 3–5, 19–20.

2.2.9. Toimepanija mõtteavaldused

BGH on analüüsinud, kas ja kuidas võivad toimepanija mõtteavaldused, mis on väljendatud teo toimepanemise ajal, aga ka enne ja pärast seda, peegeldada tema sisemist suhtumist süüteo koosseisu realiseerimisse. Kriminaalasjas 4 StR 608/11 kahetses süüdistatav kannatanu jalaga pähe löömist ning küsis hiljem korduvalt tema tervisliku seisundi kohta. Süüdistatava ütluste kohaselt sai ta pärast teo toimepanemist aru olukorra tõsidusest ning mõistis koheselt, et tema tegu ei olnud õige. Analüüsisides süüdistatava öeldut, leidis BGH kaudse tapmistahtluse hindamisel, et süüdistatava teojärgne käitumine ei peegeldanud tema sisemist suhtumist teosse selle toimepanemise hetkel, vaid see näitas, et toimepanija arusaam juhtunust on muutunud.¹⁹⁵

BGH ei ole välistanud, et toimepanija võib ka sisult äärmuslike mõtteavaldustega püüda üksnes oma võimekust ja enesekindlust väljendada. Kriminaalasjas 1 StR 351/16 tuvastatud asjaolude kohaselt saatis süüdistatav oma kaassüüdistatavast vennale pärast ühist kannatanu tugevat peksmist sõnumi sisuga „Jah, vend, tavaliselt tapaksin sinu pärast igaühe“. LG leidis, et tegemist ei ole kaudset tapmistahtlust kinnitava ütluse, vaid pigem enesekindluse ja vennaliku armastuse väljendusega. BGH ei leidnud vastuväiteid sellise hinnangu ümberlükkamiseks.¹⁹⁶

Isiku mõtteavaldused võivad omada ka hoiatavat funktsiooni. Kriminaalasjas 3 StR 533/09 ütles kannatanut peksnud ja noaga löönud süüdistatav teo toimepanemise ajal lause „Ära kunagi jama albaanlasega, muidu sa näed, mis juhtub“. Prokuratuur leidis, et süüdistatava öeldu viitas selgelt tapmistahtlusele. LG pidas eeltoodud ütlust meetmeks, mida süüdistatav kasutas kannatanu hirmutamiseks ja õpetamiseks. Lähtudes lause hoiatavast sisust, järeldas kohus, et see viitas üksnes kannatanu vigastamise, mitte tapmise tahtlusele, sest hoiatuse eesmärk oleks saanud täidetud ainult siis, kui kannatanu jääb ellu. BGH leidis, et mõtteavaldust saaks tõlgendada ka kaudse tapmistahtluse kasuks rääkiva asjaoluna, kuid ei pidanud LG järeldust vääraks.¹⁹⁷

Mida üldisema iseloomuga on mõtteavaldused oma sisult, seda ulatuslikumaks muutub tõlgendusruum, mistõttu võib kindlate järelduste tegemine muutuda veelgi keerulisemaks. Kriminaalasjas 3 StR 172/17 karjus süüdistatav koos tunnistajaga varjupaigataotlejate maja juures, et nad kavatsevad maha lüüa varjupaigas viibivad varjupaigataotlejad ja välismaalased või neile tappa anda. Sisenedes varjupaigataotlejate majja, hüüdis süüdistatav enne kannatanu matšeetega ründamist korduvalt selliseid lauseid, nagu näiteks „Sieg Heil!“, „Heil Hitler!“, „Vaadake, et te meie riigist uttu tõmbate!“. Pärast kannatanu ründamist karjus süüdistatav „Ma

¹⁹⁵ BGH, 4 StR 608/11 = HRRS 2012 Nr. 400, p-d 2, 18.

¹⁹⁶ BGH, 1 StR 351/16 = HRRS 2017 Nr. 333, p-d 7, 41–42.

¹⁹⁷ BGH, 3 StR 533/09 = HRRS 2011 Nr. 26, p-d 2, 8.

kannatanut klaasikilluga, tekitades tema kaelale 10 cm sügavuse haava. Süüdistatav püüdis rätikuga verejooksu peatada ja kutsus koheselt kiirabi. Süüdistatav oli juhtunust äärmiselt šokeeritud ja seisis tänaval kiirabi oodates ainult aluspesusse ja sokkidesse rietatuna, hoolimata sellest, et oli talv. Kiirabi saabumisel juhatas ta meedikud kiiresti kannatanuni. Süüdistatav palus korduvalt jätkata kannatanu elustamist ka pärast medikute kinnitust, et kannatanu on juba surnud ning palus politseiametnikult lõpuks luba kannatanuga hüvasti jätmiseks. BGH leidis, et kuigi toimepandud tegu oli äärmiselt ohtlik, viitas süüdistatava teojärgne emotsionaalne reaktsioon sellele, et ta ei suhtunud kannatanu surma saabumisse ükskõikselt.²⁰⁴

Teojärgsele emotsionaalsusele hinnangut andes on BGH arvestanud ka toimepanija üldise psüühilise seisundiga. Kriminaalasjas 3 StR 277/22 oli süüdistatav, kes leidis oma hooletusse jäetud lapse surnuna, endast väljas nii abi kutsumisel kui ka kiirabi saabumisel. LG hinnangul viitas süüdistatava teojärgne reaktsioon kannatanu surma suhtes heakskiidu puudumisele. Prokuratuur asus seisukohale, et kohus andis kaudse tapmistahtluse hindamisel kannatanu emotsionaalsele seisundile liiga suure kaalu. Prokuratuuri hinnangul oleks kohus pidanud analüüsima, kas süüdistatava emotsionaalne raputatus võis olla tingitud murest tema karistamise ja edasise saatuse suhtes. BGH viitas süüdistatava halvale psüühilisele seisundile teo toimepanemise ajal, millega kaasnes muuhulgas ükskõiksus oma isiklike vajaduste, sealhulgas hügieeni ja üldise eluolukorra suhtes. Eeltoodud asjaoludele tuginedes polnud BGH hinnangul alust asuda seisukohale, et süüdistatava emotsionaalse reaktsiooni põhjustas enesekeskne suhtumine.²⁰⁵

Enesekesksest suhtumisest kantud emotsionaalse reaktsiooni kasuks võib rääkida asjaolu, kui toimepanija püüab vahetult pärast teo toimepanemist kuriteo asjaoludest rääkida moonutatud kujul. Kriminaalasjas 4 StR 442/18 sõitis süüdistatav oma sõidukiga tema ees seisnud kannatanule otsa. Kannatanu jäi sõiduki kapotile ning süüdistatav sõitis ringteele. Kannatanu kukkus sõidu kestel maha ning süüdistatav sõitis temast üle. Süüdistatav sõitis mitusada meetrit edasi ning kannatanu lohises kogu sõidu aja sõidukiga kaasas. Kannatanu suri saadud vigastustesse. LG arvestas kaudset tapmistahtlust hinnates sellega, et süüdistatav oli hädaabisse helistades paanikas. BGH hinnangul ei olnud LG arvestanud piisavalt kuriteo asjaoludega. Nimelt märkas süüdistatav enne hädaabisse helistamist sõiduki rattakoopast väljaulatuvaid kannatanu jalgu. Seejärel püüdis ta hädaabikõnes sündmuste käiku enda kasuks pöörata, väites

²⁰⁴ BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p-d 4–5, 13–14.

²⁰⁵ BGH, 3 StR 277/22 = HRRS 2023 Nr. 648, p-d 5–8, 13–14, 30.

muuhulgas, et kannatanu jooksis ise tema auto ette. Eeltoodust tulenevalt leidis BGH, et süüdistatava emotsionaalne seisund oli pigem tingitud raske tagajärje tajumisest.²⁰⁶

2.2.11. Kannatanule abi osutamine

BGH on teojärgse käitumise raames pidanud võimalikuks arvestada sellega, kui toimepanija on kannatanut pärast teo toimepanemist aidanud või talle abi kutsunud. Samas on BGH rõhutanud, et kannatanu abistamisele suunatud käitumisaktid annavad teotahtluse kohta üksnes piiratud teavet.²⁰⁷ Toimepanija püüd verejooksu abivahenditega peatada, kannatanut elustada või muul viisil aidata võib viidata sellele, et toimepanija ei kiitnud sisimas saabuvaid tagajärgi heaks.²⁰⁸ Samale järeldusele saab jõuda ka siis, kui toimepanija on abi saamiseks pöördunud kolmandate isikute poole.²⁰⁹ Samuti on BGH arutanud, kas kannatanu ründamine kohas, kus abi on võimalik lähedalt saada, võib toimepanija teotahtlusele hinnangut andes tähendust omada. Kriminaalasjas 2 StR 95/08 pussitas süüdistatav kannatanut haigla lähedal. Sellest tulenevalt leidis LG, et süüdistatav ei kiitnud kannatanu surma heaks, sest tegu pandi toime kohas, kust saab kiiresti meditsiinilist abi. BGH pidas sellist seost liiga kaugeks, kuivõrd kannatanu pussitamise otsus oli spontaanne ning kantud kättemaksuhimust ja vihast, mistõttu ei valinud süüdistatav süüteo toimepanemise kohta lähtuvalt päästmisvõimalustest.²¹⁰

BGH on tähelepanu pööranud ka abistamiskatsetele, mis on erinevatel põhjustel ebaõnnestunud. Kriminaalasjas 4 StR 361/17 tuvastatud asjaolude kohaselt kukkus süüdistatava juhitud mootorrattas teele, mille tagajärjel sai tagaistmel istunud kannatanu raskelt viga. Süüdistatav tahtis kannatanu keerata külje peale, s.o stabiilsemasse asendisse. Siiski otsustas süüdistatav mõttest loobuda, sest tal polnud enda hinnangul selleks piisavaid teadmisi. Lisaks püüdis süüdistatav kasutada kannatanu telefoni, kuid see ei töötnud. Lõpuks otsustas süüdistatav sündmuskohalt lahkuda. BGH leidis, et LG oleks kaudset tapmistahtlust hinnates pidanud tähelepanu pöörama võimalikule päästmistahtlele ja hindama, millist tähendust võiks see konkreetse kriminaalasja raames omada.²¹¹ Kriminaalasjas 3 StR 142/08 lõi süüdistatav kannatanut raudkangiga alakehasse. BGH pidas kaudset tapmistahtlust hinnates vajalikuks arvestada asjaoluga, et süüdistatav püüdis vahetult pärast kannatanu ründamist abi kutsuda ning pöördus selleks seitsme tunni jooksul mitme naabri poole. Kui naabrite käest abi saamine

²⁰⁶ BGH, 4 StR 442/18 = HRRS 2019 Nr. 706, p-d 1–8, 21.

²⁰⁷ BGH, 4 StR 608/11 = HRRS 2012 Nr. 400, p-d 18.

²⁰⁸ Vt nt BGH, 4 StR 489/06 = HRRS 2007 Nr. 208, p 7; BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p-d 13–14; BGH, 3 StR 277/22 = HRRS 2023 Nr. 648, p 25; BGH, 4 StR 361/17 = HRRS 2018 Nr. 329, p 20.

²⁰⁹ Vt nt BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p-d 13–14; BGH, 4 StR 163/14 = HRRS 2014 Nr. 893, p-d 7, 19; 3 StR 277/22 = HRRS 2023 Nr. 648, p 25.

²¹⁰ BGH, 2 StR 95/08 = HRRS 2008 Nr. 633, p-d 2–3, 8.

²¹¹ BGH, 4 StR 361/17 = HRRS 2018 Nr. 329, p-d 4, 20.

ebaõnnestus, otsustas ta hoolimata hirmust karistuse ees viimaks kannatanule ise kiirabi kutsuda.²¹²

BGH on arutlenud ka selle üle, millist mõju avaldab tagajärgede heakskiitmisele see, kui toimepanija mõistab, et kannatanu vajab ellujäämiseks kohest meditsiinilist abi, kuid valib kannatanu päästmiseks variandi, kus kannatanu saab abi viivitustega. Kriminaalasjas 2 StR 484/14 läksid süüdistatavad ja kannatanu raudteejaama, et õhkida piletiautomaat ja varastada selles olev sularaha. Plahvatus oli sedavõrd tugev, et kannatanu sai raskelt vigastada. Süüdistatavad mõistsid, et kannatanu vajab koheselt abi, kuid kartes vargusega vahelejäämist, võtsid nad kannatanu kaasa ja lahkusid sündmuskohalt. Süüdistatavad sõitsid kahe tunni kaugusel asuva haigla parklasse, mis asus nende elukoha lähedal, kuid mõistes, et seal on videovalve, otsustasid nad sõita rongijaama parklasse ja asetasi kannatanu seal maha. Seejärel helistas süüdistatav H hädaabisse ja ütles, et kannatanu on kakluses vigastada saanud ning põgenes koos süüdistatava D-ga enne kiirabi saabumist. Hiljem selgus, et kannatanu oli surnud juba sõidu ajal. Tõusetus küsimus, kas tapmistahtlusele viitaks selle kaasuse kontekstis raskelt vigastatud kannatanu plahvatuse toimumise kohta maha jätmine või hoopis tema kaasavõtmine. LG leidis, et süüdistatavad nõustusid kannatanu surmaga, sest kannatanu äraviimisega sündmuskohalt välistasid nad igasugused võimalused tema päästmiseks. LG hinnangul olid süüdistatavad teadlikud, et kannatanu oleks sündmuskohal kiiresti abi saanud. Kuivõrd plahvatus oli äärmiselt vali, said süüdistatavad eeldada, et päästeamet saabub kiiresti koos politseiga asula vahetus läheduses asunud kuriteopaika. Ka asjaolu, et D valvas sündmuskohta, võis viidata süüdistatavate kahtlusele, et linnast eemal asuvas raudteejaamas võivad ka öösel kolmandad isikud liikuda. BGH ei välistanud, et need asjaolud võivad viidata kaudsele tapmistahtlusele, kuid leidis, et kohtu põhjendused oleksid pidanud olema vähem üldistavad. Nimelt ei pööranud LG piisavalt tähelepanu sellele, et süüdistatavad ei viinud kannatanut sündmuskohalt ära seetõttu, et ta abi ei saaks, vaid selleks, et kannatanu haiglasse viia. Isegi kui LG otsuse edasi kaevanud H sai aru, et kannatanu vajab kiiret abi, võib H päästmistoiming juba iseenesest viidata sellele, et ta ei kiitnud kannatanu surma heaks.²¹³

2.2.12. Püüd rünnet jätkata või sellest hoiduda

Kaudset tapmistahtlust puudutavates kaasustes on BGH analüüsinud, kuivõrd võib kannatanu edasisest ründamisest hoidumine või püüd tema ründamist jätkata avaldada mõju teotahtlusele hinnangu andmisel. Kui toimepanija on püüdnud kannatanut ka pärast tema vigastamist edasi

²¹² BGH, 3 StR 142/08 = HRRS 2008 Nr. 710, p-d 4–5.

²¹³ BGH, 2 StR 484/14 = HRRS 2016 Nr. 604, p-d 1–10, 16–18; BGH: Bedingter Tötungsvorsatz. Praxiskommentar von Prof. Dr. Anja Schiemann, Münster. – Arloth F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2017/1, lk 22.

rünnata, võib see viidata asjaolule, et toimepanija leppis tema käitumisega saabunud tagajärgedega. Nii leidis BGH kaudset tapmistahtlust hinnates kriminaalasjas 3 StR 246/09, kus süüdistatav, kes torkas kannatanut noaga lõuapiirkonda, lõpetas kannatanu ründamise alles siis, kui kannatanul õnnestus nuga tema käest ära võtta.²¹⁴ Samale seisukohale on BGH jõudnud ka hiljem kriminaalasjades 5 StR 435/14 ja 1 StR 416/17, kus süüdistatavad lõpetasid juba vigastatud kannatanu ründamise alles siis, kui kõrvalised isikud olukorda sekkusid.²¹⁵ Samas on oluline tähelepanu pöörata sellele, et rünnaku jätkumisest saab teha teotahtluse või selle puudumise kohta teha järeldusi üksnes siis, kui teada on täpsed asjaolud. Kui tuvastatud on üksnes see, et kannatanu ründamisele järgnes kannatanu ja toimepanija vahel konflikt, kuid selle olulised detailid, nagu näiteks ründerelva kasutamise viis, pole teada, ei ole ründe jätkamise fakt piisav, et teha tõsikindlat järeldust kaudse tahtluse kohta.²¹⁶

Kui toimepanija on kannatanu täiendavast ründamisest hoidunud, tuleb teha kindlaks, millistel asjaoludel see toimunud on. Reeglina on BGH leidnud, et kui toimepanija loobub kannatanu edasisest vigastamisest vabatahtlikult, võib see asjaolu rääkida saabunud tagajärje suhtes teotahtluse olemasolu vastu. Sellisele seisukohale on BGH kaudse tapmistahtluse hindamisel jõudnud näiteks kriminaalasjas 4 StR 163/14, kus süüdistatav lõpetas kannatanu noaga löömise kohe, kui ta mõistis, et oli vihahoos liiga kaugele läinud ja võis kannatanut surmavalt vigastada. Kannatanu jäi elama.²¹⁷ Toimepanija võib kannatanu edasisest ründamisest loobuda ka põhjusel, et tema silmis on rünne olnud kannatanu seisundit arvestades raskeimate tagajärgede saabumiseks piisav. Kriminaalasjas 4 StR 558/11 pussitas süüdistatav kannatanut kopsupiirkonda. LG hinnangul rääkis kannatanu edasisest ründamisest hoidumine kannatanu surma heakskiitmise vastu. BGH juhtis tähelepanu sellele, et kannatanu vajus koheselt pärast eluohtliku torke saamist maha. LG ei analüüsinud, kas süüdistatavale võis tunduda, et lisalöövide tegemiseks ei olnud enam vajadust, kuivõrd tema silmis oli kannatanu saanud juba surmavalt viga. Samuti tuleb eraldi hinnata olukordi, kus kannatanu ründamise jätkamine on välistatud väliste takistuste tõttu. Nii rõhutas BGH kriminaalasjas 4 StR 558/11, et kannatanu suunas täiendavate noahoopide tegemine võis olla takistatud seetõttu, et sündmuskohal tekkis pärast kannatanu pussitamist üldine segaduse ning süüdistatavat hoiti kuni politsei saabumiseni kinni.²¹⁸

²¹⁴ BGH, 3 StR 246/09 = HRRS 2010 Nr. 800, p-d 2, 8.

²¹⁵ BGH, 1 StR 416/17 = HRRS 2018 Nr. 179, p-d 5, 33; BGH, 5 StR 435/14 = HRRS 2015 Nr. 209, p-d 3, 8.

²¹⁶ BGH, 2 StR 323/21 = HRRS 2022 Nr. 429, p 12.

²¹⁷ BGH, 4 StR 163/14 = HRRS 2014 Nr. 893, p-d 6–8, 19.

²¹⁸ BGH, 4 StR 558/11 = HRRS 2012 Nr. 435, p-d 7–8, 36–37.

3. TAHTLUSE JA ETTEVAATAMATUSE PIIRITLEMISE VÕRDLEVÕIGUSLIK KÄSITLUS EESTI JA SAKSA KARISTUSÕIGUSE VAATEST

Selles peatükis antakse ülevaade, millisel määral erineb Eesti karistusõiguses tahtluse ja ettevaatamatuse piiritlemine Saksa karistusõiguses omaksvõetud praktikast. Lisanduvalt uuritakse, milliseid õiguslikke lahendusi oleks võimalik Saksa karistusõigusest võtta üle Eesti karistusõigusesse, et hõlbustada tahtluse ja ettevaatamatuse eristamise küsimuse lahendamist.

Nii Eesti kui ka Saksa karistusõiguses tunnustatakse tahtluse ja ettevaatamatuse eristamist voluntatiivse elemendi alusel.²¹⁹ Sellegipoolest ei toimu Riigikohtu ja BGH praktikast nähtuvalt voluntatiivse külje hindamine alati täiesti eraldiseisvalt intellektuaalsest elemendist. Mõningatel juhtudel võivad toimepanija teadmised süüteokoosseisu realiseerimist puudutavatest asjaoludest anda teavet selle kohta, mille poole püüdes toimepanija sisimas teo toimepanemise ajal. Eeltoodu on mõlema kohtu praktikas eriti asjakohane kriminaalasjades, kus isik on toime pannud väliselt ohtliku süüte.²²⁰ Riigikohus on kriminaalasjas 3-1-1-76-16 täiendavalt selgitanud, et juhtudel, kus isik loob sündmuste ahela, mille edasist kulgemist ja tulemust ta ei oska, taha ega ole suuteline kontrollima, on tema sisemise suhtumise hindamisel peamiseks lähtepunktiks intellektuaalne element. Seega tuginetakse voluntatiivse elemendi hindamisel põhiliselt toimepandud teo välisele ohtlikkusele.²²¹

Autor leiab, et Riigikohtu kriminaalasjas 3-1-1-76-16 võrdlemisi laialt sõnastatud seisukoht toimepanija subjektiivse suhtumise kohta võib osutada praktikas problemaatiliseks. Nimelt saab BGH praktikale tuginedes järeldada, et see võib luua soodsa aluse skemaatiliste lahenduste tekkeks, kus teotahtluse tuvastamisel keskendutakse üksnes või valdavalt teo objektiivsele ohtlikkusele ja ei pöörata (piisavalt) tähelepanu nendele aspektidele, mis võiksid voluntatiivse elemendi käsitlemisel samuti tähtsust omada.²²² Kuivõrd tahtluse ja ettevaatamatuse eristamine on kompleksne küsimus, nõustub autor, et põhjalik analüüs ja lõppastmes õige lahenduseni jõudmine eeldab kõigi kriminaalasja spetsiifiliste asjaoludega arvestamist, nagu Riigikohus on hiljuti kriminaalasjas 1-20-3306 esile toonud.²²³ Selleks et suunata kohtunikke viima läbi igakülgselt analüüsi ja vältida teo välisele ohtlikkusele automaatselt määrava tähenduse andmist, tuleb autori hinnangul Eesti õiguses ühemõtteliselt rõhutada, et üksnes teo ohtlikkusest lähtumine on teotahtluse tuvastamise kontekstis võimalik ainult juhul, kui puuduvad muud

²¹⁹ Vt nt RKKKo 3-1-1-13-07, p 12; BGH, 1 StR 344/16 = HRRS 2017 Nr 157, p 18.

²²⁰ Vt nt RKKKo 3-1-1-40-13, p 11; BGH, 2 StR 531/10 = HRRS 2011 Nr. 251, p-d 4, 9.

²²¹ RKKKo 3-1-1-76-16, p 17.

²²² Vt nt BGH, 5 StR 514/11 = HRRS 2012 Nr. 780, p-d 3–4, 7, 13, 15; BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p-d 13–14; Praxiskommentar von RiLG Sebastian Beining, Düsseldorf, lk 210.

²²³ RKKKo 1-20-3306, p 24, vt ka nt RKKKo 3-1-1-128-06, p 9.

asjaolud, mis võivad vastava järelduse kahtluse alla seada. Vastasel juhul võib kergemeelsuse ja kaudse tahtluse eristamine jääda liiga pinnapealseks ja voluntatiivne element jääb tähelepanuta, mis läheb lõppastmes vastuollu KarS § 16 lg-s 4 ja § 18 lg-s 2 sätestatuga.²²⁴

Ründe ohtlikkuse kõrval on Eesti õiguses sarnaselt Saksa õigusele pööratud tähelepanu sellele, kas toimepanija tabas ründe käigus kannatanut juhuslikult või oli tegemist sihitud tabamusega.²²⁵ Riigikohus on leidnud, et kui kannatanu tabamine on juhuslik, võib see anda alust toimepanija käitumises vähemalt kaudse tahtluse esinemise kahtluse alla seadmiseks.²²⁶ Samas ei ole kriminaalkolleegium täpsustanud, millistele konkreetsetele asjaoludele tuginedes saab sihitud tabamust eristada juhuslikust. Selleks et kriteeriumi sisustamist ka Eesti õiguses selgemalt määratleda, saab heita pilgu BGH seisukohtadele, millest tulenevalt on seejuures asjakohane uurida kannatanu ja toimepanija kehahoiakut ja ründevahendi hoidmise asendit teo toimepanemise hetkel, aga ka ründeliigutust kirjeldavat teavet ja kannatanu vigastuste raskust.²²⁷ Autor nõustub BGH seisukohaga, et juhusliku ja sihiliku tabamuse eristamine omab erilist tähtsust juhtudel, kus süüteo toimepanemiseni viinud sündmused on iseloomult dünaamilised ja eskaleeruvad kiiresti. Nii võib näiteks vastastikuste konfliktide käigus kannatanu pidev liikumine mõjutada seda, kas kannatanu saab tabamuse ja kuivõrd rasked on sellega kaasnevad tagajärjed.²²⁸

Välise teopildi kõrval on BGH ja Riigikohus teo subjektiivse külje hindamisel olulisele kohale seadnud ka toimepanija isikut kirjeldavate omadustega arvestamise.²²⁹ BGH on vägivallakuritegusid puudutavates kriminaalasjades hinnanud muuhulgas süüdistatava üldist agressiivsust ja impulsikontrolli, lähtudes tema varasematest kokkupuudetest vägivalla kasutamisega. Selleks on kohus kontrollinud, kas toimepanijat on vägivallakuritegude eest varasemalt karistatud ning võrrelnud neid arutlusel oleva kriminaalasja iseloomuga.²³⁰ Riigikohus ei ole seni arutlenud selle üle, kas süüteo koosseisu subjektiivse külje avamisel võiks arvestada täideviija üldiste kogemustega vägivalla kasutamisel. Näiteks kriminaalasjas 1-20-6495, kus süüdistatavad D. K ja J. P peksid teist kinnipeetavat äärmise intensiivsusega,²³¹ nähtus maakohtu otsuses sisalduvast süüdistuse sisust, et D. K. oli ka enne teiste isikute suhtes korduvalt vägivaldselt käitunud. Nimelt oli D. K. varasemalt karistatud KarS § 121 lg 2 p 2

²²⁴ Pikamäe, P., § 16, vnr 16.5.

²²⁵ Vt nt RKKKo 3-1-1-124-03, p 8.2; BGH, 3 StR 237/12 = HRRS 2012 Nr. 893, p 9; BGH, 3 StR 246/09 = HRRS 2010 Nr. 800, p-d 2, 6.

²²⁶ RKKKo 3-1-1-124-03, p 8.2.

²²⁷ BGH, 4 StR 357/12 = HRRS 2013 Nr. 351, p-d 7, 18.

²²⁸ Vt nt BGH, 2 StR 574/19 = HRRS 2021 Nr. 496, p-d 13, 15.

²²⁹ Vt nt RKKKo 3-1-1-142-05, p 24; BGH, 4 StR 482/19 = HRRS 2020 Nr. 1008, p 45.

²³⁰ Vt nt BGH, 4 StR 608/11 = HRRS 2012 Nr. 400, p 21; BGH, 3 StR 321/00 = BeckRS 2000, 9545, p 12.

²³¹ RKKKo 1-20-6495, p-d 4, 23.

alusel ning vanglas viibides oli ta rünnanud teist kaaskinnipeetavat ja olnud mitmel korral vanglateenistujate vastu nii verbaalselt kui ka füüsiliselt vägivaldne. Nende asjaoludega arvestati üksnes eripreventsioonile hinnangut andes.²³² Kui teiste vastu suunatud agressiivne käitumine on täideviija jaoks kujunenud korduvaks käitumismustriks, nagu see nähtub kriminaalasjas 1-20-6495 D. K. käitumisest, võib see autori hinnangul peegeldada tema madalat võimekust oma agressiivseid impulsse kontrollida. BGH on märkinud, et sellisel juhul on toimepanija valmis juba väikseima ärritumise korral vägivalda kasutama, mille tagajärgede suhtes võib ta jääda ükskõikseks.²³³

BGH praktikas on tõusetunud küsimus ka selle kohta, kuidas võivad toimepanija erioskused ja -võimed mõjutada toimepandud teo ohtlikkust ja seeläbi toimepanija sisemist suhtumist teosse. Varasemalt on BGH leidnud, et erioskused, -teadmised ja -võimed, mis tulenevad näiteks poksimise või muude võitluskunstide harrastamisest, annavad täideviijale eelise oma jõu reguleerimisel. Seetõttu võib ta suuta ka potentsiaalselt eluohtlike rünnete korral sündmuste käiku oma kontrolli all hoida.²³⁴ BGH asus potentsiaalselt eluohtlike rünnete puhul hiljem siiski mõnevõrra rangemale seisukohale, leides, et isegi erioskustega isik ei ole võimeline löökidesse teadlikult rakendama sellist jõudu, et need põhjustaksid pelgalt raskeid vigastusi, mitte kannatanu surma.²³⁵ Riigikohus ei ole seni arutlenud, kas ja millises ulatuses võivad täideviija kogemused vastavas valdkonnas mõjutada teo ohtlikkust ja sellest tulenevalt hinnangu andmist süüteo koosseisu subjektiivsele küljele. Autori hinnangul võib toimepanija eriteadmiste ja -oskuste kriteerium olla relevantne ka Eesti õiguses kaudse tahtluse ja kergemeelsuse eristamisel. Autor nõustub BGH seisukohaga, et toimepanija eriteadmised ja -oskused, mis on võrreldes keskmise kõrvalseisjaga kõrgemal tasemel, võivad tal aidata füüsiliste rünnakute ohtlikkuse astet teatud määral reguleerida. Nii võib toimepanija teadlikumalt suuta valida näiteks löögi suunda, selle tugevust või tabatavat kehapiirkonda, hoides seeläbi sündmuste ahela kulgemise ja tagajärje saabumise enda kontrolli all. Samas mõonab autor, et eriti ohtlike rünnete puhul tuleb põhjalikult analüüsida, milline kaal tuleks teotahtluse hindamisel toimepanija erioskustele ja -teadmistele anda. Nii on BGH märkinud, et mida ohtlikum on toimepanija tegu väliselt pildilt, seda ebatõenäolisem on, et ka füüsilistes konfliktides kogenud toimepanija suudab sündmuste käiku kontrollida ja raskeid tagajärgi ära hoida.²³⁶ Nagu ka Riigikohtu ja BGH praktikast saab järeldada, jääb ohtlike rünnete puhul

²³² TMKo 21.06.2021, 1-20-6495, lk-d 3–4.

²³³ BGH, 4 StR 608/11 = HRRS 2012 Nr. 400, p 21.

²³⁴ Vt nt BGH, 3 StR 45/13 = HRRS 2013 Nr. 636, p 12.

²³⁵ BGH, 5 StR 435/14 = HRRS 2015 Nr. 209, p 11.

²³⁶ *Ibid.*

paljuski kannatanu vastupanuvõime ja saatuse hooleks see, kuivõrd rasked on teoga kaasnevad tagajärjed.²³⁷

Sarnaselt Saksa õigusele on ka Eesti kohtupraktikas tahtluse ja ettevaatamatuse eristamisel hinnatud toimepanija psüühilist seisundit teo toimepanemise hetkel ja analüüsitud, kuidas see mõjutab tema sisemist suhtumist süüteokoosseisu realiseerimisse.²³⁸ Süüdistatava subjektiivsele suhtumisele tervikliku koondhinnangu andmiseks on Saksa õiguses erilist tähelepanu pööratud toimepanija joobeseisundile teo toimepanemise hetkel. Alkoholi tarbimine võib BGH hinnangul olla aluseks erilise psüühilise seisundi tekkimisele, mis võib omakorda mõjutada toimepanija sisemist suhtumist toimepandud teosse ja saabuvatesse tagajärgedesse. Joobeseisundi mõju määratlemisel on BGH kaalunud, kuivõrd häiritud oli toimepanija vaimne võimekus süüteokoosseisu realiseerimise hetkel, mille kohta võivad teavet nii joobe raskus kui ka teoelne käitumine.²³⁹ Ka Riigikohus on leidnud, et alkoholjoove võib mõjutada isiku subjektiivsest suhtumist teosse ning möönnud, et süüdistatava joobeseisundist ei saa automaatselt järeldada teo toimepanemise suhtes vähemalt kaudse tahtluse esinemist. See tähendab, et sarnaselt teistele juhtumitele tuleb ka alkoholi tarvitanud toimepanija tahtlust kontrollida eraldiseisvalt nii intellektuaalse kui ka voluntatiivse elemendi raames.²⁴⁰

Võrreldes BGH-ga on Riigikohtu kriminaalkolleegium oma praktikas jäänud joobeseisundi mõjudega arvestamise osas oluliselt tagasihoidlikumaks. Pole toimunud üksikasjalikku arutelu, kas ja kuidas võis toimepanija seisund mõjutada tema teotahtlust. Autori hinnangul on Eesti õiguses vaja selles küsimuses põhjalikumaid suuniseid, kuivõrd ka Riigikohtu praktikas on toimepanija joobeseisund kaudse tahtluse ja kergemeelsuse eristamist puudutavates kriminaalasjades sagedasti esinev asjaolu.²⁴¹ Nagu BGH praktikas kinnistunud seisukohast nähtub, siis võib olenevalt juhtumi asjaoludest joobeseisundile tuginev argumentatsioon rääkida nii toimepanija kasuks kui ka kahjuks. Ühest küljest võib alkoholi tarbimine soodustada toimepanijas ükskõiksuse tekkimist süüteokoosseisu realiseerimise suhtes.²⁴² Teisalt võib kognitiivsete võimete oluline kahjustumine tuua toimepanijas esile spontaanse ja mõtlematu käitumise, seades teotahtluse esinemise kahtluse alla.²⁴³ Samuti tuleb arvestada sellega, et isegi

²³⁷ Vt nt RKKKo 3-1-1-79-15, p 7; RKKKo 3-1-1-40-13, p 11; BGH, 5 StR 500/20 = HRRS 2021 Nr. 616, p-d 9–10; BGH, 2 StR 54/14 = HRRS 2015 Nr. 97, p 20.

²³⁸ Vt nt RKKKo 3-1-1-142-05, p-d 23–24; BGH, 3 StR 277/22 = HRRS 2023 Nr. 648, p 27; BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p 12.

²³⁹ Vt nt BGH, 2 StR 577/09 = HRRS 2010 Nr. 432, p-d 7–8; BGH, 4 StR 448/19 = HRRS 2019 Nr. 1331, p-d 5, 7; BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p-d 12, 14.

²⁴⁰ RKKKo 3-1-1-20-09, p 9.2.

²⁴¹ Vt nt RKKKo 3-1-1-128-06 ja TMKo 03.04.2006, 1-04-178; RKKKo 3-1-1-79-15 ja VMKo 21.01.2015, 1-13-11082; RKKKo 3-1-1-40-13; RKKKo 3-1-1-102-16; RKKKo 3-1-1-68-12; RKKKo 1-17-105.

²⁴² Vt nt BGH, 2 StR 577/09 = HRRS 2010 Nr. 432, p 7; BGH, 4 StR 558/11 = HRRS 2012 Nr. 435, p 45.

²⁴³ Vt nt BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p-d 4, 12, 14.

kui isik pidas saabuvat tagajärge võimalikuks, ei pruukinud ta seda sisimas heaks kiita. Mõjutatuna oma seisundist võis toimepanija tõsimeelselt, olgugi et kolmanda isiku silmis isegi ebaratsionaalselt loota, et tagajärg ei saabu.²⁴⁴ Autor leiab, et sõltuvalt kriminaalasja asjaoludest saab nimetatud lahendustega edaspidi arvestada ka Eesti kohtupraktikas.

BGH on järjepidevalt pidanud kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse eristamisel oluliseks piiritlemiskriteeriumiks ka motiivi, s.o teo toimepanemisele ajendanud sisemist stiimulit, hinnates igal üksikjuhtumil selle konkreetset olemust ja intensiivsust.²⁴⁵ Ka Eesti karistusõiguses eristatakse KarS § 12 lg-st 3 nähtuvalt tahtlust ja motiivi ning sarnaselt Saksa karistusõigusele mõistetakse motiivina teo toimepanemisele ajendanud sisemist põhjust.²⁴⁶ Riigikohus on teotahtluse tuvastamisel viidanud teomotiivi kirjeldavatele tunnustele, milleks võivad olla näiteks kannatanu ja toimepanija vahelised suhted ja toimepanija mõtteavaldused.²⁴⁷ Autor leiab, et Riigikohus on võrreldes BGH-ga iga kriminaalasja kontekstis pööranud marginaalset tähelepanu konkreetse motiivi määratlemisele ja sellele, kuidas võib motiiv intensiivsusest mõjutada toimepanija teotahtlust.

BGH on rõhutanud, et motiivi olemus ja selle intensiivsus võivad anda teavet selle kohta, milliste tagajärgedega oli toimepanija valmis leppima.²⁴⁸ Autor nõustub BGH seisukohaga ja leiab, et motiivi hindamine võiks ka Eesti õiguses omada teotahtluse hindamisel oluliselt suuremat osatähtsust. Nii oleks saanud hinnata näiteks kriminaalasjas 1-17-105, kus kannatanu M. O. suri näkku saadud rusikalöögi tagajärjel,²⁴⁹ mis ajendas süüdistatav M. K.-d, kelle pojale kuuluva auto rehvi oli kannatanu seltskond õhust tühjaks lasknud, kannatanu M. O.-d lööma. Maakohtu otsuses tuvastatud asjaolude kohaselt arvas toimepanija vahetult enne kannatanu ründamist, et kannatanu seltskond hakkab kohe tema poja autot lõhkuma.²⁵⁰ Autori hinnangul võis süüdistatav lähtuda kannatanu karistamise või hoiatamise eesmärgist, mistõttu oleks saanud lähtuvalt süüdistatava sisemise impulsi tugevusest määratleda, kuivõrd raskete tagajärgedega oli M. K. valmis teo toimepanemisel leppima. Kui agressiivsele käitumisele ajendanud impulss oli sedavõrd intensiivne, et toimepanija jäi ka võimalike raskeimate tagajärgede suhtes ükskõikseks, võis see rääkida süüteo koosseisu realiseerimise suhtes vähemalt kaudse tahtluse esinemise kasuks.

²⁴⁴ Vt nt BGH, 5 StR 514/11 = HRRS 2012 Nr. 780, p-d 3–4, 7, 13, 15.

²⁴⁵ Vt nt BGH, 2 StR 312/15 = HRRS 2016 Nr. 156, p 15; BGH, 2 StR 531/10 = HRRS 2011 Nr. 251, p 12; BGH, 4 StR 558/15 = HRRS 2016 Nr. 1107, p 17.

²⁴⁶ RKKKo 1-20-6745, p 29.

²⁴⁷ Vt nt RKKKo 3-1-1-142-05, p 20.

²⁴⁸ Vt nt BGH, 2 StR 312/15 = HRRS 2016 Nr. 156, p 15; BGH, 2 StR 531/10 = HRRS 2011 Nr. 251, p 12; BGH, 4 StR 558/15 = HRRS 2016 Nr. 1107, p 17.

²⁴⁹ RKKKo 1-17-105, p 1.1.

²⁵⁰ TMKo 06.11.2018, 1-17-105, p 10.

Ka liiklussüütegude puhul, kus toimepanija äärmiselt ohtlik liikluskäitumine ei ole algusest peale suunatud liiklusõnnetuse tekitamisele ega teiste inimeste vigastamisele, on BGH pidanud erilisel oluliseks hinnata, milline sisemine põhjus ajendas teda sellisel moel käituma.²⁵¹ Autori hinnangul oleks tahtluse küsimuse lahendamisel saanud sama praktikat rakendada ka kriminaalasjas 1-20-3306, kus süüdistatav A. R. põhjustas maanteel 179 km/h kiirusel raske liiklusõnnetuse. Riigikohus hindas BGH praktikale sarnaselt eneseohustamise kriteeriumit, s.o süüdistatava tajutavat ohtu tema enda elule ja tervisele ning välistas seejuures enesetapusoovi.²⁵² Autor leiab, et teotahtluse kontekstis oleks saanud põhjalikumalt arutleda selle üle, milline võis olla süüdistatava sisemine eesmärk, mis oli aluseks tema liiklusohhtlikule käitumisele. Kuigi A. R. ei lähtunud enesetapumotiivist, võis ta tegutseda mõne muu sisemise põhjuse ajendil, mis annab omakorda teavet selle kohta, kuivõrd raskete tagajärgedega oli ta liiklusreeglite rikkumisel valmis leppima.

Teomotiivi määratlemisel võivad olulist teavet anda ka toimepanija ja kannatanu vaheliste suhete kvaliteet. BGH on uurinud, milline on olnud toimepanija ja kannatanu varasem kontakt ja hinnanud nende omavahelist läbisaamist laiemalt.²⁵³ Ka Riigikohus on praeguseks peaaegu 20 aastat tagasi tehtud lahendis leidnud, et toimepanija suhtumine kannatanusse võib anda teavet toimepanija subjektiivse suhtumise kohta.²⁵⁴ Hilisemas kriminaalkolleegiumi praktikas on kannatanu ja toimepanija vaheliste suhete hindamine jäänud tagaplaanile. Näiteks kriminaalasjas 3-1-1-40-13, kus V. L. pussitas U. M.-i noaga, leidis kriminaalkolleegium, et süüdistatava ja kannatanu vahel varem toimunud vägivaldsetest tülidest ei saa teha järeldusi teotahtluse kohta, kuivõrd puudub teadmine selle koha, millele oli toimepanija tahtlus varasemate tülide hetkel suunatud.²⁵⁵ Ka kriminaalasjas 3-1-1-79-15, kus A. S. pussitas N. S.-i surmava löögiga, ei olnud Riigikohus subjektiivse koosseisu hindamisel keerulistele suhetele tähelepanu pööranud, kuigi maakohtu otsuses kirjeldatud asjaoludest nähtuvalt oli toimepanijal tavaks kannatanuga tihti tülitseda.²⁵⁶ BGH on sedastanud, et varasemalt toimunud vastastikused konfliktid kannatanu ja toimepanija vahel võivad anda teavet nende omavahelise läbisaamise kohta.²⁵⁷ Autor nõustub, et toimepanijas tekkinud negatiivsed tunded kannatanu vastu võivad olla aluseks teomotiivi tekkimisele ja aidata lõppastmes hinnata teotahtlust. Kui Riigikohus oleks eeltoodud kriminaalasjades hinnanud toimepanija ja kannatanu vahelist läbisaamist,

²⁵¹ Vt nt BGH, 4 StR 482/19, p-d 41–43.

²⁵² RKKKo 1-20-3306, p-d 1.1, 25.

²⁵³ Vt nt BGH, 5 StR 28/22 = HRRS 2022 Nr. 708, p 8; BGH, 3 StR 233/07 = HRRS 2007 Nr. 815, p 3; BGH, 1 StR 416/17 = HRRS 2018 Nr. 179, p 32.

²⁵⁴ RKKKo 3-1-1-142-05, p 20.

²⁵⁵ RKKKo 3-1-1-40-13, p 13.

²⁵⁶ VMKo 21.01.2015, 1-13-11082, lk 4.

²⁵⁷ Vt nt BGH, 1 StR 416/17 = HRRS 2018 Nr. 179, p-d 5–6, 31–32; BGH, 2 StR 531/10 = HRRS 2011 Nr. 251, p 12.

oleksid varasemad vastastikused vägivallepisoodid andnud autori hinnangul teavet selle kohta, et süüdistatava ja kannatanu omavahelised suhted ei olnud head. Sõltuvalt täpsematest asjaoludest võib sellistes olukordades tekkida alus kahtlustada näiteks kättemaksu- või kannatanu karistamise motiivi esinemist, mille intensiivsusest saab teha järeldusi teotahtluse kohta.

Nii BGH kui ka Riigikohus on teotahtluse hindamisel võtnud toimepanija teoelse käitumise kõrval arvesse ka tema teojärgset käitumist.²⁵⁸ Riigikohus on kannatanu abistamisele suunatud käitumist tõlgendanud alati teotahtluse vastu rääkiva asjaoluna.²⁵⁹ Ka BGH on praktikas korduvalt sellise lahenduseni jõudnud.²⁶⁰ Samas on BGH möönnud, et igasugune kannatanu päästmise eesmärgist kantud käitumine võib üksnes piiratud ulatuses anda vihjeid toimepanija sisemise suhtumise kohta teo toimepanemise hetkel. Seda eelkõige põhjusel, et kannatanu abistamine võib teatud juhtudel lähtuda äkilisest „mõistuse selginemisest“ ja hirmust enda edasise saatuse pärast.²⁶¹ Riigikohus ei ole seni hinnanud, kas kannatanu abistamine võib teatud juhtudel olla tingitud saabunud tagajärgede tajumisest ja kartusest võimaliku karistuse ees. Autor nõustub, et kannatanu abistamine võib viidata teotahtluse puudumisele, kuid võib samal ajal olla pelgalt kantud enesekesksetest põhjustest ja kahetsusest. Autori hinnangul ei ole välistatud, et ka Riigikohus võib tulevikus teotahtluse hindamisel kannatanule abi osutamise kõrvale jätta, kui vastavat seisukohta toetab muu kriminaalasjas tuvastatud teave.

BGH on kaudse tahtluse ja teadliku ettevaatamatuse eristamise raames täiendavalt hinnanud, millisel võis toimepanija teojärgne emotsionaalsus peegeldada tema psüühilist suhtumist süüteo koosseisu realiseerimisse.²⁶² Riigikohtu kriminaalkolleegium ei ole oma senises praktikas selle küsimuse üle veel arutlenud, kuid on teotahtluse tuvastamisel korduvalt tunnustanud teojärgse käitumisega arvestamist.²⁶³ Juhindudes Riigikohtu seisukohast, et teo subjektiivse külje avamine eeldab võimalikult mitmekülgset asjaolude analüüsi,²⁶⁴ on autor seisukohal, et ka Eesti õiguses võib olla põhjendatud toimepanija teojärgsetele emotsionaalsetele reaktsioonidele ja suhtumisele hinnangu andmine. Nii võib BGH praktika kohaselt näiteks hilisem üleolev ja pilkav suhtumine kannatanu vigastustesse viidata raskeimate

²⁵⁸ RKKKo 3-1-1-79-15, p-d 6, 8; RKKKo 3-1-1-111-16 p 11; BGH, 4 StR 361/17 = HRRS 2018 Nr. 329, p 20; BGH, 4 StR 163/14 = HRRS 2014 Nr. 893, p 19;

²⁵⁹ Vt nt RKKKo 3-1-1-79-15, p 8; RKKKo 3-1-1-40-13, p-d 7, 10, 11.

²⁶⁰ Vt nt BGH, 4 StR 163/14 = HRRS 2014 Nr. 893, p 19; BGH, 3 StR 142/08 = HRRS 2008 Nr. 710, p-d 4-5; BGH, 3 StR 277/22 = HRRS 2023 Nr. 648, p 25.

²⁶¹ Vt nt BGH, 4 StR 608/11 = HRRS 2012 Nr. 400, p 18.

²⁶² Vt nt BGH, 4 StR 489/06 = HRRS 2007 Nr. 208, p 7; BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p-d 13-14; BGH, 4 StR 608/11 = HRRS 2012 Nr. 400, p-d 17-18.

²⁶³ Vt nt RKKKo 3-1-1-111-16, p 18; RKKKo 1-20-6495, p 20.

²⁶⁴ Vt nt RKKKo 1-17-5883, p 17; RKKKo 3-1-1-142-05, p 20.

tagajärgede heakskiitmisele kannatanu ründamise hetkel.²⁶⁵ Kui toimepanija on tagajärgede tajumisel silmnähtavalt šokeeritult, võib see olla tahtlust välistav argument.²⁶⁶ Näiteks oleks autori hinnangul saanud teotahtluse kontekstis teojärgsete reaktsioonide tähenduse üle arutleda kriminaalasjas 3-1-1-46-11, kus endast väljas süüdistatav jooksis vahetult pärast teo toimepanemist politseiautole ette ja ütles, et ta lõi kedagi noaga.²⁶⁷ Samas on siinkohal oluline rõhutada BGH öeldut, et toimepanija emotsioonide vallandumine ei pruugi alati anda teavet teo toimepanemise hetkel valitsenud sisemise suhtumise kohta, vaid selle põhjuseks võib olla pelk mure enda edasise saatuse pärast.²⁶⁸ Seetõttu möönab autor, et toimepanija teojärgsete reaktsioonide hindamisele tuleks läheneda tähelepanelikkusega, lähtudes seejuures ka teistest teo asjaoludest, et hoiduda kergekäelistest järeldustest.

BGH ja Riigikohtu praktikas on esile kerkinud ka küsimus, millist tähendust omab teotahtluse kontekstis kannatanu edasisest ründamisest hoidumine või püüd rünnet igal juhul jätkata. Mõlema kohtu seisukohtadest tulenevalt pole välistatud, et pärast teo toimepanemist kannatanu edasisest vigastamisest vabatahtlik hoidumine, mille tõttu jääb raskeim tagajärg saabumata, on argument, mis räägib teotahtluse vastu.²⁶⁹ Samas on BGH rõhutanud, et süüdistatav võib edasisest vägivalla rakendamisest loobuda üksnes seetõttu, et kannatanu täiendav ründamine ei ole tema seisundit arvestades toimepanija silmis enam vajalik.²⁷⁰ Autor leiab, et sellise vastuväite oleks Riigikohus saanud esitada kriminaalasjas 3-1-1-111-16 tehtud otsuses ringkonnakohtu seisukohale, millest nähtuvalt peeti kannatanu elu ohustamise tahtlust hinnates oluliseks asjaoluks kannatanu edasisest vigastamisest hoidumist ja ründe vahendi peitmist. Autori hinnangul tuleb siinkohal tähelepanu pöörata sellele, et asjaolude kohaselt avaldus sündmuskohal verine teopilt ja tunnistaja ütlustest nähtuvalt tundus kannatanu seisund vahetult pärast tema ründamist halb olevat.²⁷¹ Kirjeldatud väline pilt võis seega põhjendatult ka süüdistatavas tekitada veendumuse, et juba ühekordne noaga üle kannatanu kaela tõmbamine oli vähemalt tema elu ohustamiseks ammendav. Kui toimepanija on enda silmis sisimas püstitatud eesmärgi täitmiseks juba kõik vajaliku teinud, ei pruugi kannatanu edasisest ründamisest loobumine välistada saabunud tagajärgede heakskiitmist.

²⁶⁵ BGH, 5 StR 435/14 = HRRS 2015 Nr. 209, p 10.

²⁶⁶ BGH, 1 StR 191/09 = HRRS 2009 Nr. 724, p 13–14.

²⁶⁷ VMKo 07.05.2010, 1-09-7955, lk 2.

²⁶⁸ Vt nt BGH, 3 StR 277/22 = HRRS 2023 Nr. 648, p-d 13–14, 30; BGH, 2 StR 304/19 = HRRS 2020 Nr. 283, p 22; BGH, 4 StR 608/11 = HRRS 2012 Nr. 400, p-d 2, 18.

²⁶⁹ Vt nt BGH, 4 StR 163/14 = HRRS 2014 Nr. 893, p 19; RKKKo 3-1-1-111-16, p 11.

²⁷⁰ BGH, 4 StR 558/11 = HRRS 2012 Nr. 435, p-d 36–37.

²⁷¹ RKKKo 3-1-1-111-16, p-d 9, 12.

KOKKUVÕTE

Nii Eesti kui ka Saksa karistusõigus nõuab süüteo subjektiivse külje hindamisel ühemõttelist tahtluse ja ettevaatamatuse piiritlemist. Madalaima intensiivsusega tahtluse ja ettevaatamatuse eristamine on karistusõiguse üldosas seni üks kõige rohkem diskussioone tekitanud küsimustest ning õiguse rakendajad on praktikas paratamatult sunnitud selle valdkonna problemaatikaga silmitsi seisma. Selleks et mõista, kuidas tõmmata piir ettevaatamatuse ja tahtluse vahele, oli käesoleva magistritöö eesmärk tuvastada, milliseid hindamiskriteeriume on Eesti ja Saksa karistusõiguses tahtluse ja ettevaatamatuse piiritlemisel rakendatud ning kuivõrd erinev on selles küsimuses nimetatud riikide praktika. Samuti taheti välja selgitada, milliseid õiguslikke lahendusi saab Saksa karistusõigusest täiendavalt võtta üle Eesti karistusõigusesse, et tagada tahtluse ja ettevaatamatuse selge eristamine.

Eesti ja Saksa karistusõiguses tuginetakse põhimõttele, et tahtluse ja ettevaatamatuse eristamisalus põhineb voluntatiivsel, s.o tahtmise elemendil. Seejuures tuleb arvestada, et teotahtlusele hinnangut andes lähtutakse üksnes nendest asjaoludest, mis olid isikule teo toimepanemise hetkel teada. Nagu BGH ja Riigikohtu praktikast nähtub, võib voluntatiivse elemendi hindamisel märkimisväärset tähtsust omada ka intellektuaalne ehk teadmise külg. See on eriti asjakohane teo objektiivse ohtlikkuse hindamisel – mida ohtlikum on tegu, seda suurema tõenäosusega pidas toimepanija süüteo koosseisu realiseerimist võimalikuks ja kiitis selle samal ajal heaks.

Riigikohtu ja BGH praktikast tulenevalt võivad vägivallakuritegude välist ohtlikkust lähtuvalt nende spetsiifikast peegeldada näiteks vigastatud kehapiirkond, kasutatud ründevahend ja selle omadused, löökide arv ja nendesse rakendatud jõud, vägivalda rakendamise kestus, kannatanu võime toimepanijale vastupanu osutada, kannatanule tekitatud vigastused, tema teojärgne seisund ja käitumine ning sündmuskohal avaldunud vaatepilt. BGH on lisanduvalt uurinud ka kannatanu seisundit vahetult enne teo toimepanemist. Juhtudel, kus toimepanija ei ole kannatanu suhtes vahetult vägivalda rakendanud, vaid on oma käitumisega loonud sellise ohu, mille tulemusel on kannatanu õigushüved saanud kahjustada, sõltub teo ohtlikkust kirjeldavate kriteeriumite valik konkreetse teo eripäradest.

BGH on rõhutanud, et kuigi teo väline pilt on üks olulisemaid kriteeriume tahtluse ja ettevaatamatuse eristamisel, ei saa sellest teha automaatseid järeldusi teotahtluse esinemise kohta, kui kriminaalasja raames on tuvastatud teisi asjaolusid, mis võiksid järeldust mõjutada. Ka Riigikohus peab teo objektiivset avaldumist teotahtluse hindamisel üheks tähtsaimaks kriteeriumiks – seda eriti olukorras, kus toimepanija ei saa, taha ega oska sündmuste edasist käiku kontrollida. Selleks et hoida edaspidi ära skemaatiliste lahenduste teket, kus teotahtluse

hindamine taandub pelgalt teo välist ohtlikkust kirjeldavatele asjaoludele, tuleks Eesti kohtupraktikas ühemõtteliselt lähtuda kõikehõlmava hinnangu andmise vajalikkusest ka juhtudel, kus teo väline pilt viitab iseenesest selgelt tahtluse olemasolule. Nii võib kõigi tuvastatud asjaoludega arvestamine viia lõppastmes isegi äärmiselt ohtlike tegude korral järelduseni, et toimepanija ei tegutsenud tahtlikult.

Välist teopilti kirjeldava asjaoluna on Eesti ja Saksa karistusõiguses arvestatud ka sellega, kas toimepanija on kannatanut ründe käigus tabanud juhuslikult või oli tegemist sihitud tabamusega. BGH on sõnastanud kriteeriumid, mis aitavad sihilikku tabamust eristada juhuslikust ning millest saab lähtuda ka edaspidises Eesti kohtupraktikas. Selleks tuleb analüüsida kannatanu vigastuste raskust kirjeldavat teavet ning hinnata teo käiku kirjeldavaid asjaolusid, nagu näiteks kannatanu ja toimepanija kehahoiakut, ründevahendi hoidmise asendit ja ründeliigutust kirjeldavat teavet.

Välise teopildi kõrval on Riigikohus ja BGH arvestanud ka toimepanijat kirjeldavate tunnustega. Toimepanija isiku kohta võivad teavet anda näiteks tema ealine ja sotsiaalne küpsus, haridustase, elukogemus ja üldised tööspidamised. BGH on füüsilisi rünnakuid puudutavates kriminaalasjades täiendavalt tähelepanu pööranud toimepanija kriminaalkaristustele ja hinnanud, millised on olnud toimepanija varasemad kokkupuuted vägivalda kasutamisega. Riigikohus ei ole seni teotahtluse hindamisel isiku vägivaldset minevikku tema impulsiivsele loomusele viitava asjaoluna käsitletud. Juhul kui vägivaldne käitumine on konfliktsetes situatsioonides muutunud isiku jaoks tavapäraseks toimetuleku viisiks, saaks ka Eesti kohtupraktikas analüüsida, milliseid vihjeid võib see anda konkreetse kriminaalasja raames teotahtluse kohta.

Lisaks on nii BGH kui ka Riigikohus on kinnitanud, et toimepanijas valitsevat sisemist suhtumist võib teo toimepanemise hetkel mõjutada tema psüühiline eriseisund. Seetõttu tuleb teotahtluse hindamisel arvestada toimepanija afektiivse ärrituse või sellele sarnaneva seisundi, psüühiliste haiguste ja teiste eriseisundite mõjuga. BGH on erilist tähelepanu pööranud ka toimepanija alkoholijoobe. Joobeseisund võib BGH hinnangul muuta toimepanija süüteo koosseisu realiseerimise suhtes ükskõikseks, kuid teisalt soodustada mõtlematut käitumist, mille tagajärgi ei nähta ette ega kiideta heaks või loodetakse joobeseisundist mõjutatuna positiivsele tulemusele. Ka Eesti õiguses on aktsepteeritud, et joobeseisund võib mõjutada teotahtlust, kuid lahtiseks on jäetud see, kuidas mõjutab nimetatud ajutine psüühikahäire konkreetselt toimepanija suhet süüteo koosseisu objektiivsetesse tunnustesse. Tuginedes BGH praktikale saab Eesti õiguses piiritlemisreeglite selguse tagamiseks täpsustada,

kuidas tuleb teotahtluse hindamisel joobeseisundist tingitud võimalikele psüühilistele mõjutustele läheneda.

BGH on täiendavalt pidanud vajalikuks arvestada ka toimepanija erioskuste ja -teadmistega, mis potentsiaalselt võimaldavad tal füüsilistes konfliktides teadlikult teo ohtlikkuse astet reguleerida. Riigikohtu kriminaalkolleegium ei ole teotahtluse hindamist toimepanija eriteadmiste- ja oskuste aspektist käsitlenud, kuid kriteeriumi rakendamise vajalikkus võib tulevikus ka Eesti õiguses esile kerkida. Keskmisest kõrgemad võimed ja teadmised asjakohases valdkonnas võivad toimepanijale anda konfliktisituatsioonis sündmuste edasise käigu kontrollimisel eeliseid ja sellest tulenevalt mõjutada ka toimepanija sisemist suhtumist.

BGH on tahtluse ja ettevaatamatuse piiritlemisel pööranud märkimisväärset tähelepanu toimepanija motiivile, s.o sisemisele põhjusele, mis ajendas isikut tegu toime panema. Lähtuvalt konkreetse motiivi olemusest ja selle intensiivsusest saab BGH hinnangul järeldada, milliste tagajärgedega oli toimepanija valmis leppima. Seejuures võivad olulist teavet anda teo eelsed sündmused ning toimepanija ja kannatanu vahelised suhted või nende puudumine. Riigikohus on samuti viidanud teomotiivi kirjeldavatele asjaoludele, kuid konkreetse motiivi määratlemisel iga kriminaalasja kontekstis on jäänud tagasihoidlikuks. Ka Eesti kohtutes võiks olla põhjendatud arvestada toimepanija motiiviga senisest suuremas ulatuses, sest nagu BGH pikaajalisest praktikast nähtub, võivad teo toimepanemiseni viinud sisemised põhjused anda sageli olulist teavet toimepanija teotahtluse kohta.

Ettevaatamatuse ja tahtluse piiritlemisel saab rakendada ka abistavaid kriteeriumeid, millele antav kaal võib üldhinnangu raames olla väiksem. Nii BGH kui ka Riigikohus on teotahtluse analüüsimisel pidanud võimalikuks arvestada toimepanija mõtteavaldustega, mis on väljendatud teo toimepanemise ajal, aga ka enne ja pärast seda. Mõtteavaldustega arvestamine eeldab nende tõlgendamist ning sõltuvalt kriminaalasja asjaoludest võivad järeldused rääkida nii teotahtluse esinemise kasuks kui ka selle vastu. Teo subjektiivse külje hindamisel hinnatakse ka toimepanija teoelset käitumist, võttes arvesse toimepanija ettevalmistavaid samme, teole eelnenud sündmuseid, toimepanija ja kannatanu vahelistes suhetes aset leidnud seikasid ja muid asjakohaseid eripärasid.

Eesti ja Saksa õiguses on teotahtluse tuvastamisel tunnustatud ka teojärgse käitumisega arvestamist. Riigikohus ja BGH on teotahtluse hindamisel arvestanud kannatanule abi kutsumise või muul viisil abi osutamisega. Riigikohtu senises praktikas on päästmistegevust käsitletud alati kergemeelsusele viitava asjaoluna. Üldjuhul on ka BGH jõudnud seisukohale, et teojärgselt kannatanule abi osutamine viitab tahtluse puudumisele. Samas on BGH möönnud, et kannatanu abistamine ei pruugi alati viidata toimepanijas valitsenud subjektiivsele

suhtumisele teo toimepanemise hetkel, vaid võib tuleneda „mõistuse selginemisest“ ja hirmust karistuse ees. Riigikohus ei ole arutanud, kas ja millistel juhtudel saaks kannatanule abi osutamise teotahtluse hindamisel kõrvale jätta. See ei pruugi olla välistatud, kui vastava seisukoha kasuks räägib ka muu kriminaalasjas tuvastatud teave.

BGH on ettevaatamatuse ja tahtluse piiritlemise kriteeriumina käsitletud ka toimepanija teojärgset emotsionaalset seisundit. Teojärgne emotsionaalsus võib viidata teotahtluse puudumisele, kuid sõltuvalt asjaoludest võib toimepanija reaktsiooni põhjuseks olla ka oma käitumise tagajärgede mõistmine, kahetsus ja hirm karistuse ees. Riigikohus ei ole seni toimepanija teojärgse emotsionaalse seisundi ja selle tähenduse üle teotahtluse kontekstis arutlenud. Kuivõrd Riigikohus on subjektiivse külje avamisel tunnustanud teojärgse käitumisega arvestamist, ei ole välistatud, et koosmõjus teiste kriteeriumitega võib toimepanija teojärgne reaktsioon ka Eesti õiguses omada teotahtluse hindamisel osatähtsust.

Samuti on BGH ja Riigikohtu seisukohtadest tulenevalt teojärgse käitumise analüüsimisel asjakohane hinnata ründe edasisest jätkamisest loobumise vabatahtlikkust või püüdu kannatanu vigastamist jätkata. Sõltuvalt üksikjuhtumi asjaoludest võib ründe jätkamine viidata süüteo koosseisu realiseerimise suhtes tahtluse esinemisele. Nii BGH kui ka Riigikohus on tunnustanud, et ründest vabatahtlik loobumine võib peegeldada teotahtluse puudumist. BGH on täiendavalt pööranud tähelepanu sellele, et loobumine võib tugineda toimepanija veendumusel, et kannatanu ründamise tulemusel on (raskeimad) tagajärjed juba saabunud. Juhtudel, kus kannatanu seisund, sündmuskohal avalduv pilt või muud asjaolud võivad jätta mulje, et kannatanu edasine ründamine ei ole sisimas seatud eesmärgi täitmiseks enam vajalik, saab ka Eesti õiguses BGH vaatepunkti rakendada.

Olukordades, kus isik on teo toimepanemisel seadnud ohtu ka iseenda, on BGH ja Riigikohus kohaldanud eneseohustamise kriteeriumit – mida suuremat ohtu tajub toimepanija enda elule ja tervisele, seda suurema tõenäosusega loodab ta võimalikuks peetud tagajärgede saabumata jäämisse. Eneseohustamise kriteeriumi sisustamisel tuleb tugineda konkreetsetes kriminaalasjas tuvastatud objektiivsetele asjaoludele ja toimepanija sisemisele motiivile.

DISTINGUISHING BETWEEN INTENT AND NEGLIGENCE IN ESTONIAN AND GERMAN CRIMINAL LAW

Summary

The Penal Code of Estonia (karistusseadustik § 15 (1)) and the Penal Code of Germany (Strafgesetzbuch § 15) state a general rule that a person can be punished for committing a crime if it was committed intentionally. It is based on the principle that punishing a person for a crime is justified only if the person considers the commission of the crime at least possible and nevertheless makes a decision to behave in this way. As an exception, a person can be punished for a negligent crime only if it is provided for in the Penal Code. This means that the penal law of Estonia and Germany require an unambiguous distinction between intent and negligence when assessing the subjective elements of an offence.

According to the Penal Code of Estonia § 16 (4), indirect intent is the least intense of the forms of intent. Negligence is categorized as recklessness and carelessness, with recklessness adjacent to indirect intent. These subjective elements that are necessary to constitute an offence, are distinguished into a cognitive and a volitional side. The cognitive elements of indirect intent and recklessness coincide. Therefore, the distinction between these two forms is possible only based on the volitional part, i.e. the attitude of the perpetrator. Contrary to the Penal Code of Estonia, the Penal Code of Germany does not provide legal definitions or classification of the different forms of *mens rea*. However, German case law in this matter is based on principles similar to Estonian penal law. Namely, the Federal Court of Justice distinguishes conditional intent as the lowest form of intent from conscious negligence, delineating these two forms based on the volitional element.

Despite the remarkable importance of the distinction between negligence and intent, it is still one of the most difficult questions in the legal dogmatics of criminal law. Given the potential vagueness of definitions and the endless array of doctrines, this problem can be considered a perennial one. In practice, solving the question of intent and carelessness requires a comprehensive assessment of the subjective and objective elements of the crime based on specific criteria. Due to its complexity, distinguishing between intent and negligence has also been problematic at times in Estonian case law. To prevent the arbitrary application of penal law, it is essential to establish clear distinguishing criteria.

German criminal law has been one of the main examples in the development of Estonian penal law. In addition, German jurisprudence and legal dogma can be described as long-standing and diverse. To form a unified understanding of the distinction between conscious negligence and

conditional intent, the Federal Court of Justice has been systematizing essential principles for decades. Therefore, to simplify the analysis of legal issues in Estonia, it was examined how this legal problem has been solved in German legal literature and judicial practice.

Thus, the first aim of this master's thesis was to determine the criteria applied in Estonian and German penal law to delineate intent and negligence. The second aim was to ascertain which additional legal solutions could be taken over from German penal law to Estonia penal to distinguish intent and negligence more precisely. To fulfill the aims of this master's thesis, the author studied Estonian and German legal literature to determine the theoretical basis for distinguishing between negligence and intent in German and Estonian criminal law. Additionally, the author analyzed the case law of the Supreme Court of Estonia and the Federal Court of Justice to ascertain the criteria by which intent and negligence have been distinguished based on the circumstances of each criminal case. If necessary, the decisions of Estonian county courts have also been studied to clarify the circumstances of the criminal cases discussed in the Supreme Court of Estonia.

The case law of the Supreme Court of Estonia and the Federal Court of Justice confirms that the theoretical delineation of intent and negligence is based on the volitional criteria. This means that it is necessary to assess whether the perpetrator accepted the possible result of the offence (for example the death of the victim) or hoped to avoid its occurrence. Both the Federal Court of Justice and the Supreme Court of Estonia have emphasized that when assessing the intent to act, only those circumstances that were known to the person at the time of committing the act must be taken into account. As can be seen from the case law of both courts, the cognitive side can also be of considerable importance when assessing the volitional element. This is especially relevant when analyzing the external dangerousness of the act – the more dangerous the act, the greater the probability that the perpetrator considered the consequence of the offense possible and at the same time approved of it.

Based on the case law of the Supreme Court of Estonia and the Federal Court of Justice, the external dangerousness of the offence against a person can be described by different criteria, for instance, the area of the victim's body injured, the assault tool used, the number of strikes and the force applied, the duration of the violence, the victim's ability to resist the perpetrator, the injuries caused to the victim, the victim's condition after the act and the description of the crime scene. The Federal Court of Justice has additionally investigated the condition of the victim right before the offence was committed. In cases where the perpetrator has not directly acted violently towards the victim, but has caused a danger that ultimately harms the victim,

the choice of criteria describing the external danger of the offence depends on the specifics of the act.

The Federal Court of Justice has emphasized that although the external dangerousness of the offence is one of the most important criteria for distinguishing between intent and negligence, it cannot be used to draw automatic conclusions if other circumstances that could affect the conclusion have been detected in the criminal case. The Supreme Court of Estonia also considers the external appearance of the act as one of the most essential criteria in assessing the perpetrator's intent. This is particularly pertinent in situations where the perpetrator is incapable, unwilling, or unable to control the further course of events. To forestall the emergence of formulaic solutions, where the assessment of intent relies solely on external factors describing the dangerousness of the act, Estonian judicial practice should unequivocally emphasize the necessity of a comprehensive assessment, even when the external appearance of the act unequivocally suggests intent. Thus, by considering all circumstances of the act can ultimately lead to the conclusion, even in cases of extremely dangerous acts, that the perpetrator did not act intentionally.

In Estonian and German criminal law, consideration has been given to other circumstances describing the external appearance of the offence, such as whether the perpetrator struck the victim accidentally or intentionally. The Federal Court of Justice has established criteria to distinguish between intentional and accidental strikes, which can serve as a basis for Estonian judicial practice in the future. This involves assessing the posture of both the victim and the perpetrator at the time of the offence, as well as the position of the striking tool, the information describing the attack movement, and the severity of the victim's injuries.

In addition to the external appearance of the act, both the Supreme Court of Estonia and the Federal Court of Justice have assessed the characteristics describing the perpetrator. Information about the perpetrator's characteristics may include their age, social maturity, level of education, life experience, and general beliefs. Regarding physical assaults, the Federal Court of Justice has also paid attention to the perpetrator's criminal record and assessed his previous encounters with violence. The Supreme Court of Estonia has not yet considered a violent past as a reference indicating the impulsive nature of the perpetrator. However, if violent behavior has become a habitual coping mechanism in conflict situations for an individual, Estonian judicial practice could analyze what insights this may provide regarding intent in specific criminal cases.

The Federal Court of Justice has additionally considered it necessary to assess any special skills and knowledge, which potentially enable the perpetrator to consciously regulate the

dangerousness of the act. The Supreme Court of Estonia has not discussed the assessment of intent from the perspective of the perpetrator's special knowledge and skills. The necessity to apply the criterion may also arise in Estonian criminal law in the future. Above-average abilities and knowledge in the relevant field can give the perpetrator advantages in controlling the further course of events in certain conflict situations and, as a result, also influence the perpetrator's internal attitude.

Furthermore, both the Federal Court of Justice and The Supreme Court of Estonia have affirmed that a special mental state of the perpetrator could influence his internal attitude towards the offence. Therefore, when assessing intent, consideration must be given to the impact of the perpetrator's emotional agitation or similar states, mental illnesses, and other special conditions. The Federal Court of Justice has also paid special attention to the perpetrator's alcohol intoxication. According to the Federal Court of Justice, intoxication may render the perpetrator indifferent to the offense, but on the other hand, it can encourage reckless behavior, the consequences of which are neither foreseen nor approved, or positive outcomes are expected under the influence of intoxication. It's also admitted in Estonian criminal law that intoxication can affect the internal attitude towards the offence, yet it remains relatively unclear what specific conclusions it might lead to. Following the practice of the Federal Court of Justice, it would be possible to specify the principles of delamination in Estonian law on how to approach the assessment of the potential psychological effects resulting from intoxication in the context of intent.

The Federal Court of Justice has placed significant emphasis on the perpetrator's motive when distinguishing between intent and negligence, focusing on the internal reasons that motivated the person to commit the offence. By analyzing the specific nature and intensity of the motive, the Federal Court of Justice has emphasized that it can be inferred what consequences the perpetrator was willing to accept. In this regard, relevant information can be obtained from the events preceding the act and the relationship between the perpetrator and the victim, or the absence thereof. The Supreme Court of Estonia has also referred to the circumstances describing the motive but has remained relatively modest in defining a specific motive in the context of each criminal case. Estonian courts could consider the perpetrator's motive to a greater extent – as the extensive case law of the Federal Court of Justice proves, the internal reasons that led to the commission of the act often provide important information about the perpetrator's intent.

Auxiliary criteria can also be applied when delineating negligence and intent, although the importance given to them in the overall assessment may be lower. Both the Federal Court of

Justice and the Supreme Court of Estonia assessed the perpetrator's statements made before and after committing the offence. Such expressions of thought require interpretation, and depending on the circumstances of the criminal case, the conclusions may be different. The perpetrator's behavior before committing the offence is also assessed, considering the preparatory steps, the events preceding the offence, and other important circumstances.

In Estonian and German criminal law, post-offence behavior is also assessed. The Supreme Court of Estonia and the Federal Court of Justice have considered cases where the perpetrator called for help or provided help to the victim in other ways. The Supreme Court of Estonia has always regarded acts of help as indicative of recklessness. In general, the Federal Court of Justice has also concluded that providing help to the victim after committing the offence indicates a lack of intent. However, the Federal Court of Justice has admitted that helping the victim may not always refer to the attitude of the perpetrator at the time of committing the offence, but may arise from regaining clarity of mind and his fear of a possible punishment. The Supreme Court of Estonia has not discussed whether providing help to the victim could be disregarded in certain cases when assessing the intent. It may be possible if other circumstances detected in the criminal case indicate that despite offering help to the victim, the perpetrator acted intentionally at the time of committing the offence.

The Federal Court of Justice has also assessed the emotional state of the perpetrator after committing the offence. Emotional reactions that occur after the act has been committed, may indicate the absence of intent. Depending on the circumstances, the perpetrator's reaction may stem from understanding the consequences of his actions, remorse, and fear of punishment. The Supreme Court of Estonia has not discussed whether the perpetrator's post-offence emotional state can provide information about the attitude of the perpetrator at the time of committing the offence. As the Supreme Court of Estonia has accepted the consideration of post-offence behavior, it is also possible that the perpetrator's post-offence reaction in combination with other criteria may also be assessed.

Additionally, when analyzing the perpetrator's behavior after the act, it is relevant to consider the voluntariness of ceasing further assault or attempts to continue harming the victim. Depending on the circumstances of each case, the attempt to continue the assault may indicate that the perpetrator acted intentionally. Both the Federal Court of Justice and the Supreme Court of Estonia have admitted that voluntary renunciation of an attack may reflect that the perpetrator did not act intentionally. However, the Federal Court of Justice has further emphasized that the renunciation may be based on the perpetrator's belief that the (severe) consequences of assaulting the victim have already occurred. In cases where the victim's medical condition and

other circumstances appearing at the crime scene may give the perpetrator the impression that further assault on the victim is no longer necessary, it could be considered as an additional important reference in Estonian criminal law.

In cases where the perpetrator has additionally put himself at risk when committing an offence, the Federal Court of Justice and the Supreme Court of Estonia have applied the criterion of self-endangerment – the greater the danger the perpetrator perceives to his own life and health, the more likely he hopes that the considered possible consequences will not occur. When fulfilling the criterion of self-endangerment, it is necessary to rely on the objective elements identified in a specific criminal case and the inner motive of the perpetrator.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Aiaots, L., Soo, A. Manöövrid liikluses ja karistusseadustikus: Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 18. oktoobri 2022. a otsus asjas 1-20-7409 ja 3. märtsi 2022. a otsus asjas 1-20-3306. – Juridica 2023/4-5.
2. BGH: Bedingter Tötungsvorsatz bei äußert gefährlichen Gewalthandlungen. Praxiskommentar von Rechtsanwältin Privatdozentin Dr. Anja Schiemann, Düsseldorf. – Dahs, H. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2014/1.
3. BGH: Bedingter Tötungsvorsatz. Praxiskommentar von Akad. Mit. Dr. Fabian Stam, Potsdam. – Arloth F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2019/10.
4. BGH: Bedingter Tötungsvorsatz. Praxiskommentar von Prof. Dr. Anja Schiemann, Münster. – Arloth F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2017/1.
5. BGH: Bedingter Tötungsvorsatz. Praxiskommentar von RiLG Sebastian Beining, Düsseldorf. – Arloth F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2019/4.
6. BGH: Bedingter Tötungsvorsatz. Praxiskommentar von VRLG Rainer Drees, Düsseldorf. – Arloth, F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2018/1.
7. BGH: Beweiswürdigung bei bedingtem Tötungsvorsatz. Praxiskommentar von Dr. Elisa Hoven, Köln. – Dahs, H. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2015/4.
8. BGH: Bedingter Tötungsvorsatz bei verbotenen Kraftfahrzeugrennen mit Querverkehr. Praxiskommentar von Richterin auf Probe Dr. Anna Francesca Steins, Berlin. – Arloth, F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2023/9.
9. BGH: Irrelevanz der Hemmschwellentheorie bei bedingtem Tötungsvorsatz. Praxiskommentaar von Dr. Fabian Stam, Universität Potsdam. – Arloth, F. jt (koost). Neue Zeitschrift für Strafrecht 2018/4.
10. Eisele, J. Strafrecht AT: Abgrenzung von Vorsatz und Fahrlässigkeit. “Bremer Raserfall”. – Huber, M. jt (koost). Juristische Schulung 2018/5.
11. Eisele, J. Strafrecht AT: Abgrenzung von Vorsatz und Fahrlässigkeit. – Huber, M. jt (koost). Juristische Schulung 2020/9.
12. Esser, A. (koost). Schönke/Schröder. Strafgesetzbuch. Kommentar. 30 väljaanne. München: C. H. Beck 2019.
13. Frister, H. Strafrecht. Allgemeiner Teil. Juristische Kurz-Lehrbücher. 10 väljaanne. München: C. H. Beck 2023.
14. Heger, M., Kühl, K. Lackner, K. (koost). Strafgesetzbuch: StGB. Kommentar. 30 väljaanne. München: C. H. Beck 2023.

15. Heintschel-Heinegg, B. (koost). Strafgesetzbuch. Kommentar. 58. väljaanne. München: C. H. Beck 2023.
16. Iurastudent Onlinekommentar zum StGB. – <https://www.iurastudent.de/content/onlinekommentar-zum-stgb> (22.02.24).
17. Nicolai, F. Die Abgrenzung von bedingtem Vorsatz und bewusster Fahrlässigkeit in der Strafrechtsklausur. – Heintschel-Heinegg, B., Kudlich, H. (koost). Juristische Arbeitsblätter 2019/1.
18. Saksamaa Liitvabariigi Ülemkohtu ametlik koduleht. – https://www.bundesgerichtshof.de/DE/Home/home_node.html;jsessionid=33B7C2F13C873FC2F213CF7827F1E370.internet971 (22.02.24).
19. Sootak, J. (koost.) Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2018.
20. Sootak, J., P. Pikamäe. (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 5. väljaanne. Tallinn: Juura 2021.
21. Truu, M. Vägistamiskooosis Eesti ja Saksa karistusseadustikus – võrdlevõiguslik käsitus. Magistritöö. Juhendaja Andres Parmas. Tartu: Tartu Ülikool 2016.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

22. Karistusseadustik. – RT I, 06.01.2023, 4.
23. Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 15. Mai 1871. Stand: 1.01.1975. – <https://lexetius.com/leges/StGB/Inhalt?9> (11.02.24).

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Eesti kohtupraktika

24. RKKKo 3-1-1-124-03
25. RKKKo 3-1-1-126-04
26. RKKKo 3-1-1-142-05
27. RKKKo 3-1-1-16-05
28. RKKKo 3-1-1-128-06
29. RKKKo 3-1-1-20-09
30. RKKKo 3-1-1-46-11
31. RKKKo 3-1-1-68-12
32. RKKKo 3-1-1-40-13
33. RKKKo 3-1-1-50-13
34. RKKKo 3-1-1-46-15
35. RKKKo 3-1-1-79-15
36. RKKKo 3-1-1-76-16
37. RKKKo 3-1-1-102-16
38. RKKKo 3-1-1-111-16
39. RKKKo 1-17-105
40. RKKKo 1-17-5883
41. RKKKo 1-19-5641
42. RKKKo 1-20-6745
43. RKKKo 1-20-3306
44. RKKKo 1-20-6495
45. RKKKo 1-20-6745
46. VMKo 07.05.2010, 1-09-7955
47. VMKo 21.01.2015, 1-13-11082
48. TMKo 06.11.2018, 1-17-105
49. TMKo 21.06.2021, 1-20-6495

Saksa kohtupraktika

50. BGH. Beschluss vom 24.08.1990, 3 StR 311/90. – <https://n9.cl/o5rjg> (27.02.24).
51. BGH. Beschluss vom 03.12.1997, 3 StR 569/97. – <https://n9.cl/r46ke> (27.02.24).
52. BGH. Urteil vom 20.06.2000, 4 StR 162/00. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/00/4-162-00.php3?referer=db> (27.02.24).

53. BGH. Urteil vom 11.10.2000, 3 StR 321/00. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/00/3-321-00.php3?referer=db> (27.02.24).
54. BGH. Beschluss vom 23.04.2003, 2 StR 52/03. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/03/2-52-03.php3?referer=db> (27.02.24).
55. BGH. Beschluss vom 08.05.2005, 3 StR 142/08. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/08/3-142-08.php?referer=db> (27.02.24).
56. BGH. Urteil vom 30.11.2005, 5 StR 344/05. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/05/5-344-05.php?referer=db> (27.02.24).
57. BGH. Urteil vom 18.01.2007, 4 StR 489/06. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/06/4-489-06.php?referer=db> (27.02.24).
58. BGH. Beschluss vom 10.07.2007, 3 StR 233/07. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/07/3-233-07.php?referer=db> (27.02.24).
59. BGH. Urteil vom 16.04.2008, 2 StR 95/08. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/08/2-95-08.php?referer=db> (27.02.24).
60. BGH. Urteil vom 16.10.2008, 4 StR 369/08. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/08/4-369-08.php?referer=db> (27.02.24).
61. BGH. Urteil vom 23.06.2009, 1 StR 191/09. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/1/09/1-191-09.php?referer=db> (27.02.24).
62. BGH. Urteil vom 27.08.2009, 3 StR 246/09. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/09/3-246-09.php?referer=db> (27.02.24).
63. BGH. Urteil vom 17.12.2009, 4 StR 424/09. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/09/4-424-09.php?referer=db> (27.02.24).
64. BGH. Urteil vom 24.02.2010, 2 StR 577/09. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/09/2-577-09.php?referer=db> (27.02.24).
65. BGH. Urteil vom 15.12.2010, 2 StR 531/10. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/10/2-531-10.php?referer=db> (27.02.24).
66. BGH. Urteil vom 23.02.2012, 4 StR 608/11. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/11/4-608-11.php?referer=db> (27.02.24).
67. BGH. Urteil vom 22.03.2012, 4 StR 558/11. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/11/4-558-11.php?referer=db> (27.02.24).
68. BGH. Urteil vom 20.06.2012, 5 StR 514/11. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/11/5-514-11.php?referer=db> (27.02.24).
69. BGH. Urteil vom 16.08.2012, 3 StR 237/12. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/12/3-237-12.php?referer=db> (27.02.24).

70. BGH. Urteil vom 28.02.2013, 4 StR 357/12. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/12/4-357-12.php?referer=db> (27.02.24).
71. BGH. Urteil vom 17.07.2013, 2 StR 139/13. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/13/2-139-13.php?referer=db> (27.02.24).
72. BGH. Urteil vom 16.05.2013, 3 StR 45/13. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/13/3-45-13.php?referer=db> (27.02.24).
73. BGH. Urteil vom 19.12.2013, 4 StR 347/13. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/13/4-347-13.php?referer=db> (27.02.24).
74. BGH. Beschluss vom 27.08.2013, 2 StR 148/13. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/13/2-148-13.php?referer=db> (27.02.24).
75. BGH. Urteil vom 30.04.2014, 2 StR 383/13. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/13/2-383-13.php?referer=db> (27.02.24).
76. BGH. Urteil vom 14.08.2014, 4 StR 163/14. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/14/4-163-14-1.php?referer=db> (27.02.24).
77. BGH. Urteil vom 26.11.2014, 2 StR 54/14. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/14/2-54-14.php?referer=db> (27.02.24).
78. BGH. Urteil vom 13.01.2015, 5 StR 435/14. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/14/5-435-14.php?referer=db> (27.02.24).
79. BGH. Urteil vom 16.09.2015, 2 StR 483/14. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/14/2-483-14.php?referer=db> (27.02.24).
80. BGH. Beschluss vom 27.10.2015, 2 StR 312/15. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/15/2-312-15.php?referer=db> (27.02.24).
81. BGH. Urteil vom 14.01.2016, 4 StR 84/15. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/15/4-84-15.php?referer=db> (27.02.24).
82. BGH. Urteil vom 19.04.2016, 5 StR 498/15. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/15/5-498-15.php?referer=db> (27.02.24).
83. BGH. Beschluss vom 26.04.2016, 2 StR 484/14. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/14/2-484-14.php?referer=db> (27.02.24).
84. BGH. Urteil vom 07.07.2016, 4 StR 558/15. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/15/4-558-15.php?referer=db> (27.02.24).
85. BGH. Urteil vom 13.07.2016, 1 StR 128/16. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/1/16/1-128-16.php?referer=db> (27.02.24).
86. BGH. Urteil vom 22.11.2016, 1 StR 194/16. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/1/16/1-194-16.php?referer=db> (27.02.24).

87. BGH. Urteil vom 08.12.2016, 1 StR 344/16. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/1/16/1-344-16.php?referer=db> (27.02.24).
88. BGH. Beschluss vom 02.02.2017, 4 StR 610/16. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/16/4-610-16.php?referer=db> (27.02.24).
89. BGH. Urteil vom 27.07.2017, 3 StR 172/17. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/17/3-172-17.php?referer=db> (27.02.24).
90. BGH. Urteil vom 05.12.2017, 1 StR 416/17. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/1/17/1-416-17.php?referer=db> (27.02.24).
91. BGH. Urteil vom 15.02.2018, 4 StR 361/17. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/17/4-361-17.php?referer=db> (27.02.24).
92. BGH. Urteil vom 01.03.2018, 4 StR 158/17. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/17/4-158-17.php?referer=db> (27.02.24).
93. BGH. Urteil vom 01.03.2018, 4 StR 311/17. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/17/4-311-17.php?referer=db> (27.02.24).
94. BGH. Urteil vom 01.03.2018, 4 StR 399/17. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/17/4-399-17.php?referer=db> (27.02.24).
95. BGH. Urteil vom 12.12.2018, 5 StR 517/18. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/18/5-517-18.php?referer=db> (27.02.24).
96. BGH. Urteil vom 25.04.2019, 4 StR 442/18. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/18/4-442-18.php?referer=db> (27.02.24).
97. BGH. Beschluss vom 04.06.2019, 2 StR 364/18. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/18/2-364-18.php?referer=db> (27.02.24).
98. BGH. Beschluss vom 30.07.2019, 2 StR 122/19. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/19/2-122-19.php?referer=db> (27.02.24).
99. BGH. Beschluss vom 06.08.2019, 4 StR 255/19. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/19/4-255-19.php?referer=db> (27.02.24).
100. BGH. Beschluss vom 25.09.2019, 4 StR 448/19. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/19/4-448-19.php?referer=db> (27.02.24).
101. BGH. Urteil vom 15.01.2020, 2 StR 304/19. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/19/2-304-19.php?referer=db> (11.01.24).
102. BGH. Urteil vom 23.01.2020, 3 StR 385/19. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/19/3-385-19.php?referer=db> (27.02.24).
103. BGH. Urteil vom 18.06.2020, 4 StR 482/19. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/19/4-482-19-1.php?referer=db> (27.02.24).

104. BGH. Urteil vom 12.08.2020, 2 StR 574/19. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/19/2-574-19.php?referer=db> (27.02.24).
105. BGH. Beschluss vom 15.12.2020, 2 StR 140/20. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/20/2-140-20.php?referer=db> (27.02.24).
106. BGH. Urteil vom 19.01.2021, 2 StR 323/21. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/21/2-323-21.php?referer=db> (27.02.24).
107. BGH. Urteil vom 04.02.2021, 4 StR 403/20. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/20/4-403-20.php?referer=db> (27.02.24).
108. BGH. Urteil vom 04.03.2021, 5 StR 509/20. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/20/5-509-20.php?referer=db> (27.02.24).
109. BGH. Urteil vom 31.03.2021, 2 StR 109/20. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/20/2-109-20.php?referer=db> (11.01.24).
110. BGH. Urteil vom 28.04.2021, 5 StR 500/20. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/20/5-500-20.php?referer=db> (27.02.24).
111. BGH. Beschluss vom 10.05.2022, 5 StR 28/22. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/22/5-28-22.php?referer=db> (27.02.24).
112. BGH. Urteil vom 16.02.2023, 4 StR 211/22. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/22/4-211-22.php?referer=db> (27.02.24).
113. BGH. Urteil vom 23.03.2023, 3 StR 277/22. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/3/22/3-277-22.php?referer=db> (27.02.24).
114. BGH. Urteil vom 07.06.2023, 5 StR 80/23. – <https://www.hrr-strafrecht.de/hrr/5/23/5-80-23.php?referer=db> (27.02.24).

KASUTATUD LÜHENDID

RKKKo – Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus

TMKo – Tartu Maakohtu otsus

VMKo – Viru Maakohtu otsus